

SANTA MARIA A INCA

L'art marià inquer

XXVè Aniversari de la Coronació Pontifícia de Santa Maria la Major, 1992

**SANTA MARIA
A
INCA**

DL 121

DL 121

DL 121

SANTA MARIA A INCA

L'art marià inquer

Pere-Joan Llabrés i Martorell

Gabriel Llompart

Joana M.ª Palou

Sig. CL INC D989d

BIBLIOTECA MUNICIPAL

INCA

R. 12.213

XXV Aniversari de la Coronación Pontífica de Santa Maria la Major
Inca (Mallorca) 1992

NO PRESTEC

SANTA MARIA A INCA

L'art marí i l'indústria

Pere Joan Labrés i Manórell

Gabriel Llombart

Joana M.ª Píou

Impress per: **ingramosa** (GRÁFICAS GARCÍA) Inca (Mallorca)

Depòsit Legal: P.M. 524-1992

Entitat que gratuïtament a realitzat
aquesta publicació:

Entitats que han col.laborat en
l'exposició "Santa Maria a Inca"

CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I ESPORTS
GOVERN BALEAR

AJUNTAMENT D'INCA

Fotografia Payeras
(Inca)

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

Confraria de
Santa Maria la Major

PRESENTACIÓ

ÍNDEX

Jaume Puigserver, T.O.R. rector de Santa Maria la Major	Presentació	11
Pere-Joan Llabrés i Martorell	Culte i devoció a Santa Maria, Mare de Déu a Inca.....	13
Gabriel Llompart, C.R.	Aspectes iconogràfics de la Mare de Déu a Inca	43
Joana M. ^a Palou	Notes a l'exposició.....	49
	Catàleg de l'exposició "Santa Maria a Inca. L'art marià inquer"	51
	Nota bibliogràfica.....	100

Per més de religió i d'art, no hi ha cap altre lloc que ho tingui tan bé com la part millor i més significativa de la nostra ciutat, la nostra església, la nostra Santa Maria la Major, que ha estat sempre el centre de la nostra vida religiosa i cultural. És per això que hem organitzat aquesta exposició, la primera d'aquesta mena a Inca, amb l'objectiu de fer conèixer a tots els habitants de la nostra ciutat i a tots els que visiten Inca, la gran riquesa d'art i d'història que té la nostra església. Aquesta exposició està organitzada pel T.O.R. de Santa Maria la Major, amb la col·laboració de la Parròquia i de la Regidoria de Cultura. Els seus organitzadors són: Jaume Puigserver, T.O.R., rector de Santa Maria la Major; Pere-Joan Llabrés i Martorell, regidor de Cultura; Gabriel Llompart, C.R., regidor de Cultura; i Joana M.ª Palou, regidora de Cultura. Els seus col·laboradors són: Pere-Joan Llabrés i Martorell, regidor de Cultura; Gabriel Llompart, C.R., regidor de Cultura; i Joana M.ª Palou, regidora de Cultura. Els seus col·laboradors són: Pere-Joan Llabrés i Martorell, regidor de Cultura; Gabriel Llompart, C.R., regidor de Cultura; i Joana M.ª Palou, regidora de Cultura.

P. Jaume Puigserver, T.O.R.
rector de Santa Maria la Major
Pineda 87, 1992

PRESENTACIÓ

Dia 28 de Maig del 1967 va ser per a Inca una fita històrica. La coronació pontifícia de la imatge de santa Maria la Major vingué a ser la culminació de més de set segles de devoció i de culte a Maria, la Mare del Senyor, Mare i Madona d'Inca, com testimonien els documents nostres des del segle XIII.

Aquest corrent abundosíssim de devoció inquera mariana va quedar fixat en multitud de peces artístiques, llegat per a nosaltres d'un ric patrimoni que ens honora. D'aquest art n'és un exponent magnífic l'exposició "Santa Maria a Inca", que tenc l'honor d'oferir a la nostra ciutat i a tot Mallorca.

Aquí podreu abraçar amb la mirada, sé cert que àvida de copsar la bellesa que Inca ha creat en honor de nostra Dona, imatges de Maria des del 1373, data de la figura titular de la nostra parròquia signada per Joan Daurer, fins al bronze agradós i espiritualíssim del P. José M.ª Aguilar, que a la darrereria dels anys 60 trobà redòs al monestir inquer de sant Bartomeu on, lliurat a una vida quasi eremítica, plasmà en imatges allò que el seu esperit meditava. De 1373 a 1970 transcorre, doncs, el cabal de l'art marià inquer, que no sols els artistes afaïçonaren sinó també els clergues teòlegs que els orientaren, els capellans, els frares i les monges que els escolliren, els nostres antics jurats que els contractaren, el poble feel —dels propietaris, dels menestrals i mercaders, dels conradors i jornalers— que aportaren devoció i fruit del seu suor per tenir a la vora, a les esglésies o a ca seva, la imatge —com més propera i atraient millor— de Maria en les distintes advocacions segons el delit i el gust de les diverses èpoques.

Per raons de pedagogia i d'espai, no hi ha cabut tot allò que Inca serva del patrimoni artístic marià: tanmateix la part millor i més significativa hi és present. Les antigues esglésies de santa Maria la Major, sant Bartomeu, santa Magdalena, sant Francesc i sant Domingo hi han aportat les seves joies antigues i modernes; també els convents de la Caritat, de les Franciscanes i de la Puresa; les antigues famílies de Can Ripoll —tan devots de la Puríssima— i de Can Siquier —tradicionals capillers de santa Maria la Major—, així com el M.I. canonge Dr. Sebastià Garcias Palou, les famílies Rovira, Coll-Armengol i Payeras, i tantes altres famílies que han ofert peces d'art però que, per les limitacions esmentades, no ha estat possible exposar.

A tothom l'agraïment de la parròquia. Gràcies també a les entitats que han fet possible aquesta exposició, la restauració d'algunes peces i la publicació d'aquest catàleg, el primer de contingut artístic que amb tanta extensió i gust s'és imprès a Inca. Gràcies primerament a Gràfiques Garcia que generosament ens l'ha editat com l'ofrena d'una joia més per a la corona de santa Maria la Major. Gràcies a Rafel Payeras que ens ha ofert totes les fotografies, seguint la devoció a la nostra titular que li encomanaren el seu avi Bartomeu i el seu oncle, el canonge i vicari general Francesc Payeras. Gràcies a la Direcció general de Cultura de la corresponent Conselleria del Govern Balear, a l'Ajuntament d'Inca, a "La Caixa", a "Sa Nostra". Gràcies al qui ha tingut la iniciativa d'aquesta exposició Mn. Pere-Joan Llabrés i als qui n'han duit la direcció tècnica P. Gabriel Llompарт C.R. i la Sra. Joana M.ª Palou. Gràcies al nostre escolà Francesc Planas i a altres persones que amb la seva disponibilitat han ajudat al muntatge de l'exposició.

Que Santa Maria la Major us ho pagui amb la benedicció del Fill que porta en braços. Ella ho sabrà fer ja que tots heu demostrat que sou d'Inca —de naixement o d'afecció— i que sou cristians ja que una Mare més dolça que ella, no l'heu trobada.

P. Jaume Puigserver, T.O.R.
rector de Santa Maria la Major
Pasqua de 1992

CULTE I DEVOCIÓ A SANTA MARIA, MARE DE DÉU, A INCA

Pere-Joan Llabrés i Martorell

En obrir la porta de la commemoració del XXVè aniversari de la coronació de Santa Maria la Major, i de l'exposició d'art marià especialment, serà bo recórrer —ni que sigui breument i sense pretensions de fer una monografia exhaustiva i acabada— la història del culte i la devoció que a Santa Maria, la Mare de Jesucrist, han tingut els inquers des de l'alba de la nostra vila cristiana fins al temps present de la nostra ciutat, puix la coronació de la Madona d'Inca vingué a culminar un corrent intens de veneració mariana, i l'exposició que contemplam és el testimoni plàstic de com Inca ha retut homenatge al llarg de totes les generacions a la Mare del Senyor en els seus diversos misteris i advocacions.

I

SANTA MARIA LA MAJOR

La devoció a Maria en l'església major d'Inca ha duit sempre la doma "entre els noms amb què invoca a Maria dels cristians la pietat i fervor", puix els fills d'Inca sempre hem portat al cor que "no en té cap amb més mel ni harmonia que el de Santa Maria Major". És just començar, doncs, per la titular de l'antiga parròquia.

1. Santa Maria d'Inca

Aquest és el títol amb què figura la parròquia de la vila, estatge de Jaume I quan venia de perseguir els moros de la Serra i quan es disposava a atacar els de les muntanyes d'Artà, ⁽¹⁾ en la bul·la del papa Innocenci IV, signada a Lió el 14 d'abril de 1248. Són 16 les parròquies mallorquines dedicades a Santa Maria, totes a la part forana, puix a la ciutat la Seu també era dedicada a Santa Maria. És un testimoni ben clar de com la reforma del papa Gregori VII (m. 1085) havia escampat a tota Europa un delit d'unitat part damunt els particularismes dels sants locals. Maria serà, per a la Cristiandat medieval, imatge universal del que l'Església vol esser. Això ho viuran els Ordes religiosos, que mouen la pietat popular, la qual contempla Maria ben a prop del seu Fill en els dolors i els

goigs, acostada i misericordiosa envers el poble que la invoca en les angúnies i l'aclama gojós en les festes ⁽²⁾.

La primera església parroquial dedicada a Santa Maria d'Inca, alçada ja en el segle XIII, regida ja abans de la bul·la d'Innocenci IV, l'any 1242, per Arnau Balaguer, "capellà d'Inca" ⁽³⁾, —el primer prevere al servei de la parròquia, el primer rector?, de què tenim notícia—, degué ser molt modesta en les seves proporcions, d'una construcció semblant a la de Sant Pere d'Escorca o a la primitiva de santa Magdalena del Puig d'Inca.

És ben probable que, degut al creixement de la vila, es construís una altra església més capaç en el primer quart del segle XIV, amb capelles. La làpida de

Santa Maria la Major: l'escultura perfectíssima de Pere de Sant Joan (ca. 1400).

(1) *Crònica de Jaume I*, 93, 94, 98, ed. Ferran Soldevila, Barcelona 1983, pags. 51, 53.

(2) P. LLABRÉS, *El culto a santa María, Madre de Dios*, a *La celebración de la Iglesia*, III (Salamanca, 1990), p. 220-2.

(3) "Arxiu del Regne de Mallorca" (citat ARM), Escripçia de cartes reials, f. 87; vegeu-lo a R. ROSSELLÓ, *Inca i Selva en el segle XIII* (Mallorca 1978), p. 11.

(4) Sobre la probabilitat d'aquesta segona església, vegeu l'opinió del P. GASPAR MUNAR, *Parroquia y santuario de Santa María la Mayor de Inca*, a "Lluc" n. 555, a. 1967, p. 164. La làpida de Guillem Sabadell ara està col·locada just devora l'entrada de la capella del sant Crist.

Guillem Sabadell, prevere, mort el 1329, ens assegura que aquest va fer la capella de sant Miquel i fundà 12 aniversaris perpetus “en l'església de Madona Santa Maria d'Inca” ⁽⁴⁾. Del dit any 1329 és el testament de Jaume de Déu que deixa 20 sous a l'obra de l'església —encara s'estava construint— i 5 sous “a la lluminària de cera que crema davant l'altar de Santa Maria” ⁽⁵⁾. És el primer document que ençata els testimonis històrics sobre un culte esplendorós que els inquers hem tributat a *Madona santa Maria d'Inca*: llums de cera i llànties d'oli que els avantpassats tenien esment de mantenir sempre encesos.

Ferrer Malferit, el 24 d'agost del 1345, fundà un benefici a l'altar major de “Madona santa Maria d'Inca” ⁽⁶⁾, el primer dels molts que en dit altar veuri fundats els segles venidors per mantenir el culte a l'església parroquial.

En el segle XIV la parròquia d'Inca es comptava entre les millors de Mallorca: no n'hi havia dues de més riques a la ciutat i al regne. Per atendre millor els feligresos el bisbe Galiana l'any 1360 creà dos beneficis perpetus perquè dos preveres es repartissin amb el rector la cura d'ànimes: “a lloança, honor i glòria de la Santíssima Trinitat i de la benaventurada sempre verge Maria, sota el nom i la invocació de la qual l'església d'Inca va ser construïda i dotada” ⁽⁷⁾.

L'any 1369 Ramon Desbrull, de les millors famílies establertes a Inca des del moment de la conquesta de Jaume I, deixà en testament 10 sous “per luminaria d'oli i cere de Sta. Maria” d'Inca ⁽⁸⁾.

2. Dues imatges per presidir l'església, i encara una de plata.

La imatge titular primera de la parròquia d'Inca devia ser una talla romànica, semblant a la de les Maredeús de Lloseta i Sant Salvador d'Artà. L'any 1373 els inquers tingueren el goig de rebre d'un dels millors pintors del moment, Joan Daurer, una magnífica taula de Santa Maria d'Inca, la primera obra signada i datada que conservam a Mallorca. Segurament era la taula central d'un tríptic. Uns vint-i-cinc anys després, a finals del segle XIV o ben a principis del XV, un mestre francès de Catedrals gòtiques, Pere de Sant Joan, cisellava per a la nostra església major una joia del gòtic tardà amb aires renaixentistes. Segons l'opinió de Bartomeu Ferrà, que restaurà l'any 1888 aquesta imatge que avui

anomenam de santa Maria la Major, és la primera entre totes les estàtues del seu estil conservades a Mallorca i una de les més notables d'Espanya ⁽⁹⁾. La taula gòtica d'en Daurer i la imatge de Pere de sant Joan s'agermanaren en la presidència de l'altar major de la nostra parròquia fins que l'antiga església gòtica del s. XIV fou substituïda per la del s. XVIII. Efectivament, en la visita que el 1570 féu a Inca el Dr. Foncilles, en nom del bisbe Diego de Arnedo, manà que es refessin les dues corones de plata de les dues figures de la Verge Maria de l'altar major ⁽¹⁰⁾. Hagué de repetir aquest manament el bisbe Vich i Manrique l'any 1578, el qual ordenà que les dues corones de plata de la imatge de Maria amb el nin Jesús, per estar rompudes i impresentables, es fonguessin en el termini de dos mesos i se'n fessin unes de noves. Ordenà així mateix que es retirassin les corones del retaule de la Mare de Déu amb el nin Jesús perquè ja eren velles ⁽¹¹⁾. El retaule certament era el pintat per Daurer, i la imatge era la titular actual. L'historiador Binimelis, en la visita que féu a Inca el 1595, esmenta en la parròquia el retaule principal “del cabo de la iglesia que se fabricó en el año 1372 por el arquitecto llamado Deuter” (sic) ⁽¹²⁾. Encara que s'equivocàs en llegir data i llinatge de l'autor, Binimelis ens testimonia que no era una taula tota sola, sinó un retaule, un tríptic probablement, el que presidia la nostra parròquia des del s. XIV.

En la visita del 1586, el bisbe Vich i Manrique trobà l'altar major “ben ornat” ⁽¹³⁾. Ja devien haver complit les ordres anteriors.

Sabem per la visita que, en nom del bisbe Juan de Santandé, realitzà el Dr. Zenarro el 1634, que els Jurats d'Inca feien obres al retaule major, davant el qual hi havia 5 llànties: una de plata que deixà el canonge Albertí (mort el 1627) ⁽¹⁴⁾ amb renda de 12 quartans d'oli; una de llautó també amb una renda igual, i tres més que costejaven els bacins. També esmenta aquesta visita una figura de la Mare de Déu de plata sobre daurada “muy buena y de mucho peso” ⁽¹⁵⁾, que anirà sortint als inventaris de les visites posteriors. Es posava sobre l'altar segurament sols en les grans festes.

La visita de fra Juan de Santander del 1638 ja es refereix a la titular amb la designació: “Ntra. Sra. del altar mayor” ⁽¹⁶⁾. El mateix bisbe, el 1642, manà que s'endreçàs novament la corona de plata de nostra Senyora ⁽¹⁷⁾.

(5) ARM, Suplicacions 6, f. 103-130 (Document facilitat per Ramon Rosselló).

(6) *Capbreu de Manresa* de 1404, f. 339. “Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana” (BSAL), tom 28, p. 64.

(7) BSAL, 28, p. 61-63

(8) Ms. de la biblioteca de La Real, citat pel P.G. MUNAR, art. cit., p. 168.

(9) BSAL, 3, p. 216

(10) L. PÉREZ, *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572)*, tom II (Palma de Mallorca, 1963), p. 608.

(11) G. MUNAR, art. cit., p. 171; “Arxiu diocesà de Mallorca” (citat ADM, Reg. visites pastorals IV, f. 271v).

(12) J. BINIMELIS, *Historia general del Reino de Mallorca*, edic. Mallorca 1927, tom IV, p. 156.

(13) ADM, Visita del bisbe Vich i Manrique a Inca, 1586, f. 46v.

(14) ADM 17/66/2.

(15) “Arxiu parroquial de santa Maria la Major d'Inca” (citat ASMI), llibre 2 de visites pastorals (sense foliar).

(16) ASMI, llibre 1 de visites pastorals, f. 18.

(17) *Ibid.*, f. 8v.

Quatre anys més tard, en la visita del bisbe Rocamora del 1646 s'esmenta la corona de plata amb cadenes de la imatge de la Mare de Déu que està enmig de l'altar major. També en duia la imatge del Nin Jesús. Ambdues s'havien de netejar. Aquesta visita consigna per primera vegada "ocho mateletes de la Virgen Ntra. Sra. que está en lo alto del altar mayor y otros tres de la que está puesta más abajo, todas con otros que sirven para el Niño Jesús" (18). Per una visita posterior, del 1686, que esmentaré, sabem que les vestidures o gonelles primeres són per a la imatge que encara avui veneram, les altres tres servien per vestir la imatge de plata sobre daurada que és esmentada també a la visita del bisbe Rocamora. Així, fins al 1888, la imatge titular nostra anà vestida, a l'estil barroc, com moltes altres Marededéus romàniques o gòtiques.

El 1659 el bisbe Diego de Escolano fa consignar a la visita pastoral, endemés de la figura de plata sobre daurada de nostra Senyora, i les corones de plata de la figura de santa Maria i del Nin Jesús, "sis cadennilles de plata amb botons per adorno de Ntra. Sra", onze vestidures de "Ntra. Sra. del altar maior" i tres més de la imatge mariana que es posa damunt l'altar "en que ni ha una brodada de perles molt menudes". Cal esmentar així mateix un palis "de vellut carmesí ab la figura de Ntra. Sra." (19). Les mateixes dades sobre l'incipient "tresor" de la imatge titular trobam a la visita del bisbe Bernat Cotoner del 1673 (20).

3. La confraria de santa Maria la Major

Les primeres notícies que he trobat són de l'any 1681 i pertanyen al *Llibre de Audicions de Comptes de Confraries y Basiners* (21). En primer lloc figura la del Santíssim Sagrament. Segueix la que duu per títol *Santa Maria la Major*. Per bé que res no em fa sospitar que el títol sigui posterior a les primeres dades que es consignen al llibre, aquestes esmenten simplement: "Audició de comptes dels gotx de Ntra. Sra.". Crec que el terme "gotx" s'ha d'interpretar com a missa dels Goigs de Maria, "de gaudiis", que era la preferida com a missa de sufragi pels confreres difunts, com ens ho confirma la visita pastoral a Inca del bisbe Vich i Manrique del 1586 que prescriu que la confraria dels paraires ha de celebrar una missa matinal en les festes de Ntra. Sra.

Goigs a Santa Maria la Major, els més antics que fins ara hem trobat (s.XVII) i a l'arxiu del Regne de Mallorca.

"y de goig com s'ha acostumat" (22). Ja s'esmenta la festa del Patrocini de nostra Senyora com a pròpia de la confraria: amb completes, murta, ofici i sermó. Aquesta festa havia estat concedida a Espanya pel Papa Alexandre VII amb bul. la del 28 de juliol del 1656 a instàncies del rei Felip IV. Quedà fixada el diumenge segon de novembre (23). Caldria esbrinar quin és el motiu que tenien els inquirers per celebrar la festa de la seva titular el diumenge segon de novembre: si és la institució de la festa del Patrocini de Maria per Felip IV, o bé si arranca de més lluny, de la inserció de la festa de santa Maria en el cicle de fires de tardor (24).

Al dit llibre de Confraries, fins el 1686, els encarregats són anomenats "obers dels gotxs"; en aquest any apareix el títol de *Confraria de Ntra. Sra.* El 1689

(18) *Ibid.*, f. 18.

(19) *Ibid.*, f. 28.

(20) *Ibid.*, f. 37v-39v.

(21) ASMI, és un llibre sense foliar.

(22) ADM, visita del bisbe Vich i Manrique a Inca, 1586, f. 50v-51.

(23) J. CROISSET, *Año cristiano* (Palma, 1843), tom de novembre p. 11-12. Notau que s'equivoca quan diu que el Patrocini de Maria se celebra el diumenge tercer, i no el segon, de novembre. El papa concedí indulgència plenària als qui assistien a la missa major d'aquest diumenge i pregaven per la pau, l'extirpació de les heretgies i exaltació de l'Església. El directori del bisbe Alagó per a la diòcesi de Mallorca del 1692 ja la senyala i així ho fan els altres directoris fins el 1914, any en què ja no se celebra a Espanya d'acord amb el Motu proprio de Pius X que suprimeix les festes marianes fixades en diumenge (1913). L'any 1872 Felip Guasp publicà un aplec de misses pròpies d'Espanya, on consta la missa del Patrocini de la Verge Maria, que és del comú de la Mare de Déu.

(24) Potser a partir del s. XIII la festa de santa Maria d'Inca se celebrà el 15 d'agost. Notem que a Inca en el s. XVI ja és ben arrelada el culte a l'Assumpció per la confraria dels paraires. Per això calia cercar una data distinta del 15 d'agost per a la festa titular. ¿Va ser a partir de la institució de la festa del Patrocini de Maria en el segle XVII que començà a celebrar-se santa Maria la Major el diumenge segon de novembre? o ¿ja se celebrava abans dins el cicle de les fires de tardor, que comencen a partir de sant Lluç? La manca de documents trobats fins ara —recordem que l'any 1672 un incendi destruí l'arxiu parroquial— impedeix solucionar aquests interrogants.

Edició del 1874 dels goigs de Santa Maria la Major (Impremta de J. Colomer).

llegim clar i llampant el títol de *Confraria de Santa Maria Major* per primera vegada, si és que no comptam l'encapçalament del llibre en la secció que estic ressenyant on, com he dit, consta ja el títol de *Confraria de Santa Maria la Major*. Notau com el 1689 no s'escriu l'article *la* abans de *Major*. Ambdues designacions es troben alternativament en els documents parroquials inquers. Potser llavors ja es cantaven els antics Goigs que, per mor de la mesura heptasil·làbica, invocaven: *Vullau a tots ajudar, Santa Maria Major*. El 1689 ja apareix, doncs, clarament el títol de *Santa Maria la Major*, amb què fins ara hem venerat els inquers la imatge que els nostres avantpassats feren cisellar en el ponent de l'Edat Mitjana. ¿D'on ve aquest títol? Cal descartar històricament la falla d'una concessió pontifícia d'Alexandre VI, el papa Borgia que obtingué el rectorat d'Inca el 1472⁽²⁵⁾. El títol de *la Major* a la imatge que presidia l'església major d'Inca li ve probablement de ser la que presidia l'*altar major*. Recordau com hem vist més amunt que les visites pastorals del 1636 i 1659 parlen de nostra Senyora

de l'*altar major*. Aquesta era *la major* respecte a les altres marededéus que consten documentades a la parròquia inquera en la visita episcopal del 1686: són la Mare de Déu del Roser i de l'Assumpció, de la Concepció i del Carme⁽²⁶⁾. És ben just que la de l'altar major rebés el títol de *la Major*⁽²⁷⁾. Tanmateix no seria gens estrany que qualche clergue inquer il·lustrat recordàs també que la basilica mariana més important i estimada dels romans dugués el títol de *Santa Maria la Major*, que al cap i a la fi la distingia dels altres títols romans dedicats a la Mare de Déu. Si els cristians de Roma havia triat aquest títol ¿no era just que el posassin també els inquers a la imatge més estimada de la seva església major i del seu altar major?

La gran festa de santa Maria la Major, com he dit, era la del Patrocini de Maria pel novembre. Sabem ja que el 1709 es gastava pòlvora en dita festa, que la confraria pagava l'oli del llantoner (1697 i 1709), que escampava murta i feia imprimir imatges (1710), com les que s'estamparen a ca l'impressor Pere Antoni Capó (200 estampes grans i 200 de petites) el 1725. També celebrava l'octava del Patrocini (1727).

La primera partida per comprar teia la trobam el 1723: aquest any per la festa gran es comprà "murta i teya" i pòlvora. Certament és la primera notícia que tenc dels foguerons que caracteritzen fins el dia d'avui la vetla de la nostra titular. Set somades de teia es compraren per repartir el 1724; coets, trons "et alias" es compren per la festa el 1725. També feien un bon refresc, documentat el 1725 per despeses al sucrer. La confraria pagava també el predicador, que era normalment un frare. El 1726 predicà el guardià dels franciscans d'Inca. La confraria era agraïda als benefactors: el 21 d'octubre del 1724 oferí un ofici cantat per ànima de Dona Antonina Mora "en acció de gràcies de la gonelleta de Ntra. Sra."

Per fer front a les despeses, la confraria captava dins l'església i per la vila cada dijous, i també blat a les finques (1695), captes que han perdurat fins al segle actual. El 1709 tenim documentada també una capta de seda, i d'ordi el 1724.

La confraria tenia esment de conservar i adobar les corones del Bon Jesús i de la figura mariana del bací el 1695, i els reliquiariis el 1711⁽²⁸⁾.

4. La construcció de la nova església parroquial

La visita pastoral del bisbe Arnedo de 1572 ja havia manat ampliar l'església parroquial d'Inca perquè no era capaç de contenir els feels de la populosa

(25) J. BARBERÍ, *Apéndice histórico de la villa de Inca*, a *Vida de la Venerable Madre Sor Clara Andreu* (Mallorca, 1807), p. 27; G. MUNAR, art. cit., p. 170.

(26) ASMI, llibre 2 de visites, f. 3 de la visita del bisbe Pere d'Alagó (1686).

(27) G. MUNAR, art. cit., p. 171.

(28) ASMI, *Llibre de audicions de comptes de confraries i basiners*; vegeu també *Llibre de exidas de N. Sra. Sta. Maria la Major comensant a 25 mars 1707 essent obrer lo Rd. Jaume Escanelles subdiaca*, també sense foliar.

vila en dies de predicació i de festa ⁽²⁹⁾. El 14 de juliol del 1703 els jurats d'Inca acudiren al rector M. Rd. Miquel Santandreu per proposar-li l'elecció d'obriers majors per reparar l'església parroquial que es trobava en estat ruïnós. Foren elegits dos preveres beneficiats, tres seglars per la mà (estament) major, un per la mà mitjana, un conrador (que era jurat) i un menestral picapedrer ⁽³⁰⁾.

L'església antiga del segle XIV no es va reparar; se'n construí una de nova. El 1706 s'esbucà l'església vella ⁽³¹⁾; el 24 de gener del dit any es posà la primera pedra de la nova ⁽³²⁾. Les obres degueren prosseguir amb un cert retard fins que es reactivaren l'any 1731 ⁽³³⁾. El 9 de maig de 1732 es col·loca la primera pedra de l'arc primer ⁽³⁴⁾. Llavors continuen, amb l'aportació entusiasta dels jurats i del poble, les obres del temple magnífic que avui tenim, presidit per santa Maria la Major. La devoció a la titular s'incrementà amb l'edificació de la seva casa esplèndida. No seguiré passa a passa l'esforç dels inquers per bastir el palau de la seva Reina i Madona; tan sols aniré ressenyant tot allò que la seva confraria va aportar a la construcció i embelliment de la nostra església major.

5. La consolidació de la Confraria. Indulgències papals.

Com hem vist, la confraria de la nostra titular funcionava ja el 1681. No havia estat, però, canònicament erigida ni fruïa d'indulgències a les quals eren tan afectats els nostres padrins.

Dos preveres beneficiats d'Inca, els Rds. Sebastià Saurina i Joan Siquier obtingueren del papa Climent XII un breu, signat el 13 de juny de 1731 i que començava amb aquestes paraules: "Considerantes nostrae mortalitatis fragilitatem". Concedia a la confraria ja instituïda o que havia de ser erigida canònicament per l'Ordinari del lloc una sèrie d'indulgències, per tal que els confreres siguin animats a fer obres de pietat, de caritat i de misericòrdia, perquè altres s'animin a apuntar-se a la confraria i perquè l'església de santa Maria la Major d'Inca sigui més venerada i visitada. Deixava a l'elecció dels confreres el dia de la festa principal, que havia de ser confirmat per l'Ordinari, com també d'altres 4 festes en què es podien guanyar indulgències ⁽³⁵⁾.

Les indulgències concedides pel papa estaven vinculades a la bul·la espanyola de la Croada, per això el 8 d'agost del mateix 1731 s'obtingué del comissari apostòlic general de la Santa Croada el document que aixecava la suspensió de les indulgències concedides a la confraria de santa Maria la Major "que s'havia de fundar a l'església parroquial d'Inca" ⁽³⁶⁾.

El rector d'Inca, Joan Antoni Masquida, presentà el 7 de setembre del dit any una súplica al M.I. Francesc de Torres, vicari general del bisbe Panyelles, perquè donàs el decret d'execució del breu apostòlic de Climent XII, aprovàs la festa principal i les quatre menors, confirmàs els estatuts, ordinacions i constitucions de la confraria, l'erigís canònicament i concedís la facultat de publicar les indulgències. L'endemà, 8 de setembre del 1731, el Vicari General del bisbe Panyelles accedia a la súplica i erigia la confraria de santa Maria la Major a l'església parroquial d'Inca ⁽³⁷⁾.

Els estatuts de la confraria estableixen que la festa principal sia la del Patrocini de Maria; les festes menors són l'Epifania, Sant Sebastià, Ascensió i els Sants Abdon i Senén. A cada una d'aquestes festes es dirà missa conventual pels confreres difunts, es cantarà ofici i es farà memòria de la confraria al sermó. En les dites 5 festes, hi haurà comunió general dels confreres difunts. El dia de l'ingrés a la confraria el candidat confessarà i combregarà per guanyar la indulgència plenària. En entrar pagarà 2 sous; la quota anual també és de 2 sous. El Rector i el reverend comú governaran la confraria, i elegiran 5 beneficiats per a la gestió: els dos ancians seran anomenats diputats, els dos més moderns síndics, i un capiller o clavari. Els dies de festa de la confraria, els diputats tenien la missió d'inscriure els nous confreres a l'església; els síndics feien totes les diligències i acompanyaven el predicador i l'hostatjaven; el capiller, o clavari o baciner, es preocupava d'adornar l'altar, de fer la capta a l'església i per les cases de foravila i duia els comptes, que oïen cada any els diputats i síndics. Els càrrecs eren per dos anys. El capiller era el Rd. Joan Siquier, elegit el 12 de març del 1731.

Quant a les indulgències, cal dir que del sumari en tenim almenys dues edicions. Són ressenyades també en el *Llibre de confraries de Sta. Maria Major*. Aquest sumari pot ésser considerat com un directori de pietat i de les altres virtuts cristianes que ordena-

(29) L. PÉREZ, *op. cit.*, p. 613.

(30) ASMI, *Llibre de carrech y descarrech de les charitats y limosnas se reculliran per la obra de la Iglesia comensant als 26 juliol 1703 asent depositari de aquellas lo Molt Rd. Dr. Miquel Santandreu pvre. i Rector de la Parroquial de Inca*, f. 2 i 2v.

(31) Així ho afirma J. BARBERÍ, *op. cit.*, p. 27.

(32) Darrere l'actual església hi havia la inscripció de 24 de gener 1706 que llegí Josep M.ª BOVER (Misceláneas 13, f. 232, a la Biblioteca B. March de Palma). Tal inscripció fou tapada en construir-se la nova rectoria l'any 1900.

(33) ASMI, *Llibre de carrecs i descarrecs de la Obra de la Iglesia parrochial de nostra vila de Inca*. Es fa elecció de nous obrers el 9 de juliol del 1731.

(34) *Ibid.*, f. 6.

(35) Del breu pontifici en tenim una còpia (transumptum) autenticada, inclosa al *Llibre de confraries de Sta. Maria Major de la Iglesia parroquial de Inca (1731)*, a ASMI, sense foliar.

(36) El document, signat pel Comissari Andrés de Zeto y Nueva, és inclòs també en el llibre esmentat a la nota anterior. És un imprès on, a mà, s'escriu solament la data i el nom de la confraria. La concessió d'indulgències es fa segons formularis preestablerts.

(37) Tal "suplicatio" i el decret del Vicari General són al principi del llibre ressenyat a la nota 35.

ven l'amor al proïsme. La indulgència plenària podia ser guanyada pels confreres el dia que s'inscrivien a la confraria, en la proximitat de la mort invocant el Nom de Jesús i el dia del Patrocini de Maria. Set anys i set quarentenes en les 4 festes menors guanyaven visitant la capella major. Seixanta dies guanyaven els confreres que es congregaven públicament o privadament per fer alguna acció piadosa; també si assistien a processons, si acompanyaven el viàtic, si assistien a un enterrament, quan hostatjaven o socorrien pobres pelegrins, si visitaven malalts, quan resaven 5 parenostres i 5 avemaries pels confreres difunts, cada vegada que convertien un pecador o componien pau entre enemics, cada cop que ensenyaven la doctrina cristiana, cada vegada que exercitaven una obra de misericòrdia corporal o espiritual ⁽³⁸⁾. Amb totes aquestes gràcies espirituals, la confraria de santa Maria la Major experimentà una gran puixança. Inquers de tota classe i posició s'inscrivien a la confraria. En el *Llibre de confraries* iniciat el 1731 tenim una llarga llista de confreres amb nom i llinatge i malnom també: panxeta, missa, perret, pollencí, maieta, gelat... A la lletra S —ja que la llista és per ordre alfabètic— hi trobam les monges tancades, precedides de *Sor*: el 1749 hi havia 29 monges jerònimes confraresses. Al final de llibre se'ns conta la curació de Jerònima Alomar que, “de-seperança del tot... trobantse ja a los últimos alientos de la sua vida, invocà el patrocini de Maria baix el títol de major” i quedà dins breus dies bona i sana.

6. El culte a santa Maria la Major segons les visites pastorals del s. XVIII

Per parlar de la confraria, m'he aturat a la visita pastoral de l'any 1686. El bisbe La Portilla, el 1704, endemés d'esmentar la figura de Maria tota de plata sobredaurada, compta 16 vestidures de Ntra. Sra. “de lo altar mayor de diferentes robas y colors” i altres també de la figura que es posa sobre l'altar major ⁽³⁹⁾. El bisbe Esterripa, el 1713, posa a l'inventari de plata dues corones: una de Ntra. Sra. i l'altra del Nin Jesús. Les vestidures de la imatge titular són 17. Aquesta visita esmenta també “4 canelobres de llautó de Ntra. Sra. del Goig”, que com he dit més amunt devien servir per la missa dels goigs de sufragi ⁽⁴⁰⁾. El bisbe Fernández Zapata, entre les confraries d'Inca, esmenta la de santa Maria la Major, el 1725 ⁽⁴¹⁾, sis anys abans que,

com hem vist, fos erigida canònicament i indulgenciada. El bisbe Panyelles l'any 1731 repeteix els inventaris anteriors respecte a la titular de la nostra parròquia ⁽⁴²⁾, però en la visita de 1740 ja esmenta dos reliquiars de plata “lo un ab la reliquia de Ntra. Sra.” i l'altre amb la dels Sants Patrons Abdon i Senén ⁽⁴³⁾. El bisbe Llorenç Despuig, l'any 1751, ressenya una altra relíquia: la “del velo de Maria Sma. con círculo de cobre dorado puesta en un relicario de madera plateado a modo de florera” ⁽⁴⁴⁾. El bisbe Garrido l'any 1764 trobà l'església en obres; al·ludeix al “camarín de Santa Maria la Mayor”, inaugurat —com veurem— el 1754, i esmenta el tern “de seda de diferentes colores, con galón de oro fino, bolsa, cubrecáliz, y toalla de púlpito, de la Cofradía de Santa María la “maior”. Ja explícitament diu que de les dues corones de plata, una és per a santa Maria la Major i l'altra per al Nin Jesús, i per primera vegada escriu un “inventario de las halajas y vestidos de Sta. M.^a la maior”. Hi consten les dues dites corones de plata, “un relicario con su cadena de plata y en medio una reliquia de la virgen, todo sobredorado con su auténtica”, “un cordoncillo de oro”, 28 vestits de robes diferents i 12 florerers platejades. El prevere Joan Buades era aleshores “obrero de la Sta. Imagen”, expressió que denota com era de pol·lent la devoció a la imatge que encara avui veneram. Aquesta visita ja fa constar que la vila d'Inca té per patrons els Sants Abdon i Senén i per titular Santa Maria la Major ⁽⁴⁵⁾. L'any 1780 el bisbe Rubio va pujar al “camaril y nicho, en que se halla colocada Ntra. Sra. la Maior y se sirvió conceder 40 días de indulgencia a qualquiera que con devocion resare una Ave Maria ante dicha Imagen”. No hi ha més que aquestes novetats a l'inventari: bandera negra de santa Maria la Major (sens dubte per acompanyar els enterraments) i 28 vestits de la imatge: “entre ellos uno bordado de hilo de oro y plata de bastante coste” ⁽⁴⁶⁾. El mateix bisbe Rubio l'any 1787 ja va veure augmentades les joies de santa Maria la Major: s'hi havien afegit un rosari i dues creus de plata, dos botons d'or, dues creus d'or, un rosari d'or, “un calvarito de oro”, que podien recobrar els quil'havien donat si entregaven el seu valor en diners ⁽⁴⁷⁾. El bisbe Bernat Nadal el 1796 manà fondre la imatge de plata de la Mare de Déu i una creu petita per fer-necanelobres i que s'aplicassin a aquesta obra també les joies de santa Maria la Major ⁽⁴⁸⁾.

(38) *Llibre de confraries...*, citat a nota 35. A les dites indulgències, cal afegir-hi les que Climent XII, per breus de 26 de juny del 1731, concedí per set anys també a la nostra confraria. Es refereixen sobretot a l'altar privilegiat. Aquestes indulgències per temps de set anys són ressenyades darrere les anteriors, el sumari de les quals fou estampat després.

(39) ASMI, llibre de visites pastorals 2, f. 118-119.

(40) *Ibid.* Visita Esterripa, f. 3-4.

(41) *Ibid.* Visita de Fernández Zapata, f. 31.

(42) *Ibid.* Visita de Panyelles 1731, f. 2v-4.

(43) *Ibid.* Visita de Panyelles 1740, f. 2v.

(44) *Ibid.* Visita de Despuig 1751, f. 3v.

(45) *Ibid.* Visita de Garrido de la Vega, f. 2-4, 6v.

(46) *Ibid.* Visita de Rubio (1780), f. 5, 6.

(47) *Ibid.* Visita de Rubio (1787).

(48) *Ibid.* Visita de Nadal (1796) f. 2 i 2v.

7. La confraria de santa Maria la Major durant la construcció de la nova església parroquial

El segle XVIII va veure la consolidació i expandiment de la confraria de santa Maria la Major juntament amb la generosa edificació de la magnífica església nova, que oferí un marc esplèndid al culte de la titular.

La confraria, segons l'esmentat *Llibre de audicions de comptes de confraries* ⁽⁴⁹⁾, prossegueix amb més força des de la seva constitució canònica el 1731 el culte a santa Maria la Major i també a altres advocacions marianes, com veurem, i col·laborant en altres festes.

Cada dissabte, com vérem, completes “a honray gloria de Sta. Maria Major” (1733). Per la gran festa major del novembre no hi mancaven els castells de focs, la pólvora, la teia pels foguerons i el refresc (1745, 1752). La relació de la festa del 1757 és molt detallada: quatre són les festes a glòria de santa Maria la Major, les dues principals que eren el dia del Patrocini i la seva vigília: la confraria pagava els focs, música, tots els actes de cor, el rosari cantat amb sermó el matí i el capvespre “de caritat extraordinària”, refresc general; la vigília de l'octava i el tercer diumenge de novembre completes, matines, ofici major, rosari cantat amb sermó matí i tarda, focs la nit anterior i murta i encortinada. Aquesta festa del dia octau es traslladà a la Puríssima l'any 1763. El 1777 s'esmenten dues festes a glòria de santa Maria la Major i dues a glòria de la Puríssima. El 1801 hi ha tres festes solemnes de santa Maria la Major. El 1809 s'esmenten com a despeses de la festa principal: aiguardent, sucre, confits, teia “com és costum”. Violins i guitarres són contractats per la festa del 1808. La novena de la festa és esmentada per primera vegada el 1822. Cada any s'estellava i es repartia la teia (1818, 1825, 1826).

L'any 1826 predicà a la festa major el cèlebre trinitari P. Miquel Ferrer, ministre del Sant Esperit de Palma. El dijous després de la festa es repartien candeles a tots els confreres (1808).

Com feien per la Puríssima (1761-63), també la confraria promovia altres festes marianes: la Purificació (1804), Desposoris de Maria (1808), Naixement de Maria amb novena (1808, 1821), dels Dolors (1808), Visició de Maria (1816), Nom de Maria (1816, 1818), Presentació de Maria (1816), Mare de Déu de l'Esperança (1817), el 5 d'agost, dia de la dedicació de santa Maria la Major de Roma (1817), mentre el 1818 trobam consignades les 4 festes tradicionals de la confraria: els Reis, Sant Sebastià, Ascensió i Sants Abdon i Senén.

Se celebraven també festes votives com la que pagà l'obrer perquè Francina Ramis havia regalat un “cordoncillo d'or” a Santa Maria la Major per agrair la salut recobrada del seu marit, l'honor Guillem Ra-

Indulgències concedides pel papa Climent XII a la confraria de Santa Maria la Major (Edició primera, s. XVIII).

yó (1761-3). El bienni 1816-8 es ressenyen també festes votives. La confraria s'associava tradicionalment a la festa de Pasqua, sobretot amb la imatge de la Mare de Déu. Aquesta figura, amb el seu vestit i tabernacle daurat per dur-la a la processó, costà a la confraria 32 lliures i 18 sous en el bienni (1757-1759). En el bienni 1761-1763 la imatge hagué de ser reparada. Catalina Siquier el 1808 li regalà una perruca nova. Aquesta imatge, endolada, era duita a la processó del divendres sant, i endiumenjada de glòria era duita a la processó de Pasqua: tot ho pagava la confraria el 1822. També consta un rosari en processó per la vila la segona festa de Pasqua (1808).

La publicació d'estampes, goigs, indulgències, era tasca també de la confraria. Imatges grans i petites (1733, 1743), pagades a Josep Guasp el 1751. Imatges d'indulgències i Goigs són pagades al mateix impressor l'any 1753; altres estampes el 1754, 1757, 1759, 1791-1795, Goigs (1808), 1.500 estampes el 1824, etc.

La confraria, com ja hem vist a les visites pastorals, tenia cura de posseir ornaments propis per a les seves festes. El 1751 pagà un palis de tela al pintor Josep Martorell. Comprà unes sacres platejades el 1756; una cassulla amb figura de santa Maria la Major (1757-9). A la imatge se li féu un vestit de princesa amb flors blan-

(49) Si no indic altra cosa les dades següents són tretes d'aquest llibre de l'ASMI, sense foliar.

ques i encarnades amb galó d'or fals (1761-3); un vestit brodat li regalà també l'obrer, el prevere Joan Buades (1775-7). Pagà també l'escut per la bandera de difunts de santa Maria la Major el 1809 i pel febrer del mateix any les famílies Siquier, Munar, Bennassar, Carles i Massip regalaren un tern i capa de santa Maria la Major. El 1813 es compren uns canelobres platejats. En el bienni de 1857-9 la confraria pagà els breus de les indulgències, referendats per la Croada: 13 lliures i 8 sous.

Per les visites pastorals, hem vist que la parròquia inquera posseïa dos reliquiariis de la Mare de Déu: un de plata i un de fusta platejada. El 26 de setembre del 1758 el bisbe d'Acqui (Itàlia del Nord), Carles Josep Capra signà l'autèntica d'una relíquia que és una partícula del vel de Maria. El Rd. Joan Miquel Buades, beneficiat d'Inca, la presentà al Vicari General de Mallorca, Joan Despuig, el 19 de maig del 1759, el qual manà confirmar l'autèntica. La relíquia fou col·locada i segellada en un reliquiari de plata sobredaurada d'un palm d'altària per tres d'amplària⁽⁵⁰⁾. El reliquiari portava una cadena d'estrelles. Tot: dur la relíquia de la Cort de Roma, passar-la per l'Ordinari i fer fabricar el reliquiari costà 51 lliures i 11 sous, segons els comptes de la Confraria de 1757-1761.

El 1751 la confraria pagà 7 lliures i 8 sous per un bací de plata de Santa Maria la Major a l'argenter Joan B. Miró. El 1743 el picapedrer Mateu Ferrer va fer la tapadora del vas (sepultura) dels confreres.

Però sens dubte el més destacable d'aquests anys és la contribució de la confraria a les obres de l'església parroquial. Després de l'empenta que prengué l'edificació a partir del 1731, les sortides de la confraria per a les obres són constants. Cronològicament són aquestes. Contribueix la confraria a fer un forn de calç (1733-43); aquests anys també es paguen obres de pintura a Josep Martorell. L'any 1754, per la festa major, es posà el "camaril", costejat amb el llegat del Rd. Antoni Llopart, amb almoines del rector i del Rd. Joanot Siquier. Consta que el 1755 la bacina va retre més "quant se adornava la figura de Sta. Maria Major". El "camaril" nou era obra de mestre Andreu Carbonell; fou daurat amb 2.500 panys d'or i 2.000 de plata. S'hi féu una escala amb arrambada per pujar-hi. El 1756 s'aporta un nou subsidi a la fàbrica del l'església. A les despeses de 1763-5, consta que la confraria pagà a l'argenter Nicolau Picó el dibuix de la planta del presbiteri; pagà també els pedestals de pedres jaspes i blaves de l'altar major (1775-7), la mesa de l'altar major i el peu del sagrari es fan de pedra de Binissalem. Paga també la confraria el llenyam "y quadro de l'altar major, columnes, capitells i demés" a

l'escultor del quadro (retale) que és Josep Sastre en el dit bienni 1775-7^(50 bis). El bienni següent 1777-9 encara hi ha més sortides pel retaule major, com també el 1781-3. El 1783-5 es posen els àngels en el retaule i també la vasa per la tela de santa Maria la Major, que més envant, el 1804, seria adobada. Aquesta tela cobria la imatge en diverses circumstàncies i representava la titular vestida amb gonella i enrevoltada d'àngels. És certament obra del segle XVIII i ha estat restaurada amb motiu de l'exposició que presentam (N.º 36 del catàleg). Els anys 1783-87 consten més sortides per al retaule major. El 1801 la confraria paga els escalons de l'altar major, i el 1804 uns cirials platejats i banquetes de l'escultor Antoni Llabrés.

El retaule, que havia construït Josep Sastre, fou daurat i blanquejat el 1816 per l'escultor Josep Arbós. El dit any es fan despeses per posar el bastiment per daurar "el quadro", per l'agost es fa un refresc als escultors; Arbós cobra un primer rebut de l'u de febrer de 1817. Més envant es torna a posar el bastiment, ve l'escultor Antoni Llabrés a "visurar el quadro" i el 7 d'octubre del 1817 queda acabat el daurat i blanquejat del retaule i s'ofereix un refresc als escultors. Un altre rebut d'Arbós per l'obra del retaule és de 29 de gener del 1818. Mil lliures costà el daurat que foren aportades pel bací de santa Maria la Major, i altres setanta les donà el canonge Vilella. Amb llicència del bisbe es va vendre la figura de plata de la Mare de Déu per fer l'estàtua de sant Miquel (a. 1818), que costà 180 lliures. La de sant Gabriel (a. 1820) costà 110 lliures, que s'obtingueren de la venda de joies de santa Maria la Major. Ambdues estàtues són del dit escultor Llabrés, natural de Sencelles i vesí de Palma⁽⁵¹⁾. El darrer rebut d'Arbós per daurar el retaule és del 27 d'octubre de 1824. El 1826 cobrà també per un reliquiari (Vegeu n.º 42 del catàleg).

Endemés de les entrades de les quotes dels confreres, que es pagaven el dia del Patrocini (1751), la confraria administrava el bací de plata, que fou adquirit l'any 1751, amb una figura de santa Maria que fou renovada; captava blat, llegums (1721), seda (1757) i oli (1789). Per recaptar fondos també organitzaven balls (1787, 1821). Consta que paguen llicència per ball l'any 1819.

També cal consignar que per la primavera de 1817 es tragué en processó la imatge de santa Maria la Major per la vila en rogatives per la pluja.

El *Llibre de audicions de comptes de confraries*, del qual he tret les informacions precedents, acaba l'any 1839 pel que fa a la confraria de santa Maria la Major. L'any 1843, amb el portal major —encara inacabat— es donaren per concloses les obres del nostre temple

(50) L'autèntica del bisbe d'Acqui i el document del bisbat de Mallorca es troben al llibre citat a la nota 35.

(50 bis) J. BERARD a *Viaje a las Villas de Mallorca 1789* ens descriu el retaule major sense daurar. Diu que és obra de Josep Sastre, segons idea de l'argenter Nicolau Bonín. El 1789 a cada banda del camaril hi havia les estàtues dels Sants Abdon i Senén que ara són a la capella del St. Crist.

(51) Aquestes notícies sobre el retaule són tretes del llibre citat a la nota 35 i del *Llibre de entradas y axidas de la obra de la parroquial Iglesia de Inca comensant dia 10 juny 1786*, f. 10. ASMI.

parroquial, aixecat amb tant de fervor pels fills d'Inca a la seva Madona. És una fita que corona la puixança de la confraria i de la devoció de santa Maria. Però des de mitjan segle passat, encara ens cal prosseguir la narració de com el culte a la nostra titular s'ha mantingut i ha rebut nous impulsos de les successives generacions inqueres.

Ressenyem també que hi ha notícies del 1748 i 1749 sobre processons amb santa Maria la Major per rogatives de pluja ^(51 bis).

L'u de maig del 1827 el bisbe Pérez de Hiras complí la visita pastoral a Inca. A l'inventari es ressenyen només dos vestits de colors varis de santa Maria la Major. Troba també una estàtua de Ntra. Sra. "con su vestido de tapiz y manto de seda azul", segurament la Mare de Déu de Pasqua, i juntament amb el dels Sants Patrons apunta la relíquia del vel de Maria "un relicario de madera plateado". L'estàtua de plata sobredaurada, que sempre apareixia a les antigues visites, ja no hi era ⁽⁵²⁾. Efectivament, a partir del 1821 el govern espanyol començà a confiscar la plata de les esglésies. El "jefe político" Ginés Quintana ordenà a l'Ajuntament d'Inca que dugués al de Palma el reliquiari dels Sants Abdon i Senén (i certament també el de plata del vel de Maria) "y después la fongueren per fer moneda en el convent de Capuchins", on funcionava una seca des del 29 d'agost del 1823 ⁽⁵³⁾. Aquest mateix any la parròquia d'Inca encarregà un reliquiari de llauna i fusta platejada per estotjar les relíquies dels Patrons. Un d'igual en va fer fabricar pel vel de Maria, que encara es conserva (vegeu-lo al catàleg n.º 42).

8. El culte a santa Maria la Major des del 1843 a 1901.

La visita del bisbe Manso del 1849 esmenta la casulla de la confraria de santa Maria la Major, feta com hem vist el 1757, i el tern de 1809. Els vestits de la imatge eren 16, de diversos colors; també tenia corona de plata ⁽⁵⁴⁾.

Pel llibre de l'obreria de santa Maria la Major, que va del 1855 al 1916 ⁽⁵⁵⁾, podem seguir l'evolució del culte a la nostra titular en aquest període. Tractaré de resumir-lo fins al segle actual.

La festa del Patrocini continuava essent la més solemnitzada. Es preparava amb la novena, de la qual s'estampen exemplars el 1856 ⁽⁵⁶⁾. Les XL hores són esmentades per primera vegada el 1857. La teia per als foguerons és senyalada des del 1855. Es comprava un pi, se l'estellava i feien menats de teia (1883). De 4 quintars de pi comprat el 1886 es passa a 46 quintars i mig

Indulgències de la confraria de la titular parroquial d'Inca (Edició del s. XIX).

el 1888, quan el rector Bernadí Font es fa càrrec de la confraria. La teia es repartia per la vila als confreres amb un carretó (1893). S'escampava murta (1864, 1884), s'encenien festers (1897). L'ofici era solemnitzat amb música (1856, 1857). L'orquestra de la societat filharmònica actuà en les XL hores del 1890. Se servia, com era costum, un bon refresc: confits i aiguardent (1882), es llogaven xeremiers (1882, 1892). Venia a predicar un orador famós, com Mn. Miquel Costa i Llobera el 1891 i el P. Auba el 1899. També se celebrava l'octava en el tercer diumenge de novembre (1882, 1887).

Es continuaven celebrant les 4 festes de la confraria (1856, 1857, 1894), com també la confraria seguia participant en la Setmana Santa i Pasqua (1856, 1865, 1872, 1885, 1888, 1895). Sobretot organitzaven la processó de l'encontre de Jesús i Maria (1889). La confraria donava confits a les 3 Maries i als qui portaven els tabernacles (1882, 1883, 1887, 1892); el 1892 pagaren la banda de música d'Inca per a la dita processó. El 1887 paguen cantar els al·leluies. Costejaven també sovint la festa de Nadal: la missa del gall i l'ofici (1860, 1865, 1887).

(51 bis) G. MARTORELL, *Coronación canónica de santa María la Mayor*, ms. de 1990, p. 290. ASMI.

(52) ADM, visita a Inca del bisbe Pérez de Hiras.

(53) P. XAMENA-F. RIERA, *Història de l'Església a Mallorca* (Mallorca 1986), p. 289-290.

(54) ADM, visita a Inca del bisbe Manso (1849).

(55) És un ms. sense foliar a ASMI.

(56) He vist un exemplar d'aquesta novena a la Biblioteca B. March de Palma. És en castellà. Fou impresa per Felip Guasp a Palma el 1856.

Ja veurem com l'Assumpció era la patrona dels païrals i aquests li dedicaven la festa del 15 d'agost. Suprimits els gremis el 1835, va ser la confraria de santa Maria la Major qui prengué cura de seguir organitzant la festa, com ja veim el 1855. L'any 1866 encarregaren al fuster Coli un llit de la Mare de Déu que anaren pagant des del dit any fins al 1884. El dossier per a la imatge de la Mare de Déu morta s'adquirí el 1885. La processó continuava sortint pels carrers (1887).

Se celebraven també altres festes marianes com el Naixement (1865) i el Nom (1868).

També el dia dels difunts s'oferien sufragis especials per als confreres (1860, 1865). També la confraria s'ocupava de les XL hores de Pentecostès (1860).

Els ingressos, endemès de les quotes, eren les captes: per dins l'església (el 1894 Lluís Font restaurà la imatge de la bacina i el 1898 se li comprà una corone- ta), per la vila els dijous i també, com s'especifica el 1857, les tres fires dominicals i el Dijous Bo. Per fora vila es captava el blat com consta gairebé tots els anys fins al 1900 ("blat de confraries").

Notem que el 1894 es va adobar la tela que cobria el cambril i se li posà una barra nova. També el 1865 s'estamparen tres mil imatges i es féu una planxa nova de la xilografia.

L'any 1860, a l'inventari del bisbe Salvà, consta que l'obreria de Santa Maria la Major celebra les festes principals de Maria Santíssima, dels Reis, de Pasqua, de Nadal i les XL hores del Patrocini de Maria. La visita del bisbe Jaume (1877) esmenta encara 18 vestits de seda de santa Maria la Major ⁽⁵⁷⁾.

Durant el rectorat de Mn. Bernadí Font es va confeccionar el valuós tern blanc que, a la capa pluvial, porta brodada la figura de santa Maria la Major ⁽⁵⁸⁾.

L'any 1888 la imatge de santa Maria la Major deixà de portar gonella, la vestidura de què parlen les visites pastorals, i fou restaurada per la Societat arqueològica lul·liana, a instàncies de Bartomeu Ferrà ⁽⁵⁹⁾. El 1884, a petició de l'econòmic Guillem Fiol, la taula de santa Maria de Joan Daurer ja havia estat restaurada per l'esmentada entitat ⁽⁶⁰⁾.

9. La devoció a santa Maria la Major en el segle actual abans de la coronació pontifícia

Del culte a la nostra titular en el segle actual en tenim notícies a balquena que devem als periòdics, molts d'ells de tendència obertament catòlica, publicats a Inca.

Cal encapçalar aquest apartat amb una referència agraïda al gran patriota i enaltidor de les glòries inque- res, especialment de santa Maria la Major, que va ser Miquel Duran, editor i en bona part autor de "Ca nos- tra" (1907-1929, amb algunes interrupcions) i de "La Veu d'Inca" (1915-1918).

El darrer llibre de confraries antic que he consultat, i que he fet servir per historiar el segle XIX i que arri- ba fins al 1916, continua anotant les celebracions i des- peses. Mn. Miquel Costa predicà la primera festa del segle, el 1901, pel novembre. El 1906 es va fer un penó de santa Maria la Major i el 1908 s'adobà la tela antiga que de vegades tapava el cambril. S'editaren estampes el 1909 i el 1916 s'imprimiren les cobles (la poesia de Gabriel Llabrés "D'entre els noms...") ⁽⁶¹⁾. El baciner captava i repartia la teia (1902-3) i sembla que les cap- tes pel poble, ja des del 1896, només es feien per la fes- ta de novembre i la seva octava. El 1901 es recaptaren 9 barcelles de blat. S'escampa murta i es lloguen xere- miers el 1912.

L'any 1910 hi hagué una pelegrinació de La Vileta i el 1913 la nostra titular fou venerada per la Infanta Isa- bel, que entregà una almoïna de 25 ptes.

La confraria continuava aixecant i llevant el monu- ment de la Mare de Déu morta i organitzava la proces- só de Pasqua, pagant la banda de música (1912) i por- tant la imatge de Maria (1905-1907).

"El Hogar" (1902-3), animant tot Inca a la festa de la titular, escrivia: "Oh poble d'Inca, benvolguda Pà- tria meva! Que primer s'apaguin les llums del teu gas i electricitat que no els foguerons i l'amor a Maria Im- maculada, la teva patrona!" (9.XI, 1902).

"Es Ca d'Inca" recorda que l'onomàstica de les do- nes que nomen Maria a Inca és celebrada el dia de santa Maria la Major (15.XI.1903) ⁽⁶²⁾.

El 12 de novembre del 1904, "La Bona Causa" va publicar "D'entre els noms amb què invoca a Maria...", el poema entranyable de Gabriel Llabrés, nascut a Inca el 1843, metge a València, on morí el 1908 ⁽⁶³⁾. A la visita pastoral de 1904, el bisbe Campins concedeix 50 dies d'indulgència a qui resàs una Salve davant Santa Maria la Major ⁽⁶⁴⁾.

El 1905, dia 26 de novembre, es féu la festa del cer- tamen en el qual hi havia un premi, ofert pel rector Font, a una poesia dedicada a santa Maria la Major. Guanyà el premi Maria Josepa Penya, filla del poeta de la nos- tra Renaixença, Pere d'Alcàntara ("La Bona Causa", 25.II.1905) ⁽⁶⁵⁾.

(57) ADM, visites del bisbe Salvà (1860) i del bisbe Jaume (1877).

(58) "Ca nostra" 7.III.1914

(59) BSAL, 3, p. 216. Vegeu a la vora d'aquesta pàgina la làmina del dibuix de F. Escandell.

(60) BSAL 1, p. 1-2. També inclou una làmina de la pintura, obra d'Umbert. El quadre de Daurer anà a l'exposició internacional de Barcelona, segons informa el dit BSAL.

(61) Vegeu "La Veu d'Inca" d'II.XI.1916

(62) Sobre això mateix, vegeu "Ca nostra" 10.XI.1912

(63) La notícia de la mort de G. Llabrés és a "Ca nostra" 18.I.1908

(64) ADM, visita del bisbe Campins a Inca (1904).

(65) Aquesta poesia va ser publicada per M. Duran l'any 1921 a *Recordança de Santa Maria la Major*.

“Ca nostra” anuncià el 19.X.1907 que l’escultor Guillem Galmés s’encarregava de fer el nou nínxol de santa Maria la Major. La família Siquier, capillera de la titular, regalà les corones “de plata daurada, de relleus massisos i d’estil romànic” que el Sr. Cabot estava enllestint a Barcelona per a la imatge (“Ca nostra”, 2.XI.1907).

Per la festa titular del 1907, una tela del pintor inquer Bartomeu Payeras substituï l’antiga que cobria el cambril. L’obra fou encarregada pel rector Font, el capiller Mn. Tomàs Mora i la família Siquier (Ibid. 16.XI.1907). Aquesta tela que serví fins fa pocs anys, enguany ha estat restaurada al taller de Salvador Ramon de Pollença (vegeu n.º 38 del catàleg).

L’11 de juliol del 1908 “Ca nostra” recorda que quan es llevà el nom “de la Rectoria” a l’actual carrer Major, el projecte era posar el nom de “carrer de santa Maria la Major”.

També a les pàgines de “Ca nostra”, que enfervoria cada any els inquers per celebrar la festa major de la titular, hi surten referències a la trobada llegendària de la venerada imatge. S’esmenta el treball del certamen del Seminari diocesà, presentat pel seminarista inquer Bartomeu Cantallops el 1910 sobre la trobada de la nostra Moreneta. Mn. Josep Aguiló a “La veu d’Inca” (12.XI.1915) fa una referència brillant a la trobada i Miquel Duran li dedica el seu poema: “El pou de la Moreneta”.

L’any 1916, com publica “La Veu d’Inca” l’11 de novembre, s’estrenà per la festa major el cant “D’entre els noms...” de Gabriel Llabrés amb música de Mn. Bernat Salas, fill d’Inca ⁽⁶⁶⁾.

A la visita pastoral del bisbe Domènec (1917) es fa notar que les confraries del Santíssim, de Santa Maria la Major, del Carme i de Sant Josep captaven blat ⁽⁶⁷⁾.

Als Jocs Florals de Barcelona del 1917 Mn. Andreu Caimari va obtenir un accèssit a la viola d’or i argent per la poesia “Els foguerons de santa Maria la Major” (“La veu d’Inca” 12.5.1917; el poema és publicat al número de 10 de novembre).

El primer pontifical que celebrà el bisbe Llompart, fill d’Inca, va ser davant la seva estimada santa Maria la Major el 22 de setembre de 1918. Havia estat consagrat a la Seu el dia 15.

Els foguerons del 1919 s’interpreten com a resistència als mítings anticlericals que aleshores es feien a la ciutat. Miquel Duran imprimí també el dit any unes noves estampes de la titular damunt cartolina de por-

cellana (“Ca nostra”, XI, 1919).

Dia 22 de maig del 1921 Inca visqué una diada extraordinària amb motiu de la pelegrinació franciscana mallorquina. Es reté homenatge al P. Rafel Serra, fill d’Inca, en el III centenari de la seva mort, a qui es dedicà un monument davant l’església de sant Francesc. La imatge de santa Maria la Major va rebre el filial homenatge dels pelegrins a la seva parròquia i també fou traslladada a l’església de sant Francesc ⁽⁶⁸⁾. Miquel Duran, fervent terciari franciscà, féu estampar una vibrant crònica de Mn. Caimari al número de maig de “Ca nostra”. També Duran estampà aleshores *Recordança a Santa Maria la Major*, aplec de les poesies millors en català dedicades a la nostra titular (hi ha poemes de Duran, Gabriel Llabrés, Maria Josepa Penya, Bartomeu Cantallops i Andreu Caimari).

Dia 6 de novembre del mateix 1921, festa de la titular, s’estrenà a la parròquia la “Missa in honorem sanctae Mariae Majoris”, de Mn. Bernat Salas, qui —segons “Ca nostra”, novembre 1921— “ha sabut unir la bellesa i la litúrgia donant-nos una prova més de son talent compositor”. Cantà la nova missa l’orfeó “L’Harpa d’Inca” i la capella seràfica dirigits per Jaume Albertí. Per cert que oficialment “L’Harpa” no havia celebrat la seva presentació oficial, que s’esdevingué el següent 4 de desembre en la festa del cercol d’obers catòlics (“Ca nostra”, desembre 1921). La Missa de D. Bernat Salas va ser estrenada a Ciutat el proper dia 20 de gener, festa de Sant Sebastià, per voluntat del batle i amb l’aplaudiment de la crítica musical ⁽⁶⁹⁾.

El 28 de gener del 1992 s’inaugurà el nou cambril de santa Maria la Major ⁽⁷⁰⁾.

Les XL hores de la titular comencen a ser costejades el 1924 per una deixa de l’hereu de la família Siquier, D. Nicolau. El seu fill D. Gabriel pren el relleu de son pare fent la col·leta de la missa major com a capiller (“Ca nostra” 15.XI.1924). Dia 30 d’octubre del dit any s’inaugurà la claraboia nova de la façana principal de l’església. S’havia construït a la casa Rigalt i Ballvona de Barcelona per encàrrec testamentari de Dona Francisca Siquier i Bibiloni ⁽⁷¹⁾.

L’any 1925 el bisbe Llompart assistí a completes i de mig pontifical a la missa major de la titular, el dia 15 de novembre. Es cantà la missa de D. Bernat Salas (“Ca nostra” 21.XI.1925).

Cal recordar també que el 30 de novembre de 1924 se celebraren rogatives a santa Maria la Major pel batalló d’expedicionaris d’Inca a la guerra d’Àfrica, a la

(66) Mn. Bernat Salas, organista de la Seu i compositor, de fet no nasqué en el terme d’Inca sinó al de Campanet ja que aleshores els seus pares conraven la possessió de Santiani, però de nin ja residí a Inca i sempre fou considerat inquer.

(67) ADM, visita del bisbe Domènec a Inca (1917).

(68) Mn. Caimari va escriure que va ser llavors la primera sortida de santa Maria la Major de la seva parròquia. Sens dubte el 1921 no es tenia memòria viva que hagués sortit abans, però ja he anotat algunes eixides de la imatge abans del 1921.

(69) Vegeu “El Día” del 21.I.1922: “La obra estrenada ayer representa la obra cumbre de un refinado proceso artístico, lleva el sello de su (de Salas) inspirada originalidad”. Uneix l’element descriptiu —continua la crítica musical— i l’element de mística inspiració. El compara als clàssics moderns religiosos: Perosi, Ravanello, Botazo. Al·ludeix a la perfecció de l’artista-gení.

(70) Crònica de la parròquia d’Inca, ms. començat pel rector Francesc Rayó dia 7 de desembre del 1922, a ASMI, p. 8.

(71) Ibid. p. 58-59.

qual en retornar feliçment, se li dedicà festa d'acció de gràcies, el 18 d'abril del 1926 ⁽⁷²⁾.

El 20 de juliol del 1926 va ser beneïda la campana gran de la parròquia, que era donació del bisbe Llompart, que regia la diòcesi des del 27 d'agost del 1925. Beneí la campana el rector Rayó i en fou padrina una germana del bisbe. Duu la inscripció: *Sancta Maria Major, ora pro populo* ⁽⁷³⁾. El bisbe assistí a la festa de la titular de la parròquia nadiua els anys següents. La parròquia que tant va estimar li dedicà solemnes funerals el 14 de desembre del 1928 ⁽⁷⁴⁾. Com a mostra de devoció filial, el bisbe Llompart deixà el bacle, el pectoral, l'anell i la vara a santa Maria la Major.

Amb el bisbe Gabriel Llompart i Jaume es tanca un dels capítols gloriosos de la devoció inquera a la seva Reina i Mare, devoció transmesa de pares a fills a la nostra ciutat i que s'ha mantingut viva i creixent com els foguerons de cada festa major pel novembre. L'angúnia de la guerra civil, viscuda també a Inca en la repressió cruel d'alguns ciutadans, amb l'ai al cor per l'amenaça dels bombardejaments i amb el dol pels fills caiguts a la guerra fratricida, no apagaren el caliu d'un amor ardent que es torna fogueró passades les tres fires, el dissabte abans del Dijous Bo.

Santa Maria la Major sortí novament de la "cambra daurada" per anar, aquesta vegada, a Palma, per presidir, juntament amb les Maredeus de Lluc, de la Salut, de sant Salvador de Felanitx, del Puig de Pollença, de sant Salvador d'Artà, de la Victòria, de Bonany i de Cura les festes de la victòria pel maig del 1939. Dia 17 al migdia per la carretera d'Inca entrà santa Maria la Major a Palma i romangué unes hores a la Mercè. L'horabaixa sortí cap a la plaça d'Espanya i d'allà cap a la Seu on fou col·locada a la banda de l'Evangeli devora les altres 8 imatges. El 18, festa de l'Ascensió, el bisbe Miralles celebrà missa pontifical davant les estàtues venerables. L'horabaixa la nostra titular fou traslladada al Seminari de sant Pere per iniciativa dels inquers Rds. Jaume Sampol i Miquel Amer. Dia 19 les imatges retornaren al seu lloc d'origen ⁽⁷⁵⁾.

Dia 9 de maig del 1948 una altra vegada fou Inca la meta de la pelegrinació franciscana. Primer de tot, a l'església parroquial es cantà missa solemne, presidida pel canonge inquer Andreu Caimari. Acabat l'ofici, la imatge de santa Maria la Major fou traslladada a l'església de sant Francesc i s'organitzaren torns del rosari, mentre se celebraven diverses reunions de terciaris. El capvespre la imatge fou novament traslladada a la parròquia en una artística carrossa. A la plaça es va pronunciar el vot assumpcionista: la multitud jurà

defensar el dogma de la Immaculada i el privilegi de l'Assumpció de Maria en cos i ànima al cel (després dogma definit per Pius XII el 1950). L'acte es clogué a la plaça mateixa amb una afirmació franciscana promoralització dels costums. Des de València, el bisbe Hervàs envià un telegrama per beneir els cinc mil terciaris reunits a Inca ⁽⁷⁶⁾.

La primera quinzena de maig del 1949, la joventut femenina d'Acció catòlica, dirigida pel Rd. Gabriel Martorell, celebrà una "setmana de la jove". Amb tal motiu s'organitzà una processó solemníssima pels principals carrers d'Inca en què les al·lotes portaren la imatge de santa Maria la Major ⁽⁷⁷⁾.

El 1949 havia estat declarat any marià pel bisbe de Mallorca, Joan Hervàs, com a preparació a la definició dogmàtica de l'Assumpció. Com a colofó se celebrà un Congrés marià a Palma, pel qual foren traslladades a la Seu 26 imatges de Maredeus el dia 28 de maig. La processó amb les imatges s'organitzà des de la plaça d'Espanya cap al Born i d'allà cap a la Seu, on es resà el mes de Maria. Després les imatges foren dutes a diferents esglésies; santa Maria la Major fou traslladada a sant Felip Neri on romangué tota la nit en què rebé l'homenatge sobretot dels inquers residents a Palma. Dia 29 se celebrà a la Seu un solemne pontifical davant les 26 imatges; a continuació, al Born, hi hagué la clausura del congrés marià, presidit per les Maredeus, que reberen l'ofrena de fruits en benefici dels pobres. Inca va oferir sabates ⁽⁷⁸⁾.

Recordem també que Miquel Duran obtingué un accésit al certamen literari que, amb motiu d'aquest any marià, se celebrà a la sala Augusta dia 8 de maig del dit any 1949 pels seus Goigs dedicats a l'Assumpció de Maria, enmig d'una gran ovació de tots els assistents, homenatge cordial a l'ancià poeta ⁽⁷⁹⁾.

10. La unió d'inquers a Palma

Va ser fundada l'any 1953. En foren promotors el canonge Mn. Joan Quetglas, Llorenç Genestra, Jaume Estrany i Mn. Joan B. Bisellach. L'escultor Sitjar de Porreres va tallar una còpia de santa Maria la Major que, com a patrona de la dita Unió, va ser beneïda i col·locada a l'església de santa Magdalena de Palma en la primera festa anyal, que se celebra el diumenge següent de la festa titular inquera. El vespre abans es cantaven completes i després, a la plaça de la dita església conventual, s'encenia un fogueró. Pels volts del 1970 la imatge fou traslladada a l'església de santa Catalina de Sena, al carrer de sant Miquel de Palma, on té capella pròpia.

(72) *Ibid.* p. 61-62; 91.

(73) *Ibid.* p. 94.

(74) *Ibid.* p. 126-127.

(75) "Boletín oficial del Obispado de Mallorca" (BOOM), 1939, p. 197-201.

(76) "El Heraldo de Cristo", juny 1948, p. 101-103.

(77) G. MARTORELL, *op. cit.*, p. 9.

(78) BOOM, 1949, p. 266-277.

(79) BOOM, 1949, p. 256. Aquests Goigs foren estampats als obradors de "Ca nostra" el 1950. Reberen indulgències del bisbe Hervàs. La música és de Jaume Albertí.

Han estat presidents de la Unió els Srs. Jaume Ensenyat, Llorenç Fluxà, Josep Ferrer i l'actual Miquel Cabrer. Consiliaris, els canonges Mn. Joan Quetglas, Mn. Andreu Caimari, Mn. Sebastià Garcias, i l'actual és l'autor d'aquest escrit ⁽⁸⁰⁾.

11. La coronació pontifícia

El desig de veure coronada canònicament la imatge de santa Maria la Major enfonsa les seves arrels en la devoció entusiasta que els inquers han professat al llarg de totes les generacions a santa Maria, venerada en la imatge de l'altar major en l'església major del poble.

Qui tal volta encobeí i manifestà per primera vegada tal desig, va ser el Rd. Miquel Llinàs, que regí com ecònom la parròquia d'Inca del 1914 al 1920. És probable que el bisbe Llopart mantingués també aquest propòsit juntament amb la consagració de l'església parroquial per fer-la declarar basílica menor.

Passen els anys i el 1957 apareix en el programa de la setmana santa d'Inca una foto de santa Maria la Major amb un peu que diu: "Nuestra patrona, a quien todos sus hijos desean ver pronto honrada con el privilegio de la coronación pontificia". També el rector del Seminari, Mn. Francesc Payeras, hi publicà un article magnífic sobre la reialesa de Maria, que acabava dient que Inca es preparava per a ofrenar una corona d'amor i una corona reial d'or i joies a la seva Reina i Mare. El setmanari inquer "Ciudad" (8.XI.1957) donà el primer indici cert: "No ha mucho nuestro dignísimo Sr. Ecónomo lanzó la idea de la Coronación Pontificia de santa María la Mayor, y todos los feligreses respondieron entusiasmados a su llamada". És un paràgraf del l'article "Els foguerons", signat per M.S. Era Ecònom de la parròquia major el M. Rd. Gabriel Buades, inquer devotíssim de la titular. Consta que D. Gabriel tenia el projecte de fer accessible el cambril de santa Maria la Major als feels. Exposà la idea de la coronació al bisbe Jesús Enciso durant la preparació del III Congrés eucarístic comarcal del 1960 però el bisbe no trobà la idea viable ⁽⁸¹⁾. Tanmateix el Congrés eucarístic, celebrat a Inca del 7 al 15 de maig del 1960, constituí no sols una explosió de fervor al misteri de l'Eucaristia sinó també un homenatge popular a santa Maria la Major, la imatge de la qual anà recorrent des de dia 9 els carrers, bellament encatifats de murta, flors i serradís colorejat, de la ciutat, passant per les esglésies de sant Bartomeu, sant Domingo, sant Francesc i Crist Rei ⁽⁸²⁾. La processó amb la imatge mariana més estimada dels inquers desvetlà l'entusiasme pel Congrés, els actes del qual durant la setmana presidia

Les corones regalades a la imatge per la família Siquier l'any 1907.

a l'altar instal·lat a la plaça avui anomenada de Mallorca ⁽⁸³⁾.

L'any 1962 fou nomenat rector de la parròquia major d'Inca el Rd. Gabriel Martorell Reus, qui continuà en la tasca de mantenir i promoure el culte dels inquers a santa Maria la Major. El 1964 començà el seu pontificat a Mallorca el bisbe Rafael Alvarez Lara. Mentre el bisbe assistia al Concilio Vaticà II a Roma fou informat pel rector d'Inca, per indicació del Vicari general, Mn. Francesc Payeras, també fill d'Inca, del desig del poble inquer de veure coronada santa Maria la Major, entusiasmat en el projecte pels articles que Tomàs Seguí Payeras anava publicant al "Diario de Mallorca", que a partir del segon duen un únic títol: "Inca para santa María la Mayor" ⁽⁸⁴⁾. Així s'arriba a una reunió decisiva dia 29 d'octubre de 1965 a la rectoria, en què participaren el batle Alfonso Reina, el jutge, el comandant de la Guàrdia Civil, el capità d'artilleria del quarter, el clergat d'Inca, els representants de la ràdio i dels diaris i altres. Es decidí que la instància oficial fos signada en la propera festa de santa Maria la Major, el 14 de novembre, com així es féu. La instància és adreçada al bisbe de Mallorca,

(80) G. MARTORELL, *op. cit.*, p. 290-2.

(81) *Ibid.*, p. 13-19.

(82) La parròquia de Crist Rei a Inca havia estat erigida l'any 1959.

(83) Crònica del Congrés, editada com a suplement del BOOM, 1960.

(84) Són 10 els articles publicats per Tomàs Seguí a "Diario de Mallorca" des del 28 d'agost al 10 de novembre del 1965. Són recollits per G. MARTORELL, *op. cit.*, p. 35-53.

Santa Maria la Major, coronada pontificalment dia 28 de maig de 1967.

resident a Roma per assistir al Concili. Porta una fotografia de la imatge de santa Maria la Major al principi i en quatre folis exposa els motius de la petició de la coronació canònica d'índole històrica i devocional. Presenten la instància els tres rectors de les parròquies d'Inca ⁽⁸⁵⁾, el Superior del convent de sant Francesc, els preveres fills d'Inca, encapçalats pel Vicari General Payeras, el batle i les autoritats civils i militars, l'Acció Catòlica, les Confraries i Associacions. Aquests i una gernació d'inquers estamparen la seva firma a un centenar de folis. Tot Inca demanà la coronació ⁽⁸⁶⁾.

El bisbe Alvarez Lara presentà la instància perquè la tramitàs a Roma al Cardenal Arcadi M.ª Larraona, prefecte de la Congregació de Ritus, el qual obtingué el breu apostòlic *Mariale simulacrum* del papa Pau VI, signat pel Cardenal Hamlet J. Cicognani, secretari d'Estat, amb l'anell del Pescador, dia 27 de gener del 1966 ⁽⁸⁷⁾. Diu el papa que accedeix amb plaer a la instància del bisbe de Mallorca i, després de comunicar-ho al Cardenal Larraona, delega el bisbe Rafael perquè, "en el nostre nom i amb la nostra auto-

ritat", imposi la corona d'or a la imatge de santa Maria la Major d'Inca.

Quan el bisbe rebé el breu apostòlic, l'entregà al seu Vicari general perquè el lliuràs al rector Gabriel Martorell. Aquest anà a veure Mn. Francesc Payeras, hospitalitzat a la Creu roja on sofria la malaltia que el duria a la mort (8 maig 1966), i rebé de les mans del malalt el preciós document, que fou rebut a Inca amb immensa alegria.

Dia 31 de maig horabaixa es convocà un acte d'homenatge a santa Maria la Major a la plaça d'Espanya, on fou traslladada la imatge que es col·locà a un entarimat davant el Bar Mercantil, on se celebrà una missa. La festa titular del novembre del 1966 fou presidida pel bisbe de Mallorca, concelebrant amb tots els preveres naturals d'Inca i els qui hi complien el seu ministeri.

Les corones de Maria Santíssima i del Nin Jesús foren encarregades al Sr. Lluís Coda Oliva qui les realitzà segons dibuix del Sr. Antoni Jiménez, aprofitant en part les joies que els inquers havien entregat a tal fi. La corona de Maria porta els escuts d'Inca, de Pau VI i del bisbe Alvarez. L'himne de la coronació fou encarregat al canonge inquer Mn. Andreu Caimari per la lletra i a Mn. Bernat Julià, qui compongué la música. Es va fixar la data del 28 de maig del 1967 per a la coronació i es convidà el Cardenal Larraona per presidir la celebració.

El bisbe Rafael Alvarez dia 10 de maig adreçà una circular als mallorquins convidant-los a acudir a Inca per a la coronació ⁽⁸⁸⁾.

El diumenge 21 de maig començà la setmana preparatòria de la coronació. La imatge fou traslladada a la plaça d'Espanya, on el bisbe de Mallorca celebrà l'eucaristia. D'allà la imatge fou traslladada a sant Domingo, d'aquí el dilluns horabaixa a Crist Rei, l'endemà a sant Francesc i d'aquí novament a la seva parròquia. El dijous se celebrà la festa del Corpus. El divendres a la plaça on s'havia celebrat el Congrés eucarístic l'any 1960, santa Maria la Major rebé l'homenatge de les dones i al·lotes, després del qual fou traslladada al monestir de sant Bartomeu; el dissabte de matí retornà a la seva parròquia i d'allà, acompanyada dels nins, fou novament portada a la plaça del Congrés on durant l'eucaristia rebé l'ofrena floral de la infància. Allà mateix al vespre, rebé l'homenatge dels homes i joves en una missa presidida pel bisbe d'Eivissa. La coronació se celebrà l'horabaixa del diumenge dia 28 en el camp nou del Constància. A les sis entrà la venerada imatge portada en un cotxe des de la seva parròquia. Concelebraren l'eucaristia, pre-

(85) La parròquia de Sant Domingo a Inca fou erigida amb decret del Vicari General Francesc Payeras l'any 1962. El seu primer rector va ser Mn. Guillem Julià. El primer rector de Crist Rei va ser Mn. Rafel Cladera. Ambdós eren rectors durant la coronació de santa Maria la Major.

(86) La instància de la coronació es conserva a ASMI.

(87) BOOM, 1966, p. 128-129.

(88) BOOM, 1967, p. 131-133.

sidida pel Cardenal Larraona, el bisbe de Mallorca i el d'Eivissa, Mons. Francesc Planas, el Vicari General de Menorca i 38 sacerdots més. Al final de l'eucaristia, el Cardenal, assistit dels altres dos bisbes, coronà el cap del Nin Jesús i tot seguit de sa Mare, santa Maria la Major. La gernació de milers de persones, que com mai han omplit el camp del Consància, esclatà en mambelletes mentre es cantava l'himne de la coronació. D'aquest fet, que culmina la devoció dels inquers a la seva Reina i Mare, se'n féu una medalla commemorativa, obra de l'argenter Sr. Esteve Platko, segons esbós del Sr. Joan Llabrés.

El dia 7 de maig del 1968 l'ajuntament d'Inca prengué l'acord de patrocinar cada any l'aniversari de la coronació, i de fer gestions perquè santa Maria la Major fos declarada patrona de la ciutat d'Inca. L'Ajuntament ja havia demanat la declaració de tal patronatge dia 30 de maig de l'any anterior. De fet a mitjan juny del 1967 el rector Gabriel Martorell tenia llesta la instància al bisbe de Mallorca perquè aquest demanàs a Roma la declaració de Santa Maria la Major com a patrona "igualmente principal" amb els sants Abdon i Senén. El motiu era clar: havent dividit Inca en tres parròquies i mantenint tota la ciutat la devoció a la titular de la parròquia major, era natural que santa Maria la Major, juntament amb els patrons màrtirs tradicionals, fos patrona de tot Inca. Però la instància, preparada amb interès i complaença del bisbe mateix, no arribà tanmateix a les seves mans ⁽⁸⁹⁾.

12. Des de la coronació fins avui

El primer aniversari de la coronació va ser organitzat pel Rd. Joan Lliteras, que va tenir un paper decisiu en la coronació i que començà a regir la parròquia major d'Inca pel juliol del 1967. Des del 1968 no han deixat mai de celebrar-se els aniversaris de la coronació cada 28 de maig, promoguts primerament per l'esmentat rector Joan Lliteras, a partir del 1983 per Mn. Sebastià Salom i pel P. Jaume Puigserver des del 1988 fins enguany, en què celebren el XXVè aniversari.

La nit del 7 al 8 d'octubre de 1976 foren robades les joies de santa Maria la Major, entre les quals cal destacar l'anell del bisbe Llopart i les pedres del pectoral, si bé aquest pogué ser restaurat. Els inquers, després d'aquest mal tràngol, entregaren altres joies al rector, Mn. Lliteras.

L'any 1989 vaig tenir la satisfacció d'oferir uns nous Goigs a santa Maria la Major per la seva festa, musicals pel P. Antoni Martorell T.O.R., dins la col·lecció "La Sibila" n.º 94, editada pel bon amic Francesc Salleras. Per la festa dels sants Abdon i Senén del 1990, el batle d'Inca, Antoni Pons, féu la convocatòria de la corona poètica que s'ha enllestit amb motiu del XXVè aniversari de la coronació. La lletra de convit als poe-

Les corones de l'any 1967: dibuix d'Antoni Jiménez, obrades per Lluís Coda.

tes catalans va signada també per l'actual rector P. Jaume Puigserver.

Cada any no decau, ans pren nou vigor la festa gran de santa Maria la Major, després de les tres fires dominicals i just abans del Dijous Bo. La festa de l'antiga titular va cobrant sentit popular i relleu ciutadà en el cicle de les grans fires inqueres, ja que, com ens ha demostrat la història que hem seguit, santa Maria la Major no és una presència llunyana de la Mare de Déu que cal anar a cercar enfora, sinó que és viva i amorosa enmig del poble: en les penes i alegries, en les angúnies i esperances, en el treball i l'esplai, en l'esplet i l'estretor, en la fira, en la menestralia, en la indústria. Ha plantat la seva tenda enmig del poble inquer, com la Saviesa de Déu, per a portar-nos el Verb de Déu, fill seu agradós que, dret damunt el genoll esquerre de la Mare, beneeix tot un poble per fer-lo cristià. Aquesta és la suprema bellesa, el sentit profund, l'encís històric de la imatge que ens fa ben propera, ben nostra, Maria, la major de totes les mares.

II LES ALTRES ADVOCACIONS MARIANES A INCA

Després de descriure *la major*, passem a veure breument la història de les altres advocacions marianes que

(89) G. MARTORELL, op. cit., p. 54-288.

La circumcisió: quadre central del Nom de Jesús, a la parròquia Major, que duu la data de 1587.

han configurat la devoció inquera al llarg de la història.

1. L'Assumpció i la Mare de Déu del Roser a la parròquia

Tractaré aquestes dues advocacions conjuntament perquè a la parròquia major es veneraven a un mateix retaule i capella.

La imatge jacent, que ara anomenam “La Mare de Déu morta” i que els antics anomenaven de l'Assumpció, es trobava el 1568 a la capella de sant Pere i el visitador episcopal manà que es reparàs ⁽⁹⁰⁾. Segurament es va fer llavors la imatge que encara conservam i que enguany ha estat restaurada (vegeu n.º 44 del catàleg). Per la visita pastoral del 1578 sabem que hi havia un “loculus ligneus” a sant Pere, segurament per col·locar la imatge ⁽⁹¹⁾. La visita pastoral del 1586 ja diu clarament que en el retaule de sant Pere “sta la figura de ntra. Sra. de Assumptio” ⁽⁹²⁾. Segurament perquè s'es-

tava fent el retaule nou de sant Pere, el 1591 trobam a sant Blai “la figura de ntra. Sra. de Assumptio la qual en dit retaule sta tancada” ⁽⁹³⁾. Hi havia també confraria de l'Assumpció “la qual tenen los honorables Peyres de dita vila de Incha”, que pagaven la festa del 15 d'agost i la processó en què es portava la figura. Aquesta confraria ja està documentada a la visita pastoral del 1586 on és inventariat el pavelló de la confraria dels paraires ⁽⁹⁴⁾.

Aquestes dades de visites pastorals concorden amb les que tenim en els *Presidals decrets* sobre la confraria que els paraires “de temps antiquíssim” tenien el 1590. En separar-se el gremi de paraires d'Inca dels de Ciutat declaren tenir capella, retaule, ornaments, sufragis i obres pies ⁽⁹⁵⁾. En les ordenacions de la confraria que crearen els paraires d'Inca, separada de la de Ciutat el 7 de maig de 1590, es fan càrrec d'un culte esplèndid a la parròquia i a sant Francesc puix tenien confraria de l'Assumpció a la primera i de la Mare de Déu de Gràcia al temple franciscà. Destaquem només que per la Mare de Déu d'agost cantaven completes i salve, missa major amb sermó; feien cremar candeles entorn de la figura jacent i compraven neules per enneular tota l'església; pagaven els preveres que portaven la dita imatge a la processó i el prevere “qui aportarà la palma” (resta probable del “Misteri” que antany es devia representar). També a la processó del Corpus la imatge jacent sortia a la processó. Enramaven de murta “tota la isglesia maior” el dia de N. Sra. d'agost ⁽⁹⁶⁾.

Ara bé, pels volts del 1586 la confraria dels paraires degué arribar a un acord amb la del Roser per construir conjuntament la capella i retaule que des de llavors s'anomenarà del Roser i de l'Assumpció.

L'altar de la “Mare de Déu de la Rosa” és documentat a la parròquia d'Inca a la visita pastoral del 1568 ⁽⁹⁷⁾. Senyalem que la devoció del rosari s'havia difús a Europa des de finals del s. XV gràcies als dominics, que a la ciutat de Mallorca bastiren una capella del Roser l'any 1480 en la seva església conventual ⁽⁹⁸⁾. La capella de la Mare de Déu de la Rosa estava a la part dreta de l'església, cap al centre i tenia confraria i bacina el 1578 ⁽⁹⁹⁾, i posseïa ornaments propis dels quals s'havia de fer inventari segons la visita de Vich i Manrique del 1586 ⁽¹⁰⁰⁾. Aquest any es fa capella i retaule ⁽¹⁰¹⁾, ocupant un altre lloc a l'església, a la part esquerra, després del Nom de Jesús. La nova capella era en construcció el 1591 i confrontava amb

(90) L. PÉREZ, *op. cit.*, p. 603.

(91) ADM, Registre de visites pastorals IV, f. 274.

(92) ADM, visita a Inca de Vich i Manrique, 1586, f. 48.

(93) ADM, visita a Inca de Vich i Manrique, 1591, f. 64-64v.

(94) ADM, *id.* 1586, f. 46v.

(95) ARM, *Presidals decrets* 1590-1591, f. 71.

(96) *Ibid.* Les ordenacions dels paraires són a ff. 102-102v.

(97) L. PÉREZ, *op. cit.*, p. 603.

(98) G. LLOMPART, “Nostra Dona de la Rosa” y su iconografía en el manierismo mallorquín, “Estudios Baleàrics”, n. 20, març 1986, p. 63-4.

(99) ADM, visita a Inca de Vich i Manrique (1578), f. 278, 282.

(100) *Ibid.*, visita de 1586, f. 49v.

(101) *Ibid.*, f. 51

el cementeri: era la primera entrant a mà esquerra ⁽¹⁰²⁾. El 1643 ja trobam la denominació que perdurarà tant de temps: altar o capella de Ntra. Sra. del Roser i de l'Assumpció ⁽¹⁰³⁾.

Així les confraries de l'Assumpció dels paraires i del Roser ens llegaven un dels més bells retaules de la parròquia, atribuïble al taller dels Homs que, endemés del quadre central i dels 15 misteris del rosari, guarda darrera la predel·la el sepulcre de la imatge bellíssima de la Mare de Déu morta, tomba decorada amb la figura dels apòstols que envolten Crist que té l'ànima de sa mare a les mans, i amb dos escuts dels paraires ⁽¹⁰⁴⁾.

Sigui'm permès al·ludir aquí breument al retaule del Nom de Jesús, que J.M. Bover atribueix també a Gaspar Homs ⁽¹⁰⁵⁾ i al taller del qual cal atribuir també el de sant Blai de la nostra parroquial. Segons la visita del bisbe Vich i Manrique, aquest retaule de la capella del Corpus Christi s'estava construint el 1586, el mateix any en què es feia el del Roser ⁽¹⁰⁶⁾. El retaule del Nom de Jesús fou acabat l'any després de l'esmentada visita del bisbe Vich, puix llegim sota l'escena central de la circumcisió: "fet a XI de març 1587". Remarquem les escenes en què surt la figura de Maria: endemés del quadre central, la fuita a Egipte, la presentació i la crucifixió ⁽¹⁰⁷⁾. Va ser restaurat el temps del rector Bernadí Font ⁽¹⁰⁸⁾.

Units ja a la mateixa capella, continuaren els cultes a la Mare de Déu del Roser i de l'Assumpció. Les visites indiquen l'esment que han de tenir els confreres per conservar decent la imatge i el llit de la Mare de Déu ⁽¹⁰⁹⁾.

La visita pastoral del 1646 esmenta els ornaments de l'Assumpció "que es collegio de Perayres" ⁽¹¹⁰⁾. El bisbe Diego Escolano, el 1659, inventaria un "pendó de domàs blanc de la Assumpció", un tern de domàs blanc amb figura de Ntra. Sra.; "dos vestidures de Ntra. Sra. una de tafetà blanch y la altra de satí de flors; una vànova pel llit, vel de filats de fil, "un llit de fust bo", una corona de plata de la imatge jacent. Els dissabtes i les festes marianes es guanyaven indulgències a la capella del Roser ⁽¹¹¹⁾. Notau com la figura de la Mare de Déu morta anava vestida també en aquest segle XVII, tan delitós d'art barroc. A la visita del 1686 sembla que hi ha un llit nou daurat; també és nou el vel amb randa

de plata; la imatge porta corona de plata ⁽¹¹²⁾.

El 1780 ja no es deia missa, a causa de les obres, a la capella del Roser ⁽¹¹³⁾.

Jeroni Berard en el seu viatge del 1789 va veure el retaule del Roser a l'actual capella de la Puríssima, on l'havien acomodat per mor de les obres ⁽¹¹⁴⁾. Fet el retaule de la Puríssima, l'antic del Roser passà a la sagristia, d'on aconseguí treure'l el custos de Sant Domingo, Mn. Pau Ferrer, el 1893 per col·locar-lo, en dipòsit, a la seva església, a la capella de just devora la sagristia ⁽¹¹⁵⁾.

Com ja hem dit, fou la confraria de santa Maria la Major que mantingué el culte a l'Assumpció després de la supressió dels gremis. Fou la dita confraria que costejà el monument de la Mare de Déu d'agost que

Retaule de la Puríssima a la parròquia de Santa Maria la Major (segona meitat del segle XIX; remodelat l'any 1919).

(102) *Ibid.* f. 63v, 65v.

(103) ASMI, Llibre de visites pastorals 2, sense foliar, 1.ª visita.

(104) M. ESCANELLAS, *Arquitectura religiosa a Inca i als seus voltants* (Inca 1991), p. 47-49.

(105) J. M.ª BOVER, *Misceláneas* (a Biblioteca B. March) 13, f. 232.

(106) ADM, Visita a Inca del bisbe Vich i Manrique 1586, f. 47.

(107) M. ESCANELLAS, *op. cit.*, p. 49-53.

(108) "Ca nostra", 7.III.1914.

(109) Així el visitador Dr. Zenarro el 1634 manà adobar la corona de la Mare de Déu d'Assumpció i fer uns coixins nous (ASMI, visites pastorals 2), cosa que repeteix la visita del bisbe Santander el 1638 (ASMI, visites pastorals 1, f.2)

(110) ASMI, llibre 1 de visites pastorals, f. 19v-20.

(111) *Ibid.* f. 27, 29v., 30. L'inventari és repetit a la visita del bisbe Cotoner (1673), f. 41.

(112) ASMI, Llibre de visites pastorals 2, Alagó 1686, f. 11, 14. El mateix escriu La Portilla el 1704, *ibid.* f. 6v, 7v, 8; i Esterrija el 1713, f. 4; Panyelles el 1731, al f. 4, i el 1740, al f. 3v. esmenta el llit daurat; Garrido el 1764 "cama de Ntra. Sra.", f. 21; i Rubio el 1780, f. 5.

(113) ASMI, llibre de visites pastorals 2, Rubio (1780), f. 2.

(114) G. BERARD, *op. cit.*, p. 257.

(115) P. LLABRÉS, *Sant Domingo d'Inca* (Inca, 1987), p. 48.

fins pels volts de 1950 es posava enmig de l'església per la festa de l'Assumpció i la seva octava. La processó per la ciutat el capvespre del 15 d'agost es va mantenir també com testimonien els periòdics ⁽¹¹⁶⁾. El 1917 pel carrers de la glòria i de la font hi hagué festes de carrer dia 15 d'agost ⁽¹¹⁷⁾.

Abans de tancar aquest capítol, vull fer una breu referència al magnífic retaule del Roser que per a les monges de Sant Bartomeu pintà Mateu López júnior el 1579, que té la particularitat de presentar Maria que dona el rosari a sant Jeroni i a santa Paula ⁽¹¹⁸⁾. Deu esser aquest l'altar de Ntra. Sra. del Roser que el bisbe Zepeda va veure el 1746 en el cor de les jerònimes d'Inca ⁽¹¹⁹⁾. (Vegeu n.º 47 del catàleg).

2. La Puríssima Concepció

a) A la parròquia

La primera referència del culte a la Puríssima a l'església major d'Inca es troba a la visita del bisbe Vich i Manrique del 1578. Manà al clergat que cada dia després de completes es fes commemoració de la Concepció de Maria amb antifona i oració pròpia com s'observa a la Seu ⁽¹²⁰⁾. Aquest bisbe, devotíssim de la Immaculada, per la constitució dictada el 1575 sobre la festa de la "Concepció de la Mare de Déu, senyora nostra i patrona", havia ordenat a la Seu, a les parròquies i monestirs de la part forana i de Ciutat, que fessin la dita commemoració després de completes amb l'antífona: "Tota pulchra es, amica nostra..." i l'oració: "Deus qui per immaculatam Virginis conceptionem..." ⁽¹²¹⁾.

Trobam un altar de la Concepció a la parròquia per primera vegada a la visita del bisbe Alagó (1686): estava a la capella del Roser ⁽¹²²⁾. La mateixa situació esmenten les visites de La Portilla (1704), Esterripa (1713), Panyelles (1731) ⁽¹²³⁾.

És la visita del bisbe Rubio (1780) que ens indica l'altar de la Puríssima Concepció allà on abans hi havia el de sant Miquel, en la nova església, entre sant

Joan i sant Sebastià, tal com es troba avui en dia. Sabem per Berard que el 1789 ja s'havia traslladat a aquest lloc l'altar del Roser ⁽¹²⁴⁾. Hem de pensar que possiblement davant el retaule s'hi havia col·locat una pintura o una estàtua de la Puríssima. La titularitat de la Concepció es manté en la visita de Nadal (1796) ⁽¹²⁵⁾. A la visita del bisbe Manso (1849) sembla que no hi ha retaule ni altar a la capella entre sant Joan i sant Sebastià i en canvi s'esmenta l'altar de la Puríssima després de sant Pere ⁽¹²⁶⁾. Per l'inventari que fa fer el bisbe Salvà l'any 1860 coneixem la malifeta que s'havia infligit a l'antic retaule manierista del Roser: se li havia obert una fornícula per col·locar-hi "una figura de madera de la Purísima Concepción". Aquest mateix document del bisbe Salvà ens assabenta que hi havia obreria ja de la Puríssima que organitzava el novenari i festa de la Concepció i del Naixement de Maria ⁽¹²⁷⁾, competències que abans tenia, com hem vist, la confraria de santa Maria la Major.

Arran de la definició dogmàtica de la Immaculada per Pius IX el 1854 i les festes que per tal motiu se celebraren a Mallorca el 1855, la parròquia d'Inca volgué créixer sens dubte el culte a la Puríssima. Degué ser l'obreria que va promoure la construcció d'un nou retaule arraconant el vell del Roser, com hem vist.

El 1870 la confraria de la Puríssima, establerta a la parròquia d'Inca, fou agregada a la de l'Araceli de Roma. Endemés el P. Francesco M.ª Cirino, vicari general dels teatins, concedí el mateix any al Rd. Francesc Llabrés, director de la dita confraria, la facultat de beneir l'escapulari aztur ⁽¹²⁸⁾. A l'inventari de la visita del bisbe Jaume (1877) hi trobam quatre casulles de color atzur amb flors blanques ^(128 bis), senyal del culte que a la parròquia es retia a la Immaculada.

El 1878 s'establí a la parròquia d'Inca l'associació de les filles de Maria que havia començat a l'església del monestir de la Concepció el 1858 ⁽¹²⁹⁾. Va ser la Missió del dit any, predicada pels PP. Martí i Joaquim Rosselló i per Mn. Miquel Maura, que desvetlà aquesta iniciativa. La primera directora fou Catalina Massip

(116) "La Bona Causa", 21.VIII.1904.

(117) "La Veu d'Inca", 18.VIII.1917.

(118) G. LLOMPART, J.M. PALOU, J.M. PARDO, *Els López dins la pintura del s. XVI a Mallorca* (Palma 1988), p. 92.

(119) ADM, Visita a les monges d'Inca del bisbe Zepeda (1746).

(120) ADM, Registre de visites pastorals IV, 1678, f. 278v.

(121) "Arxiu capitular de la Seu de Mallorca", Liber Sanctoralis, f. 229v-230.

(122) ASMI, llibre de visites pastorals 2, Alagó (1686), f.3.

(123) ASMI, llibre de visites pastorals 2, vegeu els llocs corresponents de les visites esmentades.

(124) Vegeu nota 114.

(125) ASMI, llibre de visites pastorals 1, del bisbe Nadal (1796).

(126) ADM, visita del bisbe Manso a Inca (1849).

(127) ADM, visita del bisbe Salvà (1860).

(128) *Breve noticia y sumario de las indulgencias concedidas al escapulario azul de la Purísima Concepción de la B.V. María, que bendicen los clérigos regulares teatinos, aplicadas a la Capilla de la Purísima de la Parroquia de Inca...* (Imp. Villalonga de Palma, 1873). Vegeu aquí també a p. 30-32 l'agregació de la confraria inquera a la de l'Araceli de Roma per Fra Antonio de Cipressa O.F.M.

(128 bis) ADM, visita del bisbe Jaume a Inca, 1877.

(129) P. XAMENA-F. RIERA, op. cit., p. 318. La data del 1878 com a fundació de les Filles de Maria a Inca, l'he trobada a "La Bona Causa" del 3.XII.1904. En canvi la visita pastoral del bisbe Domenech dona la data del 1863 per a la fundació de les Filles de Maria i el 1897 per a la Congregació Mariana masculina (ADM, visita del bisbe Domenech a Inca 1917). A la llista de Congregacions marianes de Mallorca que oferí el BOOM, a. 1938, pgs. 150-155, figuren les següents dates d'Inca: una que té per titular la Mare de Déu del Carme, l'any 1884, d'ambdós sexes; el mateix any una altra sols d'al·lotes, que té per titular santa Maria la Major; una tercera d'adolescents de la Immaculada i sant Lluís del 12.VI.1897, i finalment la de Mares cristianes del 14.II.1915. Totes són establertes a la parròquia. Aquestes dates corresponen a l'agregació de dites congregacions a la primària de Roma, regida pels jesuïtes.

Retaule de la Puríssima a sant Francesc, capella dels ferrers (s. XVI).

i Verd i el 1890 fou beneït el seu penó (vegeu n.º 32 del catàleg). Molts d'anys participaren en la processó de la Puríssima, que es feia el capvespre del 8 de desembre ⁽¹³⁰⁾. Les festes del cinquantenari de la definició dogmàtica de la Immaculada se celebraren a Inca amb molt d'esplendor. El 9 d'octubre de 1904 es va beneir una imatge de la Puríssima a la parròquia i el següent diumenge dia 16 —ja que dia 9 va ploure— va ser portada en processó a santa Magdalena: “A dalt del Puig d’Inca, / vos alça, oh Senyora, / nou trono de glòria / lo poble feel. / Donant testimoni / que us ama i adora / la imatge ja hi puja / de son cor penyora: / pujau vós en canvi / los fills d’Inca al cel”, cantaven fèrvidament els pelegrins ⁽¹³¹⁾.

El 17 de setembre del 1909 va ser beneïda la nova capella de les franciscanes, Filles de la Misericòrdia, que l’any 1879 havien fundat convent a Inca; una bella imatge de la Puríssima, de finals del XIX, presidia el retaule (vegeu n.º 8 del catàleg) ⁽¹³²⁾.

La festa de la Puríssima era molt lluada a la parròquia i encara per molts anys la família Verd de Can-

Ripoll pagava una segona festa el diumenge següent, fundada, com predicà l’any 1917 el canonge Gabriel Llompart, abans de la definició del dogma ⁽¹³³⁾.

El 8 de desembre del 1919 s’inaugurà una reforma important a la capella de la Puríssima: es féu un altar nou, escales per pujar a venerar la imatge, es col·locaren les estàtues de sant Lluís Gonzaga i de santa Teresa en el retaule, es posà una peanya en forma de globus blau i amb dos àngels a l’estàtua de la Puríssima; tot era obra de Francesc Colom ⁽¹³⁴⁾. Juntament amb la Puríssima, sant Lluís era el patró de la congregació mariana masculina de joves, fundada a la parròquia dia 6 de maig del 1897 ⁽¹³⁵⁾, i santa Teresa ho era de les filles de Maria. Des del 1909 els congregants anaven amb les filles de Maria a la processó del capvespre de la Puríssima. El 1928 “Ca nostra” lamenta una certa decadència en la processó de la Puríssima per part de les filles de Maria, ja que, per mor de la pluja, feia uns anys que no sortia; hi anaven encara els “lluïssos” ⁽¹³⁶⁾.

Convé recordar així mateix la festa que durant molts anys dedicà el batalló d’infanteria a la seva patrona la Immaculada en el quarter del General Luque.

Diguem també quelcom del Mes de Maria. La primera notícia que he trobat és del 1861; era organitzat a la parròquia per l’obreria de santa Maria la Major ⁽¹³⁷⁾. També a l’església de sant Francesc se celebrava el 1886: el 30 de maig es fa la “despedida de Ntra. Sra. de las flores” ⁽¹³⁸⁾; a la mateixa església el 1904 adopten l’exercici del mes de Maria que Mn. Miquel Costa havia traduït del text castellà de Josep M.ª Quadrado ⁽¹³⁹⁾. Consta que el mes de Maria se celebrava molt solemnement a la parròquia, a sant Francesc, a sant Domingo i al convent de les franciscanes, segons notícies dels periòdics inquers de començament de segle. Cal esmentar també les nombroses edicions que Miquel Duran va fer d’aquest piados exercici. Els periòdics d’aquest insigne promotor a Inca de la devoció mariana anunciaven a la darreries d’abril diverses edicions del Mes de Maria. Així, p.e. a “Ca nostra” d’abril de 1921 s’anuncia l’exercici de Costa i Llobera en mallorquí, de Quadrado en castellà, un de “casolà”, compost pel mateix Duran, un altre de castellà de Gali de Balori, i el de Mn. Gabriel Ribas de Pina en mallorquí.

Una altra associació mariana que cal ressenyar aquí, per tal com era complement de les congregacions de lluïssos i filles de Maria, és la de les Mares cristianes. Aquesta associació fou canònicament instituïda

(130) “La Bona Causa” 3.XII.1904.

(131) Ibid. 1 i 22.X.1904.

(132) “Ca nostra” 18.IX.1909.

(133) “Ca nostra” 21.XII.1912 i “La Veu d’Inca” 15.XII.1917.

(134) “Ca nostra” octubre i desembre 1919.

(135) ADM. Visita a Inca del bisbe Domenech del 1917; el BOOM, 1938, p. 152, dóna la data, com he dit a la nota 129, del 12.VI.1987 per la seva agregació a la primària de Roma.

(136) “Ca nostra”, època III, 1928, p. 140.

(137) ASMI, *Obreria de santa Maria la Major* (1855-1916).

(138) “Revista de Inca” 9.V.1886.

(139) “Es Ca d’Inca” 8.V.1904.

el 10 de maig de 1914, després d'un tríduun predicat pel P. Jaume Rosselló M. SS. CC. L'ecònom Miquel Llinàs imposà a 400 dones casades la medalla de congregants; fou el seu primer director el Rd. Antoni Palou ⁽¹⁴⁰⁾. El 25 de març de 1917 fou beneïda la seva bandera, amb una figura de la Dolorosa, brodada per la franciscana Sor Modesta (Catalina Mora Mercadal, Porreres 1875-Palma 1955) i Dona Margalida Verd, sobre dibuix d'Antoni Jiménez (vegeu n.º 24 del catàleg) ⁽¹⁴¹⁾.

Les Mares cristianes promogueren la devoció a la Dolorosa, de la qual beneïren una imatge, fabricada a Olot, el 1922 ^(141 bis).

Senyalem, finalment que el 1954 l'ecònom Buades organitzà una llúida celebració del centenari de la proclamació del dogma de la Immaculada i organitzà, amb tal motiu, una exposició d'art marià a la seva casa familiar del carrer de Palmer ⁽¹⁴²⁾.

b) *Culte a la Puríssima a l'església de sant Francesc.*

L'any 1325 els frares menors fundaren convent a Inca. L'Orde franciscà tenia per Patrona la Puríssima Concepció de Maria per una devoció que arranca des dels seus orígens. És natural que en el seu convent d'Inca fomentassin la devoció a aquest misteri marià.

Dia 17 de novembre de 1587 els sobreposats dels ferrers d'Inca demanaren una subvenció a l'ajuntament per l'obra de la capella que havien principiada de Ntra. Sra. de la Concepció, a sant Francesc ⁽¹⁴³⁾. Els ferrers d'Inca efectivament tenien per patrons la Puríssima i sant Eloi. Dia 26 d'agost del 1596 els 23 ferrers d'Inca presentaren la súplica per separar-se del respectiu col·legi de Ciutat ⁽¹⁴⁴⁾.

Conservam encara el retaule que bastiren els ferrers a sant Francesc, coronat per l'àguila que simbòlicament els identificava, i amb la predel·la dedicada a sant Eloi: enmig hi ha una preciosa estatueta del sant bisbe ferrer i a cada banda dues escenes llegendàries de la seva vida. És clarament una obra de finals del segle XVI, amb influències clares —tal volta per identitat del taller— tant del retaule de sant Pere de la parròquia que en aquest temps s'estava bastint ⁽¹⁴⁵⁾, com de la taula que els López pintaren per al retaule major del monestir de sant Bartomeu. La Puríssima és al centre com la *Tota Pulchra*, amb els símbols que tradicionalment l'acompanyen pintats sobre el nínxol. Vuit escenes de la vida de Maria són pintats als dos

El beat Ramon Llull, defensor insigne del privilegi de la Immaculada (Retaule de Sant Antoni a la parròquia major, s. XVIII).

carrers laterals i a l'àtic hi figura la coronació per la Trinitat ⁽¹⁴⁶⁾.

Els ferrers l'any 1811 tenien sepultura a la parròquia com consta per una làpida que hi havia davant la capella de la Puríssima "de offici de ferrers de la Vila de Inca y de los Confreres devots de la Puríssima Concepció de Maria", transcrita l'any 1917 per Mn. Andreu Caimari quan es tragueren les lloses per enrajolar l'església ⁽¹⁴⁷⁾.

El 1835 els menors foren exclaustats. El bisbe Salvà fa redactar un inventari de l'església franciscana d'Inca el 1860, en el qual figura la capella de la Puríssima en el mateix lloc on és ara ⁽¹⁴⁸⁾. A la visita del bisbe Jaume (1877) s'esmenten tres figures de Maria, sembla que a la sagristia ⁽¹⁴⁹⁾. Una d'elles ben bé podria ser la Immaculada petita del n.º 2 d'aquest catàleg.

L'any 1910 els franciscans del tercer Orde regular vingueren a substituir els menors d'antany i impulsa-

(140) "Ca nostra" 16.V.1914.

(141) "La Veu d'Inca" 31.III.1917.

(141 bis) "Ca nostra" II època, p. 247.

(142) ADM III/II7/130.

(143) "Arxiu municipal d'Inca", *Llibre de consells*, 1566-1601 (I-1-0). Agraesc aquesta referència a Gabriel Pieras Salom.

(144) ARM, *Presidals decrets* 1594-1596, f. 244.

(145) P. LLABRÉS, *El retaule de sant Pere Apòstol*, al programa de sant Abdon i sant Senén del 1990; també *Per una valoració del patrimoni artístic d'Inca*, al programa del "Dijous Bo" del 1990.

(146) M. ESCANELLES, *op. cit.* p. 56-60.

(147) J. DAVIU ROMAGUERA, *Parroquia de santa María la Mayor. Datos históricos*, ms. a l'arxiu del Seminari diocesà de Mallorca; treball del certamen de l'any 1944, n.º 618.

(148) ADM. Visita a Inca del bisbe Salvà (1860).

(149) ADM. Visita a Inca del bisbe Jaume 1877.

ren també la devoció a la Puríssima. Per la gran brillantor amb què se celebrava la festa de la Immaculada a la parròquia, a sant Francesc es feia després del 8 de desembre, com senyala “Ca nostra” l’any 1928 ⁽¹⁵⁰⁾.

c) La Puríssima al monestir de sant Bartomeu.

Les monges jerònimes s’establiren a l’antiga església de sant Bartomeu d’Inca l’any 1534. Provenien del puig de santa Magdalena on s’havien instal·lat el 1530. Per a les monges, devers 1575, els pintors López, pare i fill, pintaren el magnífic retaule que ara és retirat al parlador nou del monestir. La figura central és la Puríssima, la *Tota Pulchra*, envoltada d’una aura lluminosa de raigs i dels atributs immaculistes, segons el model de Joan de Joanes ⁽¹⁵¹⁾. D’aquesta Puríssima en són una imitació les dues estatuets que conserven les monges, una de les quals figura en aquest catàleg n.º 5.

Aquest retaule, que presenta als carrers laterals sant Bartomeu i sant Jeroni, amb l’escut d’Inca, figurava a l’altar major segons la visita pastoral del bisbe Zepeda del 1746 ⁽¹⁵²⁾. Va ser certament en el segle XVIII quan es va construir el retaule actual, que Berard va veure encara sense daurar l’any 1789 ⁽¹⁵³⁾. Al lloc central del retaule hi ha una imatge barroca de la Puríssima, coronada de dotze estrelles, trepitjant la serp, envoltada d’àngels ⁽¹⁵⁴⁾.

Cal recordar així mateix la pintura de Bestard que les monges guarden dins la costura (vegeu n.º 1 d’aquest catàleg).

d) La Puresa.

L’any 1809 el bisbe Bernat Nadal fundà a Palma el Col·legi de la Puresa. Aquest títol, adoptat més envànt per la rectora d’aquest col·legi Ven. Alberta Jiménez per a la congregació que hi fundà el 1874, deriva segurament de l’advocació amb què antigament els franciscans de Ciutat veneraven la Immaculada Concepció de Maria, o la Puríssima: aquest nom i “Puritat” i “Puresa” sembla que designaven el mateix privilegi marià.

L’any 1930 les religioses de la Puresa fundaren convent i col·legi a Inca. En el seu segon emplaçament alçaren la capella actual que, des del 15 de desembre de 1953, és presidida per una imatge de la Puríssima, envoltada de dotze estrelles. La congregació mariana, establerta al dit col·legi, estimulà en les alumnes la de-

voció a Maria, referència cabdal de l’educació cristiana que les religioses de la Puresa els inculcaven.

Cal fer notar, al final d’aquest apartat, que a Inca són tres les capelles religioses, presidides per imatges de la Immaculada: les de les jerònimes, de les franciscanes i de la Puresa.

3. Mare de Déu del Carme.

L’Orde del Carme s’establí a la ciutat de Mallorca el 1320. Els carmelites escamparen, sobretot amb les seves prèdiques, la devoció a la seva titular.

A la visita pastoral del 1634 s’assenyala la capella de Ntra. Sra. del Carme, que tenia també els altars de sant Esteve i sant Jordi ⁽¹⁵⁵⁾. El 1638 el bisbe Juan de Santander manà reparar el retaule del Carme ⁽¹⁵⁶⁾ i l’any 1673 el bisbe Cotoner ordenà que es posassin vidres a la vidriera de dalt de la capella ⁽¹⁵⁷⁾.

La confraria ja estava establerta a la parròquia l’any 1684. Llúcia Jover (m. 1655) deixà un llegat per comprar una llàntia de plata per a la capella del Carme i també per mantenir-la encesa amb oli. Coneixem llistes de confreres del 1687 al 1695. Alguns pagaven les quotes amb blat, dues quarteres del qual eren el tribut que la confraria feia als carmelites de Ciutat. El 1687 l’escultor Pere-Joan Peres comença a cobrar pel retaule que va obrant; el 1690 la confraria quedà cabal amb l’escultor. Moltes vegades mestre Peres cobrà amb quarteres de blat ⁽¹⁵⁸⁾. Les visites pastorals dels s. XVII i XVIII esmenten la capella del Carme; per la del 1798 sabem que en la nova església ocupava ja el lloc actual ⁽¹⁵⁹⁾. A l’inventari del bisbe Salvà (1860) s’esmenta l’obreria del Carme que celebrava la festa de la seva patrona i de l’Encarnació ⁽¹⁶⁰⁾; tal obreria és consignada també pel bisbe Jaume (1877) ⁽¹⁶¹⁾. Encara a la visita del bisbe Domenech (1917) es fa menció del blat que capta la confraria del Carme ⁽¹⁶²⁾.

Mn. Josep Aguiló va aconseguir el jubileu del Carme per a la parròquia d’Inca. El 16 de juliol del 1917 es va guanyar per primera vegada el “jubileu del sant escapulari” ⁽¹⁶³⁾.

La devoció al Carme s’ha mantingut fins als nostres dies. La festa s’ha celebrat normalment pel juliol, però entre els anys 1927 i 1934 es va celebrar pel març, precedida d’un quinari. La de juliol solia anar precedida de novena (p.e. en 1923-26) ⁽¹⁶⁴⁾.

(150) Època III, p. 132.

(151) Op. cit. a nota 118, p. 86-87.

(152) ADM, visita del bisbe Zepeda a les monges d’Inca, 1746.

(153) G. BERARD, op. cit., p. 262.

(154) M. ESCANELLES, op. cit., p. 156.

(155) ASMI, Llibre 2 de visites pastorals: la primera.

(156) ASMI, Llibre 1 de visites pastorals, f. 2v.

(157) *Ibid.*, f. 37.

(158) ASMI, Llibre de la confraria de Ntra. Sra. del Carme y rebudas, 1684; sense foliar.

(159) ASMI, llibre 2 de visites pastorals; visita del bisbe Nadal, 1796.

(160) ADM, Visita del bisbe Salvà a Inca, 1860.

(161) *Ibid.* Visita del bisbe Jaume a Inca, 1877.

(162) *Ibid.* Visita del bisbe Domenech a Inca, 1917.

(163) “La Veu d’Inca”, 23.VI.1917 i 14.VII.1917.

(164) Crònica de la parròquia d’Inca, pags. 31, 55, 75, 94-95, ASMI.

Goigs de la Mare de Déu del Carme, venerada a la parròquia d'Inca (s. XVII; arxiu del Regne de Mallorca).

4. La Mare de Déu del Roser a Sant Domingo

Els dominics que havien difós per la Cristiandat, i en concret a Mallorca, la devoció del Roser, tingueren prou esment, des del moment que l'any 1604 obriren convent i església a Inca, de fomentar-la per tots els mitjans.

L'any 1578 ja tenim documentada a la visita del bisbe Vich i Manrique la confraria del Roser a la parròquia (165) a la capella que deu anys abans ja és esmentada (166). Per això, als capítols que formen el conveni entre la parròquia i la nova fundació dominicana el 1604, sancionats pel vicari capitular, s'estableix "que sia permès als Rds. Preveres de la Iglesia Parroquial tenir basí de Ntra. Sra. del Roser i entretant que dits Rds. Frares no tindran Iglesia sien conservats en tots los privilegis que vuy te dita capella; y fundada Iglesia per dits Pares los Rds. Preveres pugen tenir en dita Parroquial Iglesia basí per conservació de dita Capella de Ntra. Sra. del Roser". També s'estipula que els preveres de la par-

ròquia assistiran a la processó del Roser entremesclats amb els frares dominicans (167).

El primer prior d'Inca (1620-23), P. Francesc Berard, va ser un fervent propagador del rosari. L'església actual, que substituï la primera fou començada l'any 1664; el 7 de març del 1666 s'iniciaren les obres de la capella fonda del Roser. El 1694 ja hi havia una sepultura pels confreres del Roser. L'altar barroc que presideix la capella és del s. XVII i és integrat per deu quadres que representen els misteris de goig i de glòria (els de dolor eren pintats al retaule del Nin Jesús, avui del Pilar), per l'àtic que duu una tela de sant Pius V i en el centre la imatge de la Mare de Déu del Roser (168). Una balustrada de fusta separa la capella fonda de l'església. Duu la inscripció bíblica "Quasi plantatio Rosae in Jericho" (Eccli 24,14) i a dalt portava un quadre que representava cap a la part de l'església la Mare de Déu lliurant el rosari a sant Domingo i a santa Caterina de Sena, i a la part de la capella un bodegó de roses amb un rosari que en sortia (vegeu n.º 50 i 51 del catàleg). Jeroni Berard l'any 1789 va veure la Mare de Déu dins un sagrari circular que es girava per facilitar l'accés a la veneració dels feels per darrere el retaule (169). L'any 1903 el custos de l'església construí escales i cambril per venerar la dita imatge donant una nova configuració a la part central del retaule (170). L'any 1984 el cambril passà per ull i fou immediatament restaurat (171).

Els custos de sant Domingo, després de l'exclusió, continuaren promovent la devoció del rosari. Mn. Rafel Ramis, nomenat rector de l'església dominicana el 1884, restaurà la festa de la rosa pel maig i la del rosari per l'octubre (172).

La "Revista de Inca" publicà el 3.X.1885 l'exhortació del bisbe Jaume sobre el rés del rosari i el decret romà que li concedia indulgències. L'any 1902 es féu càrrec de l'església Mn. Pere-Joan Beltran, restaurà la capella el 1903, com he dit, i va fer reflorir la confraria del rosari. Obtingué del Mestre General dels dominics la restauració de l'erecció canònica de la dita confraria dia 29 d'agost del 1905 (173). La restauració de la imatge processional de la Mare de Déu del Roser és deguda al custos Mn. Miquel Pujadas (1913) (vegeu-la al n.º 54 del catàleg). L'any 1918 es féu càrrec de sant Domingo el dinàmic "capellà Cameta", Mn. Josep Aguiló. Donà nou impuls a la confraria del rosari que sobrepassà els 2.000 inscrits, el 1920 fundà el rosari perpetu amb motiu de la celebració de les XL hores del Roser (174).

(165) ADM, Registre de visites pastorals IV, f. 278.

(166) L. PEREZ, *op. cit.*, p. 603.

(167) ASMI. Aquests capítols són a un full solt inclòs en el Capbreu antic. Vegeu també P. LLABRÉS, *Sant Domingo d'Inca*, p. 49.

(168) M. ESCANELLES, *op. cit.*, p. 112-3.

(169) G. BERARD, *op. cit.*, p. 261.

(170) "Es Ca d'Inca", 2.VIII.1903. P. LLABRÉS, *Sant Domingo d'Inca*, p. 49.

(171) P. LLABRÉS, *ibid.*, p. 70.

(172) *Ibid.*, p. 46. La "Revista d'Inca" (8.V.1886) esmenta el primer diumenge de maig la festa de "la Virgen de las flores".

(173) P. LLABRÉS, *Sant Domingo d'Inca*, p. 49.

(174) *Ibid.*, p. 49-51.

L'any 1928, els dies 20 i 21 d'abril, amb motiu de la festa contra la blasfèmia, el rosari de l'Aurora recorregué els carrers d'Inca. Comentava Miquel Duran: "En nostre temps no havíem vist mai aquesta devoció ni tenim notícia que els avis la practicassen, encara que és de suposar que els frares domingans, que visqueren aquí 200 anys, la tenien establerta" (175). El següent 5 de maig Mn. Aguiló, per la festa del Roser a sant Domingo, organitzà també una processó cantant el rosari de l'Aurora (176). El costum arrelà entre els confreres del Roser i en la meua infantesa vaig veure sortir encara aquesta processó, el mes de maig, en temps del custos Mn. Vicenç Batle, que regí l'església fins que s'hi instituí la parròquia el 1962.

La parròquia nova, regida per Mn. Guillem Julià, restaurà la confraria, promogué el rés del rosari per l'octubre, la festa de la Rosa pel maig. La capella del Roser fou renovada el 1971, i ara és a punt d'iniciar-se'n una nova restauració pel rector Mn. Antoni Estelrich que regeix la parròquia des del 1972.

Des del 1980 la capella del Roser acull la imatge de la Dolorosa, escultura de Frederic Marès, que fou benèida el 1958 com a pas de la confraria de Setmana Santa del Col·legi inquer de sant Tomàs d'Aquino (177).

Esmentem finalment que a Sant Domingo l'any 1937 es col·locà una imatge de la Mare de Déu del Pilar a l'antiga Capella del Nin Jesús.

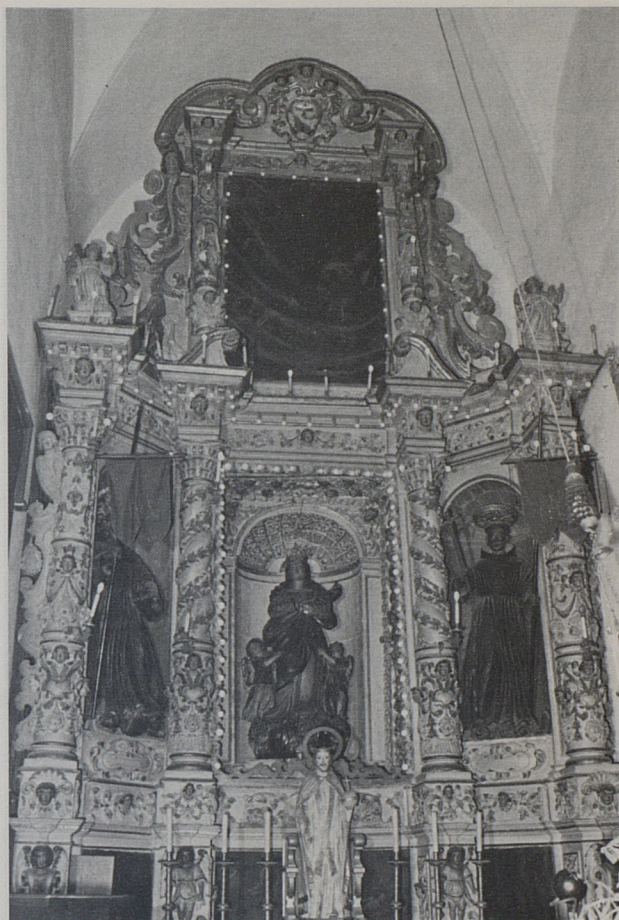
5. La Mare de Déu dels Àngels (i de Gràcia).

Els franciscans d'Inca, endemés de la devoció a la Puríssima Concepció, promogueren la de la Mare de Déu dels Àngels, a la qual l'Orde era vinculat des de la seva fundació a la Porciúncula d'Assís el 1210. La festa de la Mare de Déu dels Àngels era l'endemà de sant Pere "ad vincula", el 2 d'agost, quan era celebrat el jubileu, anomenat de la Porciúncula.

El retaule actual de la Mare de Déu dels Àngels a sant Francesc d'Inca, ja el va veure Berard el 1789 (178). El trobam a l'inventari del bisbe Salvà del 1860 (179). És possible que de les tres imatges que els bisbes Manso i Jaume van veure a la sagristia franciscana, dues fossin estatuetses de la Mare de Déu dels Àngels que ara conserven al seu convent els terciaris regulars (una d'elles, al catàleg n.º 55) (180).

Cal esmentar també que el portal de la plaça de l'orque de la parròquia és dedicat a aquesta advocació.

La festa dels Àngels i el jubileu de la Porciúncula es mantingueren després de l'exclaustració dels frares

Retaule de la Mare de Déu dels Àngels a Sant Francesc (s. XVII).

menors. El 1885 tenim notícia que la festa, gràcies al custos Mn. Pere-Joan Ferrer, cada any anava més pol·lent. L'horabaixa del 2 d'agost molts homes al carrer de sant Francesc "presenciaban el paso de nuestras sencillas pero bonitas payesas ataviadas, como suele decirse, con los elegantes trapitos de cristianar" (181), ja que la randa del volant de les al·lotes recordava els vestits de batiar, usats aleshores.

Amb la vinguda dels franciscans terciaris a Inca, la festa i el jubileu cobraren nou vigor. Una de les festes lluïdes de l'estiu d'Inca, després de sant Abdon i abans de sant Domingo, era la de la Mare de Déu dels Àngels a la barriada de sant Francesc. Tenim notícies de festes de carrer ben vitenques el 1917 (182) i el 1923 (183).

L'any 1915, el 17 de setembre, a la capella de les franciscanes es va beneir una còpia del quadre de Murillo, representant l'aparició de Jesús i de Maria per concedir a sant Francesc el jubileu de la Porciúncula; era obra del pintor inquer Bartomeu Payeras (184).

Recordem també els versos en castellà dedicats a

(175) "Ca nostra", 1.V.1928.

(176) "Ca nostra", 15.V.1928.

(177) P. LLABRÉS, *Sant Domingo d'Inca*, p. 60-72.

(178) G. BERARD, *op. cit.*, p. 259.

(179) ADM, visita del bisbe Salvà a Inca, 1860.

(180) ADM, visites del bisbe Manso a Inca (1849) i del bisbe Jaume (1877).

(181) "Revista de Inca", n.º 94, 8.VIII.1885. Al n.º 146 del 1886 parla de la "procesión compuesta de todas las clases sociales de nuestra población" que anava a guanyar el jubileu pel carrer de sant Francesc.

(182) "La Veu d'Inca", 28.VII.1917.

(183) "Ca nostra" 15.IX.1923.

(184) "La Veu d'Inca", 18.IX.1915.

Imatge de la Puríssima que presideix el retaule actual major de Sant Bartomeu (s.XVIII).

la Verge dels Àngels, venerada a sant Francesc d'Inca, que la impremta de Villalonga estampà en el segle XIX, que es conserven en un exemplar rescatat d'una tomba i publicats a l'*Aplec dels goigs de la ciutat d'Inca* per Mn. Santiago Cortès el 1980.

Facem també una breu referència a la Mare de Déu de Gràcia. Aquesta advocació ja figurava a una capella de sant Francesc de Ciutat el 1486 ⁽¹⁸⁵⁾. Crec que al convent franciscà d'Inca dugué aquesta advocació la Mare de Déu sagrari, que el prevere escultor Gabriel Mòjer va tallar devers el 1500 ⁽¹⁸⁶⁾. El mateix Mòjer en va fer una altra de material inferior que conserven les monges jerònimes de sant Bartomeu. La imatge de sant Francesc, que duu el costat esquerre obert com a sagrari, serví per a reserva del Santíssim, com la que el 1346 inaugurà a la Seu de Mallorca aquesta sèrie de Marededéus fins que s'imposà en l'època postridentina una reserva més solemne del sagrament.

(185) G. MUNAR, *La muntanya dels tres santuaris* (Mallorca, 1973), p. 64.

(186) J. JUAN i G. LLOMPART, *Las Vírgenes-Sagrario de Mallorca*, BSAL, 32 (1963), p. 7-9, 13.

(187) Aquest és el títol que li dona el catàleg *Nostra Dona Santa Maria dins l'art mallorquí* (Mallorca 1988), p. 101.

(188) ARM, *Presidals decrets 1590-1591*, f. 97v-103. A la capella de la Mare de Déu de Gràcia de sant Francesc d'Inca, els paraires feien cantar missa per Nadal, Reis, Purificació, Anunciació, Pasqua, Ascensió, Pentecostés i Assumpció; cada diumenge hi feien dir una missa baixa; hi era encesa una llàntia continuament. El 8 de setembre enramaven de murta tota l'església, enneulaven la capella i cantaven completes i ofici amb sermó.

(189) G. BERARD, *op. cit.*, p. 260.

(190) ADM, visita del bisbe Salvà a Inca, 1860.

(191) L. PEREZ, *op. cit.*, p. 587.

(192) ARM, *Presidals decrets 1594-1596*, f. 280-281v.

(193) "El Heraldo de Cristo", n. 304, gener 1935, p. 16. Pagà el retaule la Sra. Antònia Ensenyat Alonso, germana de D. Vicenç. El projecte del retaule era de Josep Moragues i l'obra l'escultor Joan Simonet.

Per cert que sembla, per les inscripcions que duu al repeu hexagonal, que aquesta Marededéu-sagrari sigui realment també Nostra Dona dels Àngels ⁽¹⁸⁷⁾. De totes formes, ja hem vist com al segle XVI els paraires inquers tenien a sant Francesc confraria de la Mare de Déu de Gràcia (i de l'Assumpció a la parròquia), a la qual dedicaven culte solemne el 8 de setembre ⁽¹⁸⁸⁾. Aquesta capella crec que no pot esser altra que la que el 1789 Berard senyala: "al lado del presbiterio se ve un altar de tablas viejas con una imagen de Nuestra Señora, de bulto, alta y antiquísima" ⁽¹⁸⁹⁾. L'inventari del bisbe Salvà del 1860 indica a la capella, que ara és del beat Ramon Llull, la primera devora el presbiteri entrant a mà esquerra: "un cuadro de madera con la figura de Ntra. Sra. de Gracia" ⁽¹⁹⁰⁾. Ara bé, aquesta imatge fou col·locada a la part superior del retaule major, i aquí la trobaren els franciscans del tercer Orde el 1910, segons m'ha testimoniat el P. Miquel Colom. És que l'any 1883, com veurem, fou desplaçada de la seva capella pel B. Ramon Llull, que havia cedit la seva, la primera de l'esquerra del portal major, a la Mare de Déu de Lorda. Va ser duita a sant Francesc de Palma l'any 1957 pel Congrés eucarístic i allà ha romàs fins que venturosament Inca l'ha recobrada per aquesta exposició (vegeu-la al n.º 29 del catàleg).

6. Mare de Déu de l'Esperança.

També a sant Francesc és venerada la Mare de Déu de l'Esperança, patrona dels teixidors, per bé que a la parròquia, a la primera visita del bisbe Arnedo del 1563, ja trobam una obreria de la Mare de Déu de l'Esperança: als obrers se'ls recorda que només poden acaptar per aquesta advocació, com tenien concedit per indult apostòlic ⁽¹⁹¹⁾. El 1596 els teixidors constitueixen la confraria gremial "de la Verge Maria de Speranze i dels dos sants Joans" a l'església de sant Francesc. El dit any obtenen la separació dels de Ciutat i formen un sol col·legi els teixidors de lli i de llana. En l'altar major de la seva patrona celebraven ofici i sermó el 18 de desembre que guardaven com a festa colenda "com lo beneyt diumenge" ⁽¹⁹²⁾. Els teixidors dedicaren a la Mare de Déu de l'Esperança un retaule que era consemblant al de la Puríssima a sant Francesc, tal com m'ha informat el P. Miquel Colom, i que devia ser també de finals del s. XVI. Malauradament es va perdre quan l'any 1934 la família Ensenyat va costejar el nou retaule actual ⁽¹⁹³⁾, que la imatge antiga de la Mare de Déu con-

tinua presidint (vegeu-la al n.º 26 del catàleg).

A la parròquia, la confraria de santa Maria la Major dedicà a la Mare de Déu de l'Esperança una festa el 1817 ⁽¹⁹⁴⁾.

Va ser la dita família de D. Vicenç Ensenyat, introductor a Inca de les fàbriques de tèxtils a finals del s. XIX, que restaurà el culte dels teixidors de la Mare de Déu de l'Esperança a sant Francesc. A partir del 1907 trobam ben documentada a "Ca nostra" la festa que la família i la fàbrica de teixits de D. Vicenç Ensenyat dediquen a l'Esperança el darrer diumenge d'Advent ⁽¹⁹⁵⁾. El 1917 D. Vicenç Ensenyat va fundar les XL hores de l'Esperança ⁽¹⁹⁶⁾, que alguns anys, com els 1919 i 1920 se celebren pel gener; el 1928 tornen a celebrar-se pel desembre ⁽¹⁹⁷⁾.

7. La Mare de Déu de Lluc.

Des del segle XIII Inca ha estat pas obligat per molts de pelegrins que pujaven cap a la serra per venerar a Lluc la imatge de santa Maria. En el segle XVI "són tan abundoses les dates, tan espesses vegades sona el nom d'Inca que a un li fa la impressió d'una llarga i devota processó que des d'Inca se'n puja sens parar cap a Lluc". En el cèlebre llibre de la invenció i dels miracles de la Mare de Déu de Lluc, Mn. Busquets compta fins set casos de prodigis obrats per aquesta advocació mariana a Inca. És digna de subratllar la curació de la filleta de Magí Carbonell. Aquest declara que ja la donaven per morta un dia devers 1632, però va fer la promesa d'anar "a peu descalç" a Lluc i tot d'una la nina recobrà salut i vida. L'endemà la petita anà a l'església amb sa mare i quan va veure el baci de nostra Senyora de Lluc, va exclamar: "Veig allà la Mare de Déu que m'ha curada".

A la parròquia d'Inca, al segle XVII, es feien captes amb el baci de Lluc que duia una estatueta de la Mare de Déu, com hem vist. L'any 1722 es va alçar a Inca una posada perquè pogués acollir tant els preveres col·legials com els qui feien les captes pel santuari ⁽¹⁹⁸⁾. La posada era a la cantonada de la plaça que encara duu el nom de la Mare de Déu de Lluc i del carrer de la pau. Té dos frontis i a cadascun hi ha una imatge de la Mare de Déu.

Dia 27 de juny del 1884 el papa Lleó XIII signà un breu concedint la coronació pontifícia a la Mare de Déu de Lluc, tal com el 1966 faria Pau VI per a santa Maria la Major d'Inca ⁽¹⁹⁹⁾. La solemne coronació, que duria a terme el bisbe de Mallorca, Mateu Jaume, era pre-

La Dolorosa de Frederic Marès (1958)

vista en un principi el 13 de juliol. A Inca el diumenge 29 de juny ja s'anuncià la pelegrinació cap a Lluc ⁽²⁰⁰⁾, però la coronació s'ajornà fins el dia 10 d'agost. Dos dies abans Inca notava un moviment no acostumat de persones i cavalcadures que es dirigien a la gran festa, a la qual es calculava que acudirien unes deu o vint mil persones, i això —segons temia la "Revista de Inca", de caire liberal— posaria en perill la salut pública ja que es podria generar un contagi per manca de mesures higièniques ⁽²⁰¹⁾. Després de la coronació, el periòdic inquer denuncià alguns casos de malalts que havien acudit a la pelegrinació i entaulà una polèmica agra amb "L'Aurora", el periòdic catòlic de Palma, promotor amb Mn. Miquel Maura al davant de la magna pelegrinació ⁽²⁰²⁾.

Els inquers que pujaren a Lluc per la coronació del dia de sant Llorenç de 1884 ofrenaren una bandera de seda blanca i blava amb aquesta inscripció: *A nostra Senyora de Lluch en la seva coronació pontifícia, el poble d'Inca, 1884* ⁽²⁰³⁾.

L'esmentada revista d'Inca anunciava el 26 de juliol

(194) Notícia treta del *Llibre de audicions de comptes de comptes de confraries...* ASMI.

(195) "Ca nostra" 14.XII.1907. Vegeu també els números corresponents de 1909, 1912, 1913.

(196) "La Veu d'Inca" 15.XII.1917.

(197) "Ca nostra" 1.II.1919; també a II època, 1928, p. 140.

(198) G. MUNAR, *La Verge de Lluch, Reina de Mallorca. Inca*, a revista "Lluch", n. 216, juliol 1934, p. 124-127.

(199) Convé senyalar que només les imatges de la Mare de Déu de Lluc i de santa Maria la Major ha estat coronades a Mallorca en virtut d'un breu pontifici. Les de la Salut, sant Salvador de Felanitx i Cura reberen la coronació canònica, concedida pel capítol de canonges de sant Pere del Vaticà.

(200) "Revista de Inca", 28.VI.1884.

(201) *Ibid.* 9.VIII.1884.

(202) *Ibid.* Vegeu números 42, 42, 46, 47 (agost-setembre 1884).

(203) G. MUNAR, art. cit. a "Lluch", juliol 1934, p. 126-7.

Mare de Déu dels Àngels, que presideix el portal segon de Santa Maria la Major (s. XVII).

que havia rebut el primer número de la “Guía de Lluch. Quinari dedicat als pelegrins”. D’aquesta publicació només en vull destacar un article que hi publicà Bartomeu Ferrà en els núm. 3 i 4 “Fora gonelletes!”, en què argumentava el desvestiment oportú de les vestidures que de temps enrera havien cobert la Mare de Déu de Lluc; les del Puig de Pollença i Gràcia ja n’havien prescindit. La coronació era el millor moment per mostrar la imatge, restaurada per l’Arqueològica lul·liana, en tota la seva bellesa artística. Notem també que la parròquia major d’Inca conserva una pintura de la Mare de Déu de Lluc, sense gonelles, del mateix any 1884, signat per Balbino Edo, si bé no és de gaire valor artístic.

Des del setmanari “Ca nostra”, Miquel Duran animà els inquers a unir-se a tot Mallorca en la celebració del XXV aniversari de la coronació de la Mare de Déu de Lluc: “Inca que tanta devoció professa a la Mare de Déu de Lluc, devoció que va agermanada i com a difusa amb l’amor amb què estima sa Patrona santa Maria la Major, devoció que s’exterioritza amb ses visites cordials sempre seguit puix s’és observat que no passa dia festiu que no hi pugin de nostra ciutat varies famílies...” I no s’acontentava de convidar a pujar a Lluc els inquers i els mallorquins, sinó que també hi volia veure els catalans, puix molts de mallorquins, en anar a Barcelona, pugen també a Montserrat. Anuncia que l’ofrena d’Inca al projectat pujol dels misteris serà el primer misteri de dolor ⁽²⁰⁴⁾. De l’entusiasme d’Inca ja n’havia parlat el primer número de “Lluch”, la publicació que es dedicava a promoure el dit XXV aniversari. Al núm. 7 del 18 de desembre reproduí el que Miquel Duran havia publicat a “Ca nostra” el dia 5 prop passat. Al n.º 12 (31.III.1909) ja presentava la dis-

tribució dels 15 misteris i dels respectius donants. A Inca se li havia canviat l’assignació: sufragaria el misteri cinquè de glòria.

“Anem a Lluch”, convidava “Ca nostra” el 7 d’agost del 1909, i al número següent publicava la crònica de la pelegrinació dels inquers del passat dia 10 juntament amb els mallorquins, presidits pel bisbe Campins. Tornaren a pujar els inquers a Lluc dia 11 de juny de 1911 per beneir el misteri cinquè de glòria, encapçalats pel rector Bernadí Font ⁽²⁰⁵⁾.

Quan el 1934 se celebrà el cinquantè aniversari de la coronació, 350 pelegrins d’Inca reteren homenatge a la Mare de Déu de Lluc dia 24 de juny. Predicà a l’ofici el rector Francesc Rayó ⁽²⁰⁶⁾.

Per l’any marià del 1948, Inca acollí la visita de la Mare de Déu de Lluc pelegrina dia 16 de maig al terme de Mancor. Recorregué les esglésies parroquial, de sant Francesc, de Crist Rei, de sant Domingo i de sant Bartomeu. El comiat se celebrà el diumenge següent, amb la participació de l’escolania de Lluc, i fou lliurada a Lloseta ^(206 bis).

Amb motiu de l’any de Lluc, proclamat pel bisbe Teodor Úbeda per commemorar el primer centenari de la

El jubileu de la Porciúncula, còpia d’una obra de Murillo que Bartomeu Payeras pintà l’any 1915 per a la capella de les Franciscanes.

(204) “Ca nostra” 5.XII.1908.

(205) “Lluch. XXV aniversario de la coronación”, n.º 2 (12.IX.1908), p. 2-3. Recorda que a Inca hi ha posada de Lluc i que de nit sempre crema una llàntia davant la imatge que és al frontis de la casa: “símbolo del amor ardoroso que sienten los inquenses para la Virgen”. “Ca nostra” 16.VI.1911; “Lluch. XXV aniversario de la coronación”, n.º 25, p. 4.

(206) Revista “Lluch”. n.º 168-169, 1934, p. 170-2. La foto dels pelegrins inquers és a la p. 176.

(206 bis) Crònica de la parròquia d’Inca (ASMI), p. 193.

coronació de la Mare de Déu, molts de feels d'Inca sovintejaren les seves pujades al santuari major de Mallorca. Dia 20 de maig del 1984 Inca va presentar el seu escut, obra de l'escultor Josep Gayà, costejat per les tres parròquies. Així la nostra ciutat tingué el seu signe identificador en el cambril de la casa pairal de Mallorca devora el de les altres viles i ciutats, tal com ja volia fer-ho pel XXV aniversari de la coronació el bisbe Pere-Joan Campins.

Sigui'm permès acabar aquest apartat amb una breu notícia de les relacions d'Inca amb Montserrat. Mallorca sempre tingué amb el santuari de la santa muntanya del Principat una estreta relació des de Jaume I. Montserrat tenia posada a Ciutat i els seus quèstors recaptaven les ofrenes per tota l'illa amb llicència reial, com la que el 1302 els donà Jaume II. Hi ha una salvaguarda o patent reial del 1705 adreçada als batles de la ciutat d'Alcúdia, d'Inca, de Sineu i de les altres viles i parròquies foranes. En el segle XVI un inquer deixà un censal de 20 lliures sobre una casa a la vila ⁽²⁰⁷⁾.

Però el més notable és que, durant la guerra del francès, sis monjos s'hostatjaren a la casa del beneficiat d'Inca, Mn. Gabriel Ramis, i amb ells portaren les "coses reservades", és a dir dues corones d'or, calzes i altres joies valuoses que volien salvar de l'expoliació de l'invasor. Romangueren a Inca del 1811 al 1814, a la casa que feia de cantonada entre la plaça del Mercat i el carrer de Mallorca ⁽²⁰⁸⁾, avui desapareguda.

8. Les advocacions més modernes

a) La Mare de Déu de Lorda ⁽²⁰⁹⁾

L'any 1858 al poblet gascó de Lorda, a la cova de Masabiella, començaren les aparicions de la Immaculada que Bernardeta Soubirous manifestà haver tingut. Aprovada per l'autoritat eclesiàstica, la devoció a la Mare de Déu de Lorda, s'estengué aviat per tot Europa.

En el XXVè aniversari de les aparicions, l'any 1883, la inquera Catalina Figuerola i el seu marit Josep Bernat participaren en la pelegrinació mallorquina al santuari gascó i dugueren d'allà una imatge de la Mare de Déu que dipositaren per alguns dies a l'església de sant Francesc perquè tothom la pogués venerar. Tant cresqué la devoció, que els piadosos esposos deixaren la imatge a l'església i el custos Mn. Pere-Joan Ferrer la col·locà a la primera capella a l'esquerra del portal major ⁽²¹⁰⁾. El bisbe Cervera quan passà visita a l'església franciscana, el 17 de novembre del 1887, concedí indulgències a la dita imatge.

El 1884 es va fer també un sermó de la Mare de Déu de Lorda a les XL hores de juny ⁽²¹¹⁾. El cinquantè

Mare de Déu de Lorda, duita del santuari original i instal·lada a Sant Francesc des del 1883.

La Sagrada Família, figura central del retaule de sant Josep a la parròquia Major (s. XVII).

(207) R. ROSSELLÓ, *Mallorca i Montserrat. Notes històriques: segles XIII-XVI* (Ciutat de Mallorca, 1984).

(208) P. BLANCO TRIAS, *Las "cosas reservadas" de Montserrat en Inca de Mallorca* (Palma 1949), p. 3-4. Revista "Lluç", n.º 168-169, 1934, p. 170-2. La foto dels pelegrins inquers és a la p. 176.

(209) Aquest és el nom occità que correspon al topònim on s'aparegué la Immaculada. "Lourdes" és un afrancesament del topònim gascó.

(210) La notícia és de Miquel Duran al full "La Orden tercera de San Francisco" (d'Inca), febrer 1938: *Origen de la imagen de N. Sra. de Lourdes que se venera en San Francisco*.

(211) "Revista de Inca" 31.V.1884.

Els depositaris de Maria i Josep (quadre lateral de la capella de Sant Josep a la parròquia Major) (s. XIX).

aniversari de les aparicions, renovellà la devoció a Inca. “Ca nostra” feia propaganda de la pelegrinació mallorquina que dia 12 de juliol del 1908 partí de la Seu. 28 persones d’Inca hi prengueren part, entre les quals hi havia cinc capellans ⁽²¹²⁾.

Alguns anys la romeria del pan-caritat a santa Magdalena va ser una festa en honor de la Mare de Déu de Lorda. El capvespre hi havia processó de torxes amb el rés del rosari ⁽²¹³⁾. També cal ressenyar que alguns anys a les XL hores de la Puríssima a la parròquia es predicava de la Mare de Déu de Lorda ⁽²¹⁴⁾.

Cada any encara, dia 11 de febrer a migdia, se celebra una missa commemorativa de les aparicions a la capella de la Mare de Déu de Lorda de sant Francesc.

b) La Mare de Déu de la medalla miraculosa

Aquesta devoció, propagada pels missioners paüls i per les Filles de la Caritat, entrà a Inca a través de la congregació de les germanes de la Caritat. Aquesta congregació, establerta a Inca el 1893, si bé tenien projecte de fundar-hi des del 1885 ⁽²¹⁵⁾, es traslladà el 1915 de la residència primera, a una part de l’antic convent de sant Francesc, a les cases de can Gotleu, on encara

romanen. Beneïren la capella actual l’any 1921. Dia 27 de novembre del 1925 s’hi beneí també una imatge de la que “Ca nostra” anomena “Verge de la Patena del Miracle”. S’imposà la medalla miraculosa a moltes persones per un missioner paül ⁽²¹⁶⁾.

c) La Mare de Déu de Fàtima

Les aparicions de Fàtima començaren el 13 de maig de 1917; reberen també l’aprovació oficial eclesiàstica i aviat s’expandí la seva devoció arreu del món catòlic.

L’any 1949 a l’església de les jerònimes es retirà la capella de santa Clara —bastida en memòria de la Ven. Sor Clara Andreu— i en lloc seu s’hi posà l’advocació de la Mare de Déu de Fàtima, que atragué als primers temps molt fortament la devoció dels inquers, que hi acudien sobretot dia 13 de cada mes per implorar la salut dels malalts. El 1950 també es beneí una imatge de dita advocació a la parròquia de santa Maria la Major dins la capella del Nom de Jesús ⁽²¹⁷⁾.

El bisbe Joan Hervàs, devotíssim de Fàtima, organitzà des del 8 de desembre de 1953 al 12 de novembre de l’any següent una pelegrinació de la Mare de Déu de Fàtima per tota la diòcesi. Inca va rebre la visita de la imatge “pelegrina” dia 30 de maig del 1954, que venia de Mancor. Visità la parròquia i les esglésies de sant Francesc, sant Domingo, Crist Rei i sant Bartomeu. En l’itinerari de la imatge, els carrers d’Inca foren encatifats per primera vegada amb dibuixos fets de murta, flors i serradís pintat, ornamentació que es repetí en el Congrés eucarístic del 1960. La Mare de Déu de Fàtima fou lliurada a Lloseta el següent 5 de juny ⁽²¹⁸⁾.

d) La Mare de Déu de la Unió

Amb els aires ecumènics del Concili, convocat per Joan XXIII el 1961, florí aquest nou títol de Maria en el Puig d’Inca. La imatge és de l’escultor Francesc Salvà i va ser beneïda per Joan XXIII a Roma el 12 de maig del 1963. Després de recórrer les esglésies i comunitats religioses d’Inca, va ser pujada a santa Magdalena dia 22 de setembre del mateix any. Se li havia obert una nova capella entre dues arcades de l’antiga església. El bisbe Enciso va presidir les festes de l’entronització de la Mare de Déu de la Unió. Mn. Joan B. Biseilach va ser el promotor d’aquest nou títol marià a santa Magdalena, com antany ho havia estat de la Mare de Déu de Fàtima a sant Bartomeu ⁽²¹⁹⁾.

9. La Sagrada Família.

El darrer capítol d’aquesta monografia és dedicat

(212) “Ca nostra” 8.II; 28.III; 11.VII.1908.

(213) Vegeu “La Veu d’Inca” 13.III i 3.IV.1915. També es fa la processó els anys 1916 i 1917.

(214) “Ca nostra” 12.XII.1925.

(215) “Revista de Inca” números 101, 103, 109, 110 (1885).

(216) “Ca nostra” 12.XII.1914; n.º 26 de 1915; abril 1921; 5.XII.1925

(217) *Crònica de la parròquia d’Inca* (ASMI), p. 194.

(218) “Ciudad”, números 132 i 133, III època (29 maig i 8 de juny, 1954).

(219) P. FIOL, *Puig de santa Magdalena* (Inca, 1991), p. 49-50.

a senyalar una altra devoció inquera, en què Maria ocupa un lloc destacat per esser la mare de la Família del Fill de Déu amb el seu espòs Josep.

És una devoció que s'expandeix en la Contrarreforma tridentina. Cal recordar encara el retaule del Nom de Jesús a la parròquia on la sagrada Família apareix en l'escena central de la circumcisió i endemés en la presentació al temple i la fuga a Egipte.

Dos retaules del segle XVII, un a les monges de sant Bartomeu i l'altre a sant Domingo, presenten en el quadre central el que podríem anomenar família humana i divina de Jesús: Maria amb l'infant, sant Josep al costat i també el nin Joan Baptista, i a la dreta de la mare, els seus pares Joaquim i Anna, mentre a dalt apareixen el Pare i l'Esperit Sant en forma de colom.

A la parròquia, la capella anomenada vulgarment de sant Josep presenta també al nínxol central dues figures de notable qualitat artística (s. XVII): sant Josep amb l'infant Jesús als braços i Maria que dolçament crida el seu fill. És, doncs, la sagrada Família que presideix la capella que des d'antic tenien els fusters (dos escuts d'ells són a l'altar i a l'àtic) per honrar el seu patró, l'Espòs de Maria.

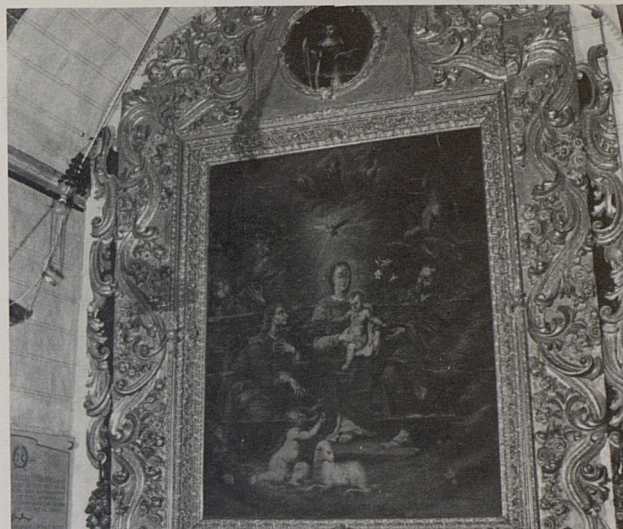
Per la seva devoció en el cor i en la costura, les monges jerònimes conserven tres quadres notables de la Família de Natzaret (vegeu-los als núms. 18, 19 i 20 del catàleg).

Les religioses franciscanes, fundades a Inca l'any 1879, dedicaren el seu convent a la sagrada Família. El retaule, beneït i restaurat l'any 1909, té a l'àtic un quadre d'aquesta advocació. Vinculades a les franciscanes, filles de la Misericòrdia, estigueren sempre les "capelletes" de l'associació de la visita domiciliària, fundada l'any 1911 ("Ca nostra", 16.8.1911), que primer celebrà la festa pel patrocini de sant Josep (1913) i més envant, i encara ara, en el dia litúrgic de la sagrada Família.

CLOENDA

Hem recorregut el llarg camí de la devoció que el poble inquer ha professat a santa Maria des de la més antiga parròquia que tingué, confirmada pel papa el 1248, i que arriba fins avui, quan ens disposam a celebrar el XXVè aniversari de la coronació que li concedí el papa del Vaticà II. És el cant harmoniós i fervent dels feels cristians d'Inca que, a la seva fe en Jesucrist, han unit indissolublement la veneració de la qui és Mare del Senyor i model i Mare de l'Església.

Com a fill d'Inca, batiat, confirmat i combregat per primera vegada sota el mantell de santa Maria la Major, davant la qual vaig celebrar la meva missa nova el 1962, tenc el goig de posar avui en mans dels meus conciutadans aquesta ofrena humil a la Madona d'Inca. La pressa no m'ha permès escodrinyar més documents que qualche dia sortiran a la llum; m'he hagut de subjectar al nirvi central de la història i, encara així, m'han pas-

La família humana i divina de Jesús (retaule de l'església de Sant Bartomeu) (s. XVII).

La família humana i divina de Jesús (quadre central d'un retaule a l'església de Sant Domingo) (s. XVIII).

sat per alt potser més de dues dades. Tanmateix crec que queda clar el vastíssim panorama històric i artístic de la devoció de tot un poble que, en una pelegrinació mai interrompuda de 762 anys, ha coronat entranyablement d'amor santa Maria, invocada com la *major* de totes les mares, la *major* dels deixebles de Jesús, la *major* i Puríssima, gloriosa en la seva assumpció, florida en el Roser, voltada d'àngels i plena de gràcia, tothora verge de l'Esperança, venerada al Mont Carmel i surran a les muntanyes de Lluc, sol.lícita de la unió dels fills, apareguda sovint per romandre ben a prop en totes les generacions i esser per a tothom Mare de misericòrdia, consoladora dels afligits i porta del cel. Així l'hem estimada sempre els inquers: la *major*, la més dolça: altrament "no som d'Inca ni som cristians".

ASPECTES ICONOGRÀFICS DE LA MARE DE DÉU A INCA

Gabriel Llompart, C.R.

Dins la calitja de la història

Tots els principis són boirosos. La Història d'Inca comença amb una prehistòria ben borrosa. Els records de la infantesa de cada un dels seus habitants no són precisos, ni definits sinó ben calitjosos. I aquest principi d'experiència general, el podem aplicar a la manera com la gent del poble més antic que ens puguem imaginar va concebre la imatge de la Mare de Déu...

Inca és un cap de creus. Vull dir que és un poble de pas on s'encreuen les rutes que vénen de la serra i condueixen al pla i per on passa el vell camí romà que uneix les grans badies, les d'Alcúdia i Pollença i la de Palma. ¡Qui pogués revivre les arribades dels viatgers i navegants que romanien a jeure a Inca, de pas cap a Ciutat de Mallorca, en aquell temps medievals en què dir *Ciutat* era el mateix que dir Palma, en aquell temps en què tots els camins que sortien de les viles s'anomenaven "la carrera de Mallorcaes"!

Una cosa és segura: Inca va esser ahir com avui una població de comerç, de noves i de novetats. Limitada, és ver pels 3.500 Km. quadrats de l'illa, que no en té més, però també pressionada pels camins moriscs que baixaven de la muntanya i per la calçada romana que li venia del pla. Així les coses, un bon dia arribà el Cristianisme a Inca, sens dubte en temps romans i un altre dia també, dels temps romans o bizantins, un cristià va mostrar a un altre una imatge de la Mare de Déu.

Si seria una pintura, un motlo de test, un ivori o una patena no ho sabem —la calitja de l'avior no ens ho deixa copsar— però el que sí sabem de cert és que era una Mare de Déu, és a dir representava una Mare amb un infant i els fidels que la portaven estaven tots d'acord que la mare es deia Maria i l'infant era Jesús, Déu i home, fill de Déu.

Avui en dia els ciutadans d'Inca que estan contents que la seva patrona sia Santa Maria la Major, estarien satisfets de veure apagada la seva curiositat de saber com va esser l'arribada de la pietat mariana a la ciutat en forma d'una imatge menor. Desgraciadament no ho sabem però ben segur que era una silueta d'una Mare de Déu.

I també ha de quedar assentat que entre les primeres invocacions que es feren a la nostra terra a la Mare de Déu, hi va estar la primera part de "l'Ave Maria", que està treta literalment de l'evangeli, i després la pregària paleocristiana que nosaltres encara avui en dia repetim: "Sota la vostra protecció ens acollim, oh

Santa Mare de Déu, no refueu les súplices que us dirigim en les nostres necessitats, ans alliberau-nos de qualsevol mal..." Podem posar messions que era així, perquè les Balears majors eren objecte de comerç directe amb Àfrica i Orient i aquestes pregàries, les havien de conèixer els navegants que freqüentaven les basíliques antigues desenterrades a diversos municipis de Mallorca i Menorca per bé que no encara a la contrada inquera.

Santa Maria d'Inca: dues imatges

Després de la dominació bizantina i de la dominació àrab, Mallorca va esser conquerida pels cristians. La primera volta que s'anomena en el segle XIII la paròquia d'Inca, es fa amb el titular de Santa Maria.

I en el següent segle XIV, el poble va pagar la imatge de la Mare de Déu que es conserva encara i va pintar el mestre Joan Daurer (1373).

És una taula de fusta de gairebé 3 metres d'alçada, de fons daurat i vasa endomassada. La Verge està dreta i aguanta amb el braç dret l'infant Jesús i amb l'esquerre li dona una jugueta: un ocell, una butzeta. El Nin té en les mans una llegenda que diu en llatí: "Jo som la llum del mon". La Verge endemés de l'aurèola porta una gran corona reial, amb pedres incrustades al viu.

La imatge va firmada i porta l'escut d'Inca duplicat amb les barres d'Aragó i el ca corredor, heràldic. Un escut és per un particular o una comunitat com una firma. Significa possessió i en el cas d'una imatge religiosa, concretament, ofrena. Tota imatge signada amb armes és un ex-vot. Això no té volta de full. En conclusió, sien les que sien les armes bessones adjuntes, les armes d'Inca estan pel poble, o directament o per procurador.

A nosaltres ens crida l'atenció i àdhuc ens escandalitza veure plegades en una capella dues imatges de la Mare de Déu. "Mare no n'hi ha més que una"! Ben cert, però els nostres avantpassats tenien igualment clar que la imatge es solament això, "imatge", i no "la cosa". Per aquest motiu, moltes vegades i en mants llocs, hi havia no una sinó dues o més imatges, com era el cas, per no anar més lluny, dels santuaris de Lluc i de Son Salvador de Felanitx. De semblant manera damunt una raconera familiar hi tenim diverses fotografies d'una persona estimada. O bé la gent rica pot tenir un parell de retrats de la mateixa parenta. Qüestió de gusts!

Santa Maria la Major (ca. 1400).

I per aquestes cinc-centes, a finals del segle XIV, es varen ajuntar a la parròquia de Santa Maria d'Inca, un quadre i una estàtua de la Mare de Déu. El quadre era el d'en Daurer; l'estàtua s'havia fet uns vint anys després. Encara avui presideix el temple.

És evident que una estàtua umpl més que no un retaule. Per això quan es va presentar l'avinentsa de trobar un escultor preuat, qualcú que feia pes dins la vila —fos el rector, fossen els jurats— es decidí a encarregar-li la imatge de fusta de Nostra Dona Santa Maria la Major que encara es venera avui.

És una madona entronitzada, amb l'infant dret damunt el genoll esquerre. Els dits llarguissims de la mà dreta sostenen unes flors. És una figura que imposa respecte i denota empena i gallardia al mateix temps en l'artista que la dibuixà.

Marcel Durliat, professor emèrit de la Universitat de Tolosa, va emetre la hipòtesi versemblant que l'autor de la imatge podia esser el picapedrer itinerant Pere de Sant Joan. Aquest artista va esser concentrat a ciutat pel responsable del Portal del Mirador de la Seu juntament amb alguns altres: Henric Alemany i Joan de Valenciennes per dur a terme la decoració escultòrica del famós portal. Els mestres formaven un equip heterogeni; Pere Morey, mallorquí, Pere de Sant Joan, picard, igual que Jean de Valenciennes, i, per fi, un alemany, el mestre Heinrich. L'any 1398 Pere de Sant Joan va firmar un contracte per realitzar la portada gòtica de la parròquia de San Miquel de Palma. Al

professor Durliat li sembla veure relacions d'afinitat entre la Mare de Déu del portal de Sant Miquel i la del portal de Castelló d'Empúries (Girona), on anà a treballar més tard el nostre artista, i la imatge de Nostra Dona Santa Maria la Major d'Inca. L'atribució, com es veu, no passa d'hipotètica però en Història de l'Art resulta ben probable. No sols té doctors la Santa Mare Església...

Així doncs, no cal tenir dubte que la devoció inquera a Santa Maria va passar per les etapes comunes a tota l'Europa medieval. El tipus de Pere de Sant Joan repeteix la forma usitada en el Romànic (i conservada en la veïna imatge de Lloseta, del segle XIII) que era la Verge Majestat. La Verge asseguda ve a constituir un trono viu per la figura del seu fill, el qual ens ensenya des de la seva càtedra pueril. La Verge ve a esser el trono de la saviesa, *Sedes Sapientiae*, però d'una saviesa sobrehumana perquè de fet el Nin ens beneeix...

El tipus escollit per Joan Daurer és el de les Verges gòtiques dretureres, pròpies de les catedrals gòtiques. La llegenda també ens presenta el mestratge de l'Infant, menys graciós que el de Pere de Sant Joan, gairebé un homenet, que ens encara amb la llegenda i adoctrinament que Ell és la llum del món. La Verge amb la joguina en la mà pretén mostrar una delicadesa que vol lligar amb la simplicitat del verticalisme gòtic. Tanmateix el passarell que duu en la mà no acaba d'abeurar de suavetat el conjunt. Daurer és un tosc pintor illenc; Pere de Sant Joan és un mestre que ve d'un taller refinat centreuropeu. Així les bones gentes d'Inca varen poder triar entre una madona pagesa i una madona ciutadana per figurar-se la mateixa persona: la intercessora religiosa de Déu amb la humanitat.

El lector ha vist clarament que la iconografia bàsica de la Verge Maria a Inca és ben dogmàtica: la Verge és la Mare de Déu.

Però, així com la llum del món no és sempre igual, sinó que hi tenim llum i contrallum, besllum i migdiada, llum directa i difusa, clara i sombrejada, així també la personalitat de la Verge Maria ha estat contemplada des de molts d'angles i punts de vista. I darrera els pensadors i predicadors religiosos, darrera els místics i els homes d'acció, darrera els simplistes i els analistes, han vengut els artistes que han fet objecte de la seva molta els matisos, amples i diferents com les esquerdes d'un ventall obert, de la persona de la Mare de Déu.

Maria segons els Evangelis

Per una banda, la pietat ha meditat la figura de Maria segons la presenta la Sagrada Escritura, el que en contenen els evangelis i el que en podia profetitzar el Vell Testament. A Inca no trobam cap Anunciació pri-

mitiva escaiguda vora la font, sinò la posterior, realitzada per l'àngel mentre la Verge estava en oració (tela gòtica flamenca del segle XV del convent de Sant Bartomeu; àtics renaixentistes del mateix convent) (vegeu números 11 i 12 del catàleg).

La Visitació a Santa Isabel la trobam a les Monges Jerònimes al retaule d'en Pere Terrencs (final del segle XV) (n.º 13 del catàleg).

El naixement de Jesús lògicament és molt representat. Tenim a les Monges Jerònimes una figuració en el retaule d'en Pere Terrencs ja esmentat, però tant en la forma del vetlar, com de l'alletar, com del bressar l'infant, tot és comú en la quadreria i estamperia de les cases particulars. A la rectoria es conserva el tema de la Mare de Déu que ensenya de cantar l'Infant en un quadret del segle XVII. És una especie de *pendant* d'una estàtua de la parròquia de San Llorenç que està aprenent a escriure. Seria una escena ben freqüent a les llars inquieres la de comprar unes beceroles a un mercer arribat amb una càrrega d'ase de quinçalleria i donar-les al nin, que contemplaria astorat el cartró amb les primeres lletres i, davant de tot, la figureta del Bon Jesús. Per això hom anomenava la cartilla, "el Christus".

Inca posseeix entre les representacions de la Sagrada Família un exemplar d'antologia. Es tracta del taller de Natzaret, una tela de les Monges Jerònimes, que prové del taller dels Llopis (segle XVI). És un docu-

ment de caràcter excepcional, perquè en ell es veu el banc de fuster de Sant Josep, el teler de Santa Maria i el destrelejar de l'infant Jesús. És la presentació visual de l'escena tal com la descriu Francesc Eiximenis en la seva *Vida de Crist*, segons es veurà quan es publiqui l'original encara ara manuscrit de la Biblioteca Universitària de Barcelona. És un material important per la història del maquinisme gremial medieval (vegeu n.º 20 del catàleg).

És clar que Maria, com a bona madona, no sols estava present en el feinejar del nin, sinó també en els seus jocs. La iconografia subratlla també a Inca —com a Muro— l'entreteniment de Jesús amb Sant Joanet (Figuració del Cor de les Jerònimes) (n.º 18 del catàleg).

Verge dels Goigs i del Roser

Mare d'alegries i Mare de Dolors, la pietat medieval va intentar relligar els episodis evangèlics i els llegendaris de la vida de Maria, per a poder-los meditar. D'aquí sorgiren dues devocions populars de caràcter bíblic, molt ben orientades, i que fruïren durant segles de gran difusió, la devoció dels *set Goigs*, típica del cristià mallorquí del Renaixement, però que ha perdurat fins als nostres dies.

També el Via Crucis és una devoció iniciada a l'Edat Mitjana, que es desenrotlla en l'Edat Moderna però no està centrada en la persona de Maria sinó de Jesús, mentre que el subjecte principal dels *Goigs* i del *Rosari* és certament la Mare de Déu.

Retaule del Roser i de l'Assumpció (avui dipositat a sant Domingo, procedent de Santa Maria la Major) (ca. 1586).

Retaule barroc del Roser a la parròquia de Sant Domingo (s. XVII).

La iconografia dels Goigs (Anunciació a Maria, Naixement de Jesús, Epifania, Resurrecció, Ascensió, Pentecosta, Assumpció i Coronació) no s'ha conservada d'una manera unitària, segons sembla, a Inca, que ha perdut amb els anys la majoria del seu tresor gòtic. La més propera avui dia als inquers són, les Creus dels Set Goigs que pugen les costes de Lluc des de Caimari i acaben a la plaça del santuari.

La devoció del Rosari, que tant de milers d'inquers han recitat de per vida també va estar incrustada en la seva memòria i sentiments però d'ella sí que n'han quedat testimonis artístics. Entre ells destacaria el retauló del pintor Llopis (segle XVI) de les Monges Jerònimes que forma part d'una sèrie molt completa que està dispersa per tota l'illa i que serví per escampar la devoció al Roser entorn de la batalla de Lepanto, guanyada, es deia, gràcies a la seva intercessió.

La Verge té en les mans el Nin i ambdós ofereixen rosaris al poble. Entorn seu es contemplen els quinze cercles amb els episodis del misteri. El nucli d'aquesta iconografia procedeix certament de la miniatura que encapçalava aleshores les bul.les de concessió d'indulgències a les confraries i que s'enviaven des de Roma (vegeu n.º 47 del catàleg).

A mesura que el temps passa i el Manierisme mor i entra el Barroc, la Verge del Roser perd els misteris que l'enquadraven —encara que els conservi en els grans retaules d'església— i es concedeix molt d'espai poètic al roser o rosers que pugen i pugen entorn de la figura radiant de la Verge amb l'Infant que ben sovint s'aixeca i enlaira. Així s'estén per les cases particulars

(com és el cas a Inca dels quadres de les Jerònimes i de Can Rovira) (aquest a n.º 49 del catàleg).

Imago Pietatis

Pel que sabem fins ara, Inca va ésser a l'Estat Mitjà un poble on se celebrava molt de teatre religiós. Podem encara fer-nos idea del que això significava en la tela de les Jerònimes recentment restaurada de la *Imago Pietatis* del Senyor, vora la tomba, amb les Maries. És un episodi relacionat amb el Davallament però que aquí té un caràcter molt particular, perquè tot està en funció del Crist pasqual, mort i ressuscitat i permanent en l'Eucaristia, a la qual al·ludeix sempre la *Imago Pietatis*.

El que passa és que els mallorquins hem acabat per anomenar la Pietat la Verge dolorosa. Però de fet l'arrel parteix de la imatge del Crist, i Maria li fa després companyia (i suscita doble pietat) (vegeu n.º 25 del catàleg).

L'Assumpció

També estaven relacionades amb el teatre religiós les figures de la "Mare de Déu morta". Aquestes s'exposen encara a Mallorca el dia 15 d'agost a la veneració del fidels rodejades de tests d'alfabeguera i tenen la forma de Verges dormides damunt el llit. Hi ha sobers llits de la Mare de Déu ací i allà. El que Inca conserva es la gran caixa de fusta en què es custodia tot l'any la imatge i que duu pintats els apòstols i el Bon Jesús amb l'animeta de la Verge en la mà. És la Mare de Déu morta. Està ben clar. El que no hi està tant, i el lector probablement no ho sabria si no li diguéssim, és que tot aquest acompanyament pintat és el que, desfressat, compareixia el dia 15 d'agost i re-

Àtic del retaule de Sant Crist a la parròquia major: el Davallament de Crist (s. XVIII).

presentava l'obra de teatre més o menys simplificada i que avui coneixem amb el nom de "Misteri d'Elx". Encara avui en dia al poble de Valldemossa surten uns quants apòstols, pertanyents a famílies antigues, que perpetuen la tradició viva del desaparegut teatre pedagògic medieval.

L'Esperança

La devoció a la Mare de Déu de l'Esperança és una devoció mariana que va entrar en el segle XV. Aquesta Verge era la patrona dels teixidors que tenien capella a l'església de Sant Francesc d'Inca. Es comprèn que el misteri de la formació de l'infant dins el ventre de la mare es comparava amb l'enteixinar una tela al tel·ler i d'aquí es va formar l'advocació generalitzada en la Corona d'Aragó (vegeu n.º 26 del catàleg).

Mare de Déu - Sagrari

I de la figuració de la Mare de Déu de l'Esperança del convent franciscà, es pot passar a la Mare de Déu de Gràcia del mateix convent i que, encara que duguí el Nin Jesús al braç, el cas és que duu una porteta al costat i té un sagrari a l'interior. Aquí ja tenim fet un pas, de la Verge que ens dóna el Fill de Déu encarnat a la Mare que ens acosta el seu Fill i de Déu, sacramentat... (Vegeu n.º 29 del catàleg).

Aquesta "Mare de Déu-sagrari" és una més dins la nombrosa sèrie que es conserva encara a la diòcesi de Mallorca i que demostra la persistència de formes molt arcaiques, vengudes sens dubte del Sud de França dins els temps gòtics però que continuen formes culturals romàniques, com és ara les imatges farcides de relíquies. I quina relíquia millor que el cos de Crist sacramentat?...

La imatge d'Inca respon a una idea que sortí probablement de la Seu de Mallorca i que correspon a l'estàtua de fusta de Nostra Dona de la Seu, avui encara presidenta del culte des de la capella alta de la Trinitat.

La Puríssima

És probable que en temps passats quan s'anomenava la Puríssima encara amb el nom de Verge de la Puritat i quan no existien les figures de la Puríssima amb les mans juntes (sense Infant), dretes damunt la lluna, vestides de sol i contornejades d'estels, això es fes des de la trona del convent de Sant Francesc. Els franciscans varen esser els grans promotors de la devoció a la Immaculada Concepció.

Però la nova figuració, aquesta de la joveneta amb les mans juntes en actitud de pregària i rodejada dels atributs de les lletanies, sol, lluna, estrella, font, alba, flor, palma, poncella, espill, torre, etc., va entrar a Inca a finals del segle XVI pel convent de les Jerònimes. No estranyaria que el mateix bisbe Vich i Manrique que va regalar la figura de les Jerònimes de Pal-

Retaule antic de Sant Bartomeu: quadre central de la Puríssima (Mateu López ca. 1575).

ma també afavorís les d'Inca amb la galana taula de la Puríssima.

La va pintar Mateu Llopis (o López), sens dubte possible, i va significar el començament d'una devoció especialitzada: la de la Puríssima, abreviatura de la puríssima Concepció de Maria. Des d'ara ja hi haurà no sols *Maries*, sinó Concepcions, Esperances, Assumpcions, Purificacions, Immaculades, Dolors, Rosers, Àngels, Carmes, encara que el ventall de sinònims de Maria s'obri amb molta parsimònia i lentitud, senyal del respecte religiós i secular que va marcar l'evolució.

Els símbols de les lletanies de la Mare de Déu, una devoció que va començar en el santuari italià de Loreto, decoraren molt les estampes i donaren temes als predicadors. La devoció actual a la Puríssima té el seu desenvolupament al Barroc. És ben simptomàtic que hom associï la Immaculada amb les pintures de Murillo, el pintor sevillà que tant va tractar aquest misteri.

Mare de Déu del Carme

Els convents tradicionals d'Inca, el dels franciscans i el dels dominicans, varen determinar la força expansiva de les devocions cabdals respectives: la de la Mare de Déu dels Àngels i la de la Mare de Déu de la Rosa, del Roser o del Rosari. Però també va entrar a l'Edat Moderna la devoció a la Mare de Déu del Carme. I

Retaule de la Mare de Déu del Carme a la parròquia major, obra de Pere-Joan Peres (ca. 1687).

Santa Maria la Major (detall: el nin Jesús beneint).

del corresponent escapulari.

És un fet que la Mare de Déu titular del convent de Palma no va dur mai altre escapulari que el que li posaven. És a dir que primer va esser la seva confraria que l'especialització de l'escapulari. El que la gent volia era gaudir de les indulgències de l'Orde, personificades en l'hàbit que demanaven en el moment de la mort. Així ho llegim als testaments. El fet que els escapularis es retallassen amb el temps, no vol dir res, ni té res a veure amb una massificació o una pràctica rutinària.

Aquestes arribaren als escapularis com en totes les coses. Però es refan i es reformen i cap envant! El bessó d'aquestes formes de pietat mariana medievals com altres més modernes relacionades amb ordes religiosos, està en la participació en l'esperit de família de l'orde religiós corresponent i en el caràcter que ha pres la seva pietat familiar mariana.

La Mare de Déu del Mantell

Una forma molt antiga de representar el concepte expressat abans és la iconografia de la Mare de Déu del Mantell. La Verge estén damunt de grups de persones, regnes, ciutats, ordes, confraries o famílies, la capa de la seva protecció. A l'exposició d'Inca sols està representada per una obra de pietat i encara fragmentària. És la Verge del Gonfaló de la possessió de Son Vivot (al catàleg n.º 61). Repeteix el cap del gran quadre de la parròquia de Santa Eulàlia de Palma, pintat a Roma per Carlos Maratta en el segle XVII. La confraria existia des del segle XV segons sembla i certament comportava el símbol del mantell. No ha quedat cap rastre, sols les mostres modernes i una miniatura medieval de Santa Eulàlia que duu un mantell estès sobre els seus devots. No es pot dubtar que és un doble de les figuracions medievals de la Verge protectora de la parròquia.

Però és ben segur que la Madona d'Inca va esser vista així amb els ulls de la confiança dels inquers. Es pensi que quan es fixaven a la porta, arribades de ciutat, les convidades per entrar a la confraria de l'obra de la Seu de Mallorca (a la qual tots els inquers deixaven un record al testament) la Mare de Déu ciutadana també es figurava amb un mantell ben ample i abrigo-dor de les ànimes dels innumbrables confreres.

Si a mi m'haguessen demanat de parer, quan es va fer la imatge de la darrera gran verge inquera, la que presideix el Puig, la Verge de la Unió, jo hagués donat de parer al bon amic mossèn Bisellach, que fes una figura de la Verge del Mantell. L'Ecumenisme actual sembla que demani una imatge versemblant. Però jo he arribat tard. Tanmateix la imaginació d'en Pere de Sant Joan ja va esculpir el Nin de Santa Maria la Major que dona la benedicció. La veritat és aquesta: la Verge és Mare de tendresa però la gràcia és el do de Déu infant.

NOTES A L'EXPOSICIÓ

Joana M.ª Palou

La selecció de peces s'ha fet tot seguint els següents criteris:

- *Tradició de les peces a Inca.*
- *Representació de totes les advocacions marianes tradicionals.*
- *Representació de peces de tots els centres religiosos i col·leccions significatives del terme.*
- *Representació de l'evolució cronològica i històrica de les formes artístiques.*
- *Qualitat i/o especial interès de les peces.*

En el cas d'obres importants en algun sentit que no podien ésser exposades per qüestions de mida, pes, ubicació o d'altres, s'ha optat perquè figurin al present catàleg, tot restant així recollides les principals advocacions i peces marianes d'Inca.

Les dades que figuren al peu de cada una de les obres reproduïdes són les següents:

- Autor
- Títol o tema o advocació
- Datació (si és aproximada hi figura ca. (*circa*))
- Tècnica i suport o matèria
- Mides en centímetres (cm), corresponents a altària x llargària x fondària
- Procedència original (no s'indica si no es coneix o si està al lloc original)
- Ubicació actual de la peça
- Observacions, en alguns casos

Catàleg de l'exposició
SANTA MARIA A INCA
L'art marià inquer
(1373-1970)

I

PURÍSSIMA

*En lo seu dogma la fe cristiana
te canta hermosa sense lletjor.
Los cels t'aclamen gran Sobirana
i te diu "Mare" Déu Creador.*

*("El Hogar", setmanari d'Inca,
7.XII.1902, p. 18)*

El poble cristià ha proclamat, com l'àngel de l'Anunciació, que Maria és *plena de gràcia*, sense cap lletjura ni taca de pecat, immaculada des del començament del seu ser: Maria és *Puríssima* en la seva concepció. El papa Pius IX, dia 8 de desembre del 1854, definí com a dogma que Maria era Immaculada, Puríssima, sense taca de pecat original des del primer moment de la seva concepció. La gràcia redemptora del seu Fill es va anticipar, la preservà de tota màcula de pecat, la va fer Immaculada.

Inca ha professat sempre una devoció singular a la Puríssima Concepció de Maria: a l'església dels franciscans, l'Orde que des dels orígens la té per Patrona; a la parròquia major, ja abans però sobretot després de la definició dogmàtica; al monestir jerònim de sant Bartomeu, on ha presidit successivament dos retaules majors.

1.
MIQUEL BESTARD
La Puríssima Concepció
Primer terç del segle XVII
Oli sobre tela
77 x 62
Monestir de sant Bartomeu de monges jerònimes

2.
ANÒNIM
La Puríssima Concepció
Transició del segle XVI al XVII
Talla de fusta daurada i policromada
50 x 18 x 8
Convent de sant Francesc

3.
ANÒNIM
La Puríssima
Primera meitat del segle XVII
Talla de fusta daurada i policromada
45 x 19 x 7
Monestir de sant Bartomeu de monges jerònimes

4.
ANÒNIM
La Immaculada Concepció de Maria i els doctors franciscans (sant Bonaventura, beat Ramon Llull i ven. Joan Duns Scot)
Segle XVIII
Oli sobre tela
86 x 63
Can Siquier

5.
ANÒNIM
La Puríssima
Segle XVIII
Talla vestida
55 x 34 x 30
Can Ripoll

6.
ANÒNIM
Bacina de la Puríssima
Segle XIX
Talla policromada
21 x 6 x 5
Església parroquial de santa Maria la Major

7.

ANÒNIM

La Puríssima

Segle XIX

Terra cuita policromada amb corona de plata

41 x 15 x 15

Can Ripoll

8.

ANÒNIM

Immaculada Concepció

Segona meitat del segle XIX

Talla Policromada

145 x 50 x 39

Capella de les franciscanes, Filles de la Misericòrdia.

En desconeixem la procedència. Va ser restaurada, juntament amb la part inferior del retaule que presideix, l'any 1909.

II

MARIA DE NATZARET

*Diuen si ets blanca, si ets morena
que divinitzes tots els colors;
que tal esveltesa de Natzarena
apura l'estre dels grans pintors.*

*Oh Verge santa,
qui et sap pintar?
Morena o blanca
jo et vull veure, te vull amar!*

*Miquel Duran ("Ca nostra
5.XII.1925).*

Els artistes cristians han malavejat afigurar-se un retrat, una efígie de Maria. L'han pintada amb sublimitat o amb senzillesa, sempre amb l'afecte de la devoció, anunciada per l'Àngel, visitadora d'Elisabet, mare astorada i adorant a l'estable de Betlem, criant el seu fill diví, ajudant-lo a créixer i a jugar, treballant amb ell al taller de Natzaret.

Inca ha seguit passa a passa la vida de Maria de Natzaret; en els retaules marians de les esglésies singularment en els misteris de goig i de glòria que formen els dos grans retaules del Roser, manierista el primer, pertanyent a l'antic patrimoni de la parròquia major i ara dipositat a sant Domingo, i l'altre barroc, bastit per la devoció dels dominicans en el segle XVII. Inca, gràcies a la confraria dels ferrers, contemplà a sant Francesc tota la vida de Maria al retaule de la Puríssima i també, a la parròquia, quatre passatges de la vida de Maria prop del seu fill en el retaule magnífic del Nom de Jesús. Seguí la vida de la Mare del Salvador també en quadres solts o restes d'antics retaules per meditar-la en el monestir jerònim o a les cases per devoció dels seus estadans.

9.
ANÒNIM
Efígie de Maria
Segle XVI
Pintura sobre coure
10 x 6
Can Ripoll

10.
PERE TERRENCs
El matrimoni de sant Joaquim i santa Anna i l'Anunciació a Maria
Segona meitat del segle XV
Trep i daurat sobre taula
247 x 67
(E=peça editada) Monestir de sant Bartomeu de mon-
ges jerònimes.

Aquesta taula formava certament un tríptic amb la del n.º 13 i una taula central, avui desapareguda. El conjunt era un retaule marià. Les dues taules de Pere Terrencs foren restaurades l'any 1991 al taller de restauració de la Generalitat de Catalunya, sota la direcció de Josep M.ª Xarrié.

11.

ANÒNIM

L'Anunciació a Maria

Segle XVI

Oli sobre taula

68 x 106

Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes

12.
ANÒNIM
L'Anunciació a Maria
Segle XVI
Pintura sobre taula
Cadascuna de les taules mida 67 x 116
Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes

Són dos àtics laterals d'un tríptic en un retaule certament de tema marià

13.

PERE TERRENCES

La Visitació de Maria a santa Elisabet i el naixement de Jesús

Tremp i daurat sobre taula

247 x 67

(E) Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes

(Vegeu n.º 10)

14.

BUSQUETS

El naixement de Jesús

a. 1686

Pintura sobre fusta

42 x 34

Col.lecció Garcias Palou

L'autor i la data consten manuscrits al dors de la peça

15.
ANÒNIM
Maria alletant el nin Jesús
Segle XVIII
Oli sobre tela
111 x 90
Col.lecció Garcias Palou

16.
ANÒNIM
Maria ensenyant de cantar al nin Jesús
Segle XVIII
Oli sobre tela
46 x 37
Rectoria de la parròquia de santa Maria la Major

17.
ANÒNIM
Maria amb l'infant Jesús i sant Josep
Segle XVII
Vidre pintat
24 x 19
Can Ripoll

18.
ANÒNIM
La Sagrada Família i sant Joanet
Segle XVII
Oli sobre tela
57 x 84
Monestir de Sant Bartomeu de monges jerònimes

19.

ANÒNIM

La Sagrada Família

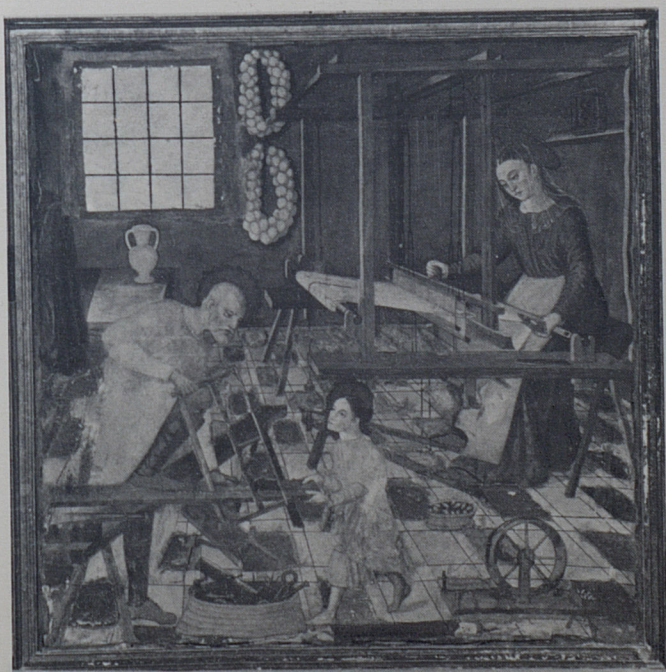
Inicis del segle XVII

Oli sobre tela

166 x 123

Monestir de sant Bartomeu de monges jerònimes

És notable la predel·la d'aquest retaule, que presideix actualment el cor de les jerònimes, perquè presenta quatre escenes de la infantesa de Jesús i de la vida de Natzaret: el naixement a Betlem, la fuga a Egipte, el treball al taller de Natzaret i la mort de sant Josep. Hauria de ser restaurat amb urgència per la vàlua de la peça i el seu mal estat de conservació.

20.

MATEU LÓPEZ, junior

El taller de Natzaret

ca. 1580-1582

Tremp sobre tela

124 x 124

(E) Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes.

Rara representació d'un taller artesà mallorquí d'època. També és urgent la seva restauració.

III

MARE DOLOROSA

*La Mare de Déu plorava abraçada a una creu
Sant Joan la consolava: —Mare de Déu no ploureu!
Mare de Déu, mare nostra, Mare de Nostro Senyor,
cada dia feis miracles per la nostra salvació.*

*(D'un romanç recollit a Inca pel P. Rafel
Ginard Bauçà, "Cançoners popular", IV, p. 453).*

Maria, associada com ningú al començament de la vida de Jesús, el seguí en l'hora amarga de la Passió, dreta al peu de la creu, acollí el cos del fill davallat de la creu, l'acompanyà a la tomba, fou l'única que esperà amb fe l'alba de la resurrecció.

En la pietat dolorida de la Mare dolorosa, el poble ha trobat un model en la compassió. Ha vist reflectits en els dolors de Maria els propis dolors. Inca ha vist desfilar tants d'anys la Dolorosa vestida com una pagesa endolada com qualsevol mare inquera que plorava la mort del fill; ha contemplat la Pietat de Maria en l'agradosa imatge del convent dominicà. Les monges jerònimes meditaran davant una pintura singular l'esguard planyent de Maria devora la tomba: dol de sepultura, expectativa de resurrecció?

21.
ANÒNIM
Comiat de Maria a Jesús abans de la Passió
Segle XVIII
Oli sobre tela
62 x 49
Col.lecció Garcias Palou

22.
ANÒNIM
La Pietat
Finals del segle XVII
49 x 48 x 23
Talla policromada
Església parroquial de sant Domingo (capella de les Ànimes)

Ha estat restaurada per Mabel de Rojas Cincunegui amb motiu d'aquesta exposició, amb el patrocini de la Direcció general de Cultura de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear i de l'Ajuntament d'Inca.

(Foto anterior a la restauració).

23.

ANÒNIM

La Dolorosa

a. 1759

Cara i mans de fusta tallada; vestit de vellut negre i de roba de fil amb randes

131 x 44 x 43

Església parroquial de santa Maria la Major

Imatge processional, encarregada per la confraria de santa Maria la Major, que és un simple maniquí per vestir i tan sols la cara i les mans són tallades i policromades. El diumenge del Ram, pels dotze sermons, i per la processó del divendres sant era vestida com a Dolorosa endolada i el dia de Pasqua, a la processó de l'encontrre, sortia amb vestit de festa blanc i blau, amb cabellera. El vestit negre de la Dolorosa fou brodat per Dona Maria Bennàssar i Coll. Una peça de la roba blanca porta brodada la data del 1759.

24.

DIBUIX D'ANTONI JIMÉNEZ; BRODAT DE SOR MODESTA MORA I DE DONA MARGALIDA VERD

Penó de la Dolorosa de les mares cristianes

a. 1917

Brodat en fils d'or i sedes, sobre seda

138 x 125

Església parroquial de santa Maria la Major

25.

MATEU LÓPEZ, junior

Crist a la tomba entre Maria, sant Joan i Maria Magdalena

ca. 1583-1584

Oli sobre tela

122 x 89

(E) Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes

Va ser restaurat l'any 1991 pel taller de restauració de la Generalitat de Catalunya, sota la direcció de Josep M.ª Xarrié.

IV

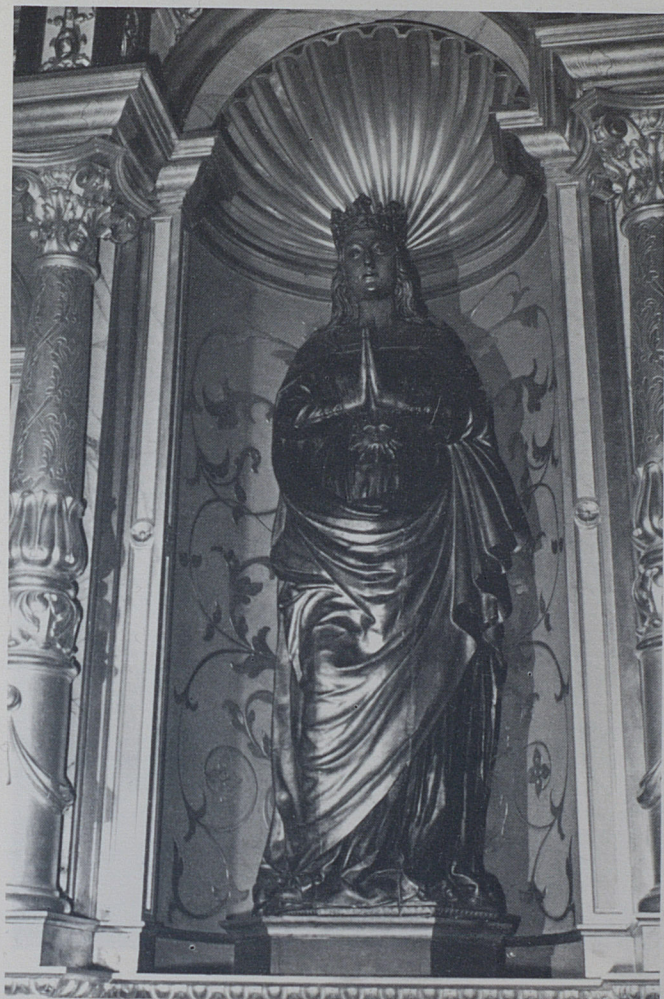
MARE DE DÉU

És l'inefable "Maternitat de Maria" que fascina... Déu per estimar-nos amb cor de Mare, vos va fer Mare del seu Fill i Mare nostra... La coronació és un símbol d'unitat: és la plenitud imperial d'una Mare divina i humana.

(Mn. Andreu Caimari, "Perfils de la Ciutat", 1932, p. 158-9)

La revelació cristiana ens presenta un sol Jesús indivisible, Fill de Déu i home vertader, nascut de Maria verge. Una sola persona en Crist va definir el Concili d'Efes (a. 431), el qual, acollint la invocació del poble adoctrinat pels Pares, proclamà Maria *Mare de Déu*. La maternitat divina és el títol més gran de Maria, és la font de tota la seva gràcia: és Puríssima i és Assumpta al cel perquè és Mare del Fill de Déu, fet home.

Mare de Déu! És l'exclamació, és la invocació més estimada i més repetida del nostre poble per adreçar-se o referir-se a Maria. Com l'ha estimada Inca, la Mare de Déu! L'ha contemplada en l'Esperança, gràvida del seu fruit diví, presentant gojosa el fill amb el braç esquerre i amb la mà dreta una candela; Mare de Déu-Sagrari també, l'enginy iconogràfic i teològic dels mallorquins del XIV fins al XVI per la reserva del Santíssim: la qui per primera vegada ens donà Jesús, ara ens el continua donant com a pa de vida!

26.

ANÒNIM

Mare de Déu de l'Esperança

Principis del segle XVII

Talla de fusta policromada

179 x 60 x 40

Església de sant Francesc

És la imatge titular de la confraria dels teixidors d'Inca, establerta a finals del s. XVI

27.

ANÒNIM

Santa Maria de Betlem

Segle XVIII

Oli sobre tela

51 x 40

Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes

Aquesta advocació mariana és considerada la patrona de l'Orde jerònim per la vinculació de sant Jeroni a la santa cova de Betlem.

28.

ANÒNIM

Mare de Déu Candelera

Segle XVII

Talla policromada

100 x 43 x 34

Església de sant Bartomeu, del monestir de
les jerònimes

29.

GABRIEL MÒGER

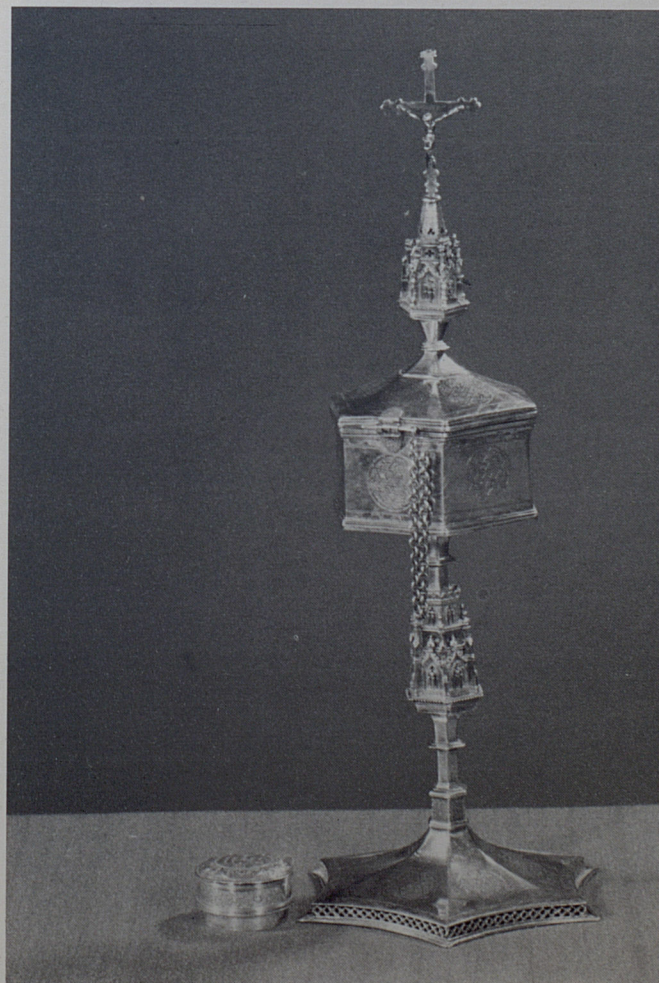
Mare de Déu de Gràcia o dels Àngels

ca. 1500

Talla en fusta i teles encolades, daurada i policromada
165 x 53 x 45

(E) Convent de sant Francesc

Al costat esquerre d'aquesta imatge s'obri un sagrari per la reserva del Santíssim, segons la tradició iniciada per la Mare de Déu de la Seu de Mallorca (ca. 1346), seguida per nombroses esglésies parroquials i conventuals de la diòcesi. Aquesta Mare de Déu del convent dels framenors d'Inca era la patrona dels paraires sota el títol de "Mare de Déu de Gràcia": de fet a la corona porta la salutació "Ave gratia plena". També devia ser venerada pels franciscans com la Mare de Déu dels Àngels, abans de tenir el retaule actual de dita advocació en el segle XVIII, puix al repeu exagonal s'hi llegeix: "Ave Regina coelorum, Ave Domina angelorum, Salve". Era venerada a la primera capella de la part de l'Evangeli devora el presbiteri i a finals del segle passat passà al retaule major, fins a la reforma de l'any 1937, quan fou retirada al convent.

30.

ANÒNIM

Píxide

Segle XIV

Plata cisellada sobredaurada

51,5 x 20,5 x 20,5

(E) Església parroquial de santa Maria la Major.

Després de presentar la imatge de la Mare de Déu-Sagrari d'Inca, exposam aquesta antiga píxide medieval amb què es portava el viàtic als moribunds de la vila des de la parròquia. Sembla que és aquesta la "custodia de pie de plata sobre dorada para combregar a los enfermos de la villa", inventariada a la visita pastoral del 1634.

31.

ANÒNIM

Mare de Déu Immaculada

Segle XVII

Talla daurada i policromada

61,5 x 41 x 23,5

Rectoria de la parròquia de santa Maria la Major

32.

ANÒNIM

Bandera de les Filles de Maria

a. 1890

Brodat amb fils d'or i de sedes, sobre seda

156 x 141

Església parroquial de santa Maria la Major

L'associació de Filles de Maria fou establerta a la parròquia d'Inca l'any 1878. La bandera porta la inscripció "Maria, Mare de Déu i Mare nostra".

33.

FRANCESC SALVÀ

a. 1962

Talla policromada

120 x 45 x 23

Església de santa Magdalena del Puig d'Inca

34.

JOSÉ M.ª AGUILAR

Mare de Jesús amb l'Esperit Sant

ca. 1970

Bronze

32 x 16 x 19

Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes

V

MADONA D'INCA

*Som inquers... Som cristians... Tenim per
patrona i titular santa Maria la Major...
Vet aquí la síntesi de la nostra vida
religiosa i patriota, tan bellament expres-
sada per un poeta inquer:*

*“¿No heu pujat a la cambra daurada
com a fills a plegar-li les mans?
Si una mare més dolça heu trobada,
ni sou d’Inca ni sou cristians”.*

*(La Redacció de “Ca nostra” (14.XI.1908);
versos de Gabriel Llabrés, a. 1904)*

Tot poble cristià ha volgut néixer, créixer i expandir-se sota la protecció de Maria, tant que l’ha tinguda per seva, per la seva Reina, o millor en la pagesia i en la menestralia: per la seva *Madona*. *Madona santa Maria d’Inca* és el títol antic de la nostra església parroquial. Maria volgué fer-se seu tot el poble, escrivia Mn. Josep Aguiló a “La Veu d’Inca” per la festa gran del 1915. Entre nosaltres i ella s’ha segellat un pacte estret, formal, inconfusible... “Inca, doncs, i santa Maria la Major han de ser inseparables”.

Després de la *major*, el poble estimà altres advocacions marianes: l’Assumpció o la *Mare de Déu morta*, el *Roser*, els *Àngels*, el *Carne* del sant escapulari; Inca, des d’aquell llegendari trinitari nostre, Fra Joan de la Verge, s’ha sentit segura sota el mantell de Maria.

35.

JOAN DAURER

Santa Maria d'Inca

a. 1373

Tremp i daurat sobre taula

278 x 96

Procedeix de l'antiga església parroquial de santa Maria d'Inca.

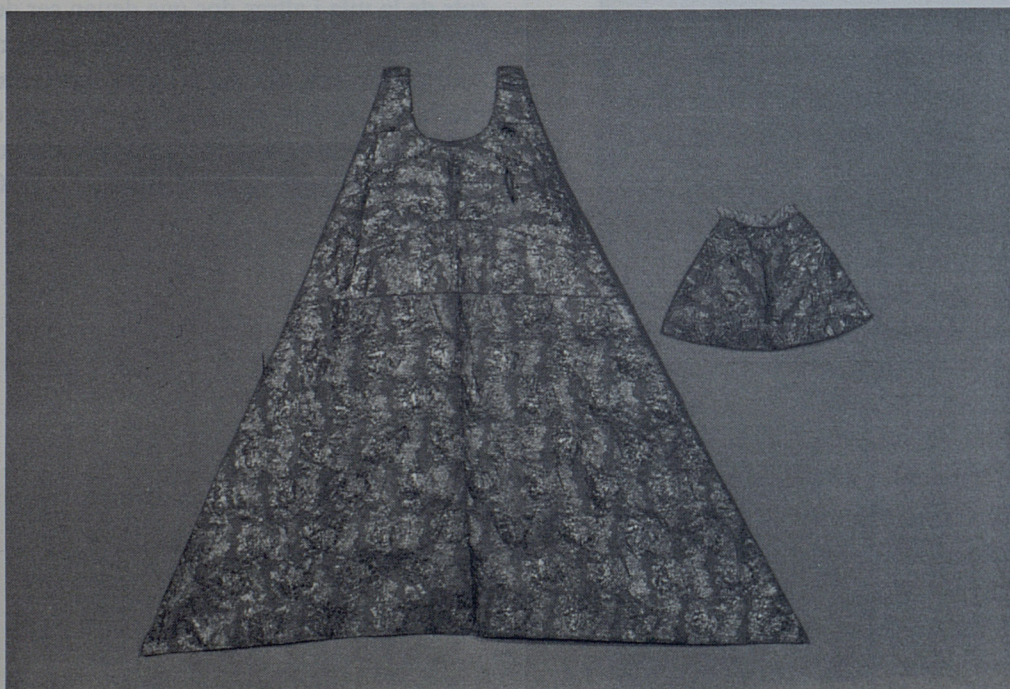
(E) Rectoria de la parròquia de santa Maria la Major

Formava part segurament del tríptic que era el retaule major de la parròquia d'Inca. Porta dos escuts de la vila i altres dos que deuen ser de la família del donant. És la primera pintura mallorquina, descoberta fins ara, que porta data i signatura de l'autor. Presidia l'església major d'Inca fins que en el segle XVIII es construí l'actual. Fou restaurat el 1884 per la Societat arqueològica lul.liana i ca. 1950 per Arturo Cividini.

36.
ANÒNIM
Santa Maria la Major
Segle XVIII
Oli sobre tela
271 x 209
Església parroquial de santa Maria la Major

És la tela que cobria el cambril de la titular de la parròquia d'Inca a l'altar major, que es construí l'any 1754. Representa la imatge de santa Maria la Major, revestida de gonella, amb el nin Jesús que també en porta, segons l'estil barroc dominant en el segle XVII. Ha estat restaurada amb motiu d'aquesta exposició en el taller de Salvador Ramon de Pollença, amb el patrocinini de "La Caixa".

37.
ANÒNIM
Antigues gonelles de santa Maria la Major i del nin Jesús
Tela de lama d'or amb galons de fil de plata
La de santa Maria: 87,5 x 104; la del nin Jesús 20 x 32,5
Església parroquial de santa Maria la Major

D'entre les nombroses vestidures que tenia la imatge segons els inventaris de les visites pastorals, n'han quedat només dues. Presentam la més rica. La del nin Jesús ha estat entregada enguany per la família Siquier, que la guardava. La imatge de santa Maria la Major fou restaurada l'any 1888 i des d'aquesta data ja es presentà sense gonelles, tal com poc abans s'havia fet amb les imatges de la Mare de Déu del puig de Pollença, de Gràcia i de Lluc.

38.

BARTOMEU PAYERAS

Santa Maria la Major

a. 1907

Oli sobre tela

288 x 198

Església parroquial de santa Maria la Major

Aquesta tela substituï l'anterior (n.º 36) per cobrir el cambril de la titular a la parròquia d'Inca. És una pintura idealitzada de santa Maria la Major després de la restauració del 1888. Fou encarregada al pintor inquer pel rector Mn. Bernadí Font, per Mn. Tomàs Mora i per la família Siquier. Ha estat restaurada amb motiu d'aquesta exposició en el taller de Salvador Ramon de Pollença, per encàrrec de la Confraria de Santa Maria la Major.

39.

ANÒNIM

Bacina de santa Maria la Major

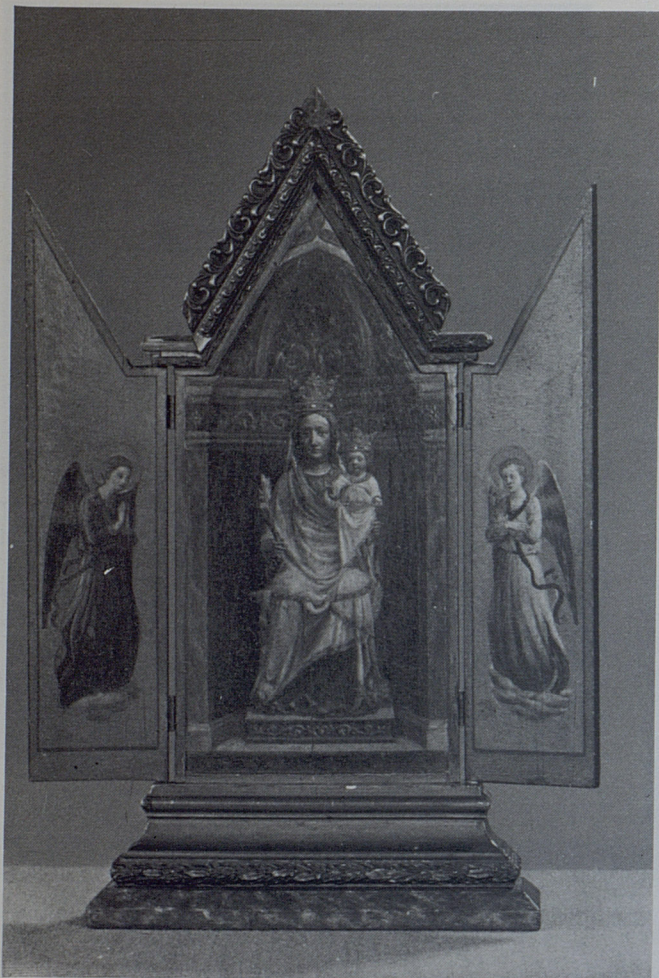
Segles XVIII-XIX

Talla policromada

17 x 8 x 5

Església parroquial de santa Maria la Major.

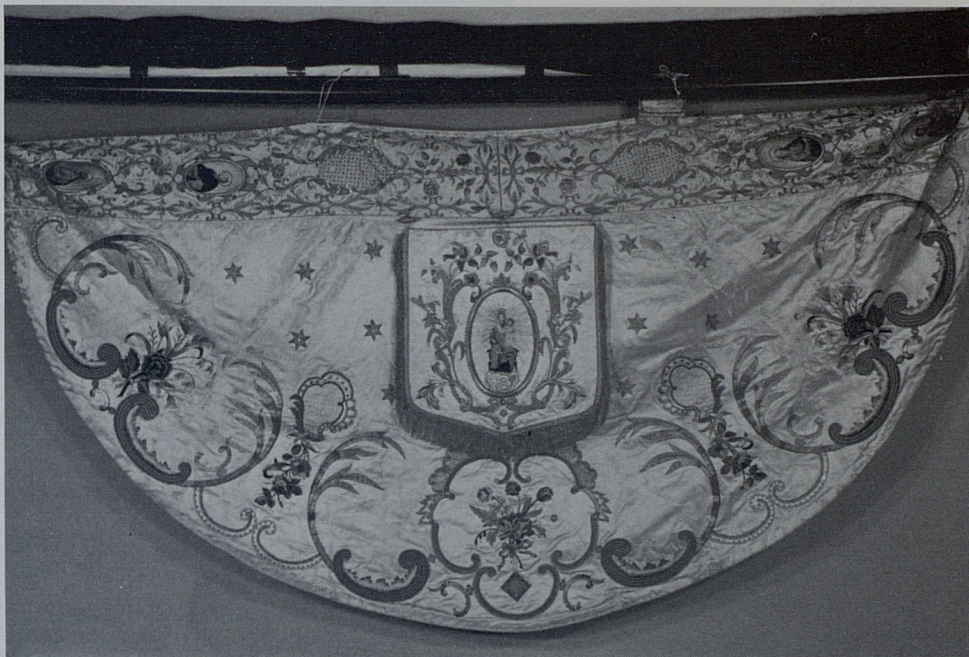
És l'antiga bacina amb què la confraria de santa Maria la Major feia la capta dins l'església per les seves festes.

40.
BARTOMEU PAYERAS
ca. 1940
Fusta policromada
47 x 32
Família Payeras-Socias

Capelleta inspirada en les capelletes portàtils de capta utilitzades per la confraria de santa Maria la Major per dins la vila. Porta dibuixos de l'Anunciació i d'Àngels, còpia de Fra Angelico de Fièsole.

41.

ANÒNIM

Capa pluvial del tern blanc

En el rectorat de Mn. Bernadí Font (1887-1914)

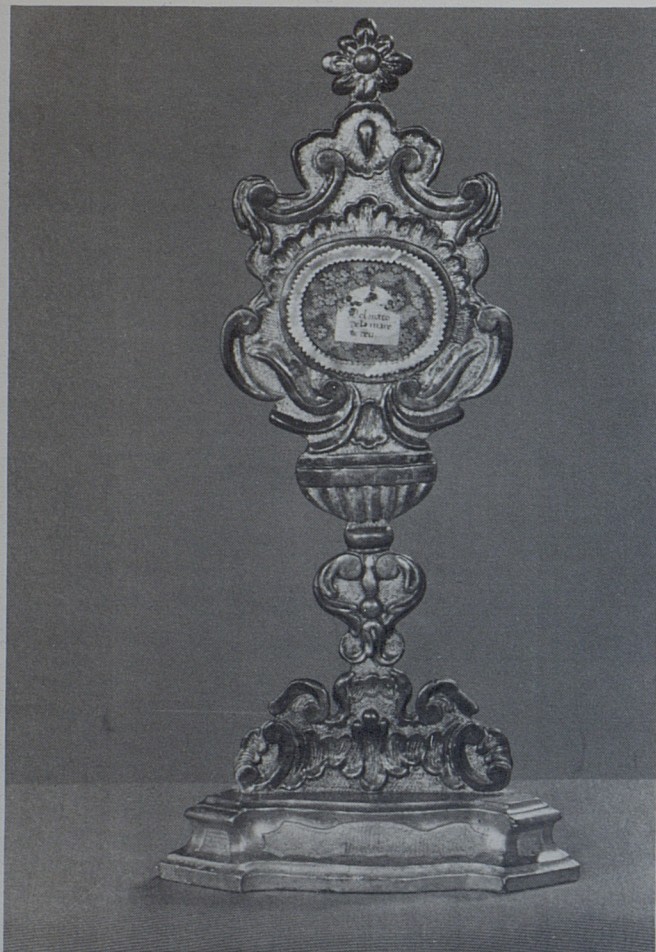
Brodat amb fils d'or i de seda, sobre seda

Capa 275 x 135

Figura de santa Maria la Major 22 x 8

Església parroquial de santa Maria la Major

La confraria de la titular disposava tradicionalment d'ornaments per les seves festes. El tern blanc millor, per a les grans solemnitats i especialment per la festa titular del novembre, va ser encarregat pel rector Font. A la capa pluvial s'hi brodà la imatge de santa Maria la Major, a la dalmàtica la de sant Abdon i a la tunicel.la la de Sant Senén.

42.

ANTONI LLABRÉS

Reliquiari del mantell de la Mare de Déu

a. 1826

Talla de fusta platejada; sobrepeu de fusta daurada
63 x 21 x 16

Església parroquial de santa Maria la Major

Aquest reliquiari de fusta platejada substituï el de plata, que fou confiscat pel govern, juntament amb el dels sants Abdon i Senén el 1822. Consta que la confraria de Santa Maria la Major el pagà l'any 1826.

43.

ANÒNIM

Reliquiari del vel de la Mare de Déu

a. 1748

Fusta platejada

57 x 31 x 17

Església parroquial de santa Maria la Major

Figura ja en la visita del bisbe Llorenç Despuig del 1751: "Reliquia del velo de Maria Sma. con círculo de cobre dorado puesta en un relicario de madera plateado a modo de florera".

44.

ANÒNIM

La Mare de Déu morta o de l'Assumpció

Segle XVI

Talla policromada

192 x 58 x 36

Església parroquial de santa Maria la Major

Era la patrona de la confraria dels paraires (endemés de la Mare de Déu de Gràcia, a sant Francesc, cfr. n.º 29), a qui dedicaven culte a la parròquia, on compartia capella amb la Mare de Déu del Roser a finals del s.XVI. Era duita en processó per la vila dia 15 d'agost (fins a començaments del segle actual) i pel Corpus. Tenia un magnífic sepulcre darrere la predel·la del retaule (avui dipositat a sant Domingo). La confraria de santa Maria la Major continuà el culte de l'Assumpció després de la supressió dels col·legis gremials el 1835 i el 1866 li féu construir un monument on era exposada la imatge jacent en el seu llit del 15 al 22 d'agost. Amb motiu d'aquesta exposició ha estat restaurada al taller de Salvador Ramon de Pollença, amb el patrocini de "La Caixa".

45.

ANÒNIM

La Mare de Déu morta

Segle XVII

Talla policromada

Església parroquial de sant Domingo

46.

ANÒNIM

La Mare de Déu morta

Inicis dels segle XIX

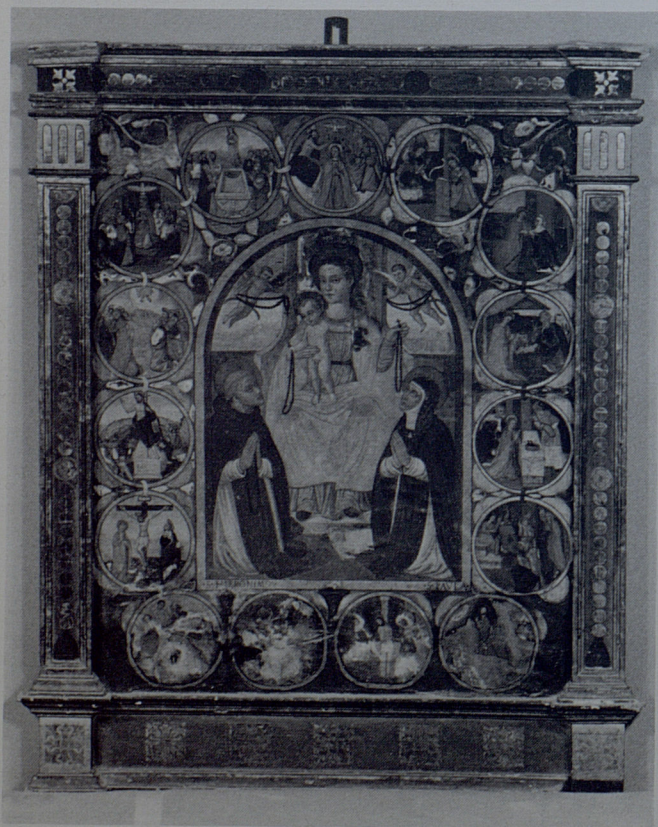
Fang cuit, amb mantell de tela encolada, policromat amb corona de plata

15 x 6 x 3

Família Armengol-Coll

Ha estat restaurada amb motiu d'aquesta exposició per Mabel de Rojas Cincunegui.

(Foto d'abans de la restauració).

47.

MATEU LÓPEZ, júnior

Retaulet de la Mare de Déu del Roser

ca. 1575

Tremp sobre tela

143 x 113

(E) Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes

48.

ANÒNIM

La Mare de Déu del Roser

Segle XVII

Oli sobre tela

90 x 71

Monestir de sant Bartomeu de les monges jerònimes.

49.

ANÒNIM

La Mare de Déu del Roser amb sant Sebastià i sant Roc

Segle XVII

Oli sobre tela

105 x 89

(E) Família Rovira-Ramis

50.

ANÒNIM

**La Mare de Déu del Roser amb sant Domingo i
santa Caterina de Sena**

Finals del segle XVII

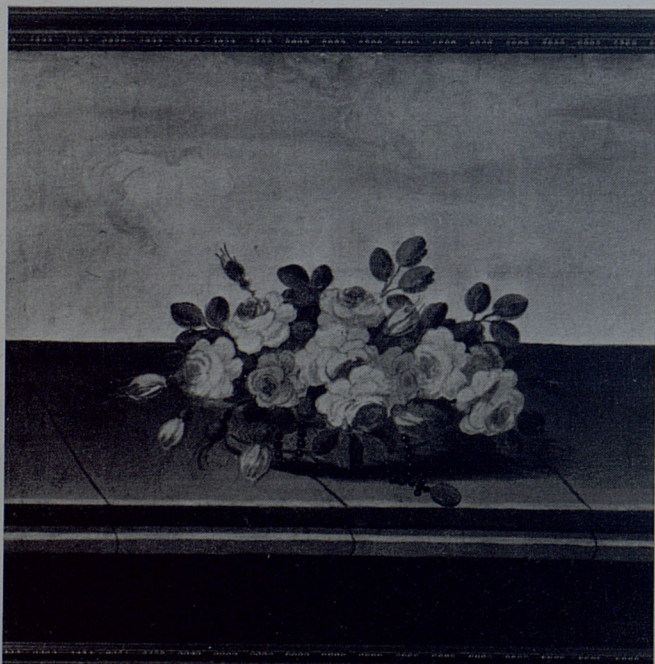
Oli sobre tela

66 x 81

Procedeix de l'església de sant Domingo

Rectoria de la parròquia de sant Domingo

Aquesta tela era situada al capdamunt de la balustrada que separava la capella del Roser de la nau de l'església de sant Domingo. Aquest quadre mirava cap a fora i al dors tenia adossat el quadre del n.º següent, 51.

51.

ANÒNIM

Bodegó amb roses i un rosari

Finals del segle XVII

Oli sobre tela

66 x 81

Procedeix de l'església de sant Domingo

Rectoria de la parròquia de sant Domingo

52.

ANÒNIM

La Mare de Déu del Roser

Segle XVII

Talla policromada

67 x 25 x 17

Procedeix de l'església o convent de sant Domingo
Rectoria de la parròquia de sant Domingo.

Imatge processional que presidia tradicionalment
el rosari de l'aurora.

53.

ANÒNIM

**La Mare de Déu del Roser amb sant Domingo i
santa Caterina de Sena**

Segle XVII

Oli sobre tela

77 x 66

Església de sant Bartomeu, del monestir de les je-
rònimes.

54.
ANÒNIM
**La Mare de Déu del Roser amb sant Domingo
i santa Caterina de Sena**
Segle XVIII
Oli sobre tela
46 x 38
Can Siquier

55.
ANÒNIM
La Mare de Déu dels Àngels
Segle XVII
Talla daurada i policromada
50 x 26 x 16
Convent de Sant Francesc

Ha estat restaurada amb motiu d'aquesta exposició en el taller diocesà de restauració, pel P. Miquel Llitas, T.O.R.

(Foto anterior a la restauració).

56.
ANÒNIM
La Mare de Déu dels Àngels
Segle XVII
Oli sobre tela
129 x 108
Església de sant Bartomeu, del monestir de jerònimes

57.
ANÒNIM
La Mare de Déu del Carme entregant l'escapulari a sant Simó Stock
Segle XVIII
Oli sobre tela
122 x 98
Convent de les Germanes de la Caritat

Restaurat amb motiu d'aquesta exposició al taller de Salvador Ramon, de Pollença.

58.

ANÒNIM

Bacina de la Mare de Déu del Carme

Segle XVIII

Fusta policromada

16 x 6 x 5

Església parroquial de santa Maria la Major

Era la bacina que la confraria del Carme, establerta ja en el segle XVII, feia servir a la parròquia.

59.

ANÒNIM

Fra Joan de la Verge, alliberat per Maria

Segle XVII

Oli sobre tela

102 x 141

Sagristia de la parròquia de santa Maria la Major.

Segons les cròniques de l'Orde de la Santíssima Trinitat, fra Joan de la Verge era natural d'Inca i fou el primer provincial mallorquí de la Província trinitària d'Aragó. Fou fet catiu a Tunis des d'on va ser alliberat per Maria un dia quan acabava de resar-li la Salve. Donà gràcies del seu alliberament al santuari de la Mare de Déu de Guadalupe. Morí víctima de la pesta negra a l'hospital del Sant Esperit de Ciutat l'any 1348. D'aquest convent i hospital deu procedir aquesta pintura que guarda la parròquia després de l'exclaustració del 1835.

60.

ANÒNIM

Mort de santa Caterina de Sena

Segle XVI

Pintura sobre taula

154 x 103

Església parroquial de sant Domingo

Maria presenta l'ànima de la santa al seu Fill Jesucrist. Deu procedir d'algun convent dominicà de Mallorca anterior a la fundació del convent inquer (a. 1604). Aquesta pintura fou restaurada al museu diocesà de Mallorca l'any 1991.

61.

ANÒNIM

La Mare de Déu del Gonfaló

Segle XVIII

Oli sobre tela

71 x 51

(E) Oratori de Son Vivot

És una còpia del quadre de Carlo Maratta (s. XVII) a la parròquia de santa Eulàlia de Ciutat. Fragment.

NOTA BIBLIOGRÀFICA

La majoria de les peces d'aquest catàleg són inèdites, és a dir, no ha estat estudiades i descrites a publicacions específiques d'art.

A la bibliografia general del catàleg, publicat a Mallorca l'any 1988, *Nostra Dona santa Maria dins l'art mallorquí* (pgs. 181-184), trobareu les dades concretes de les peces que hem assenyalat amb la (E), que vol dir *editades*.

Per les peces del taller dels LLOPIS, vegeu G. LLOMPART, J. M.ª PALOU, J. M. PARDO, *Els López dins la pintura del s. XVI a Mallorca* (Palma 1988).

Per la peça d'orfebreria (n.º 30), vegeu JOAN DOMENGE, *L'argenteria sacra a les esglésies de Mallorca (segles XIV-XVI)* (Mallorca, 1991), p. 92.

BIBLIOTECA MUNICIPAL
- INCA -

Totes les fotografies d'aquest catàleg han estat realitzades i cedides generosament per Rafel Payeras.

